

Evropska unija – priložnost tudi za starejše

Naslov: Evropska unija – priložnost tudi za starejše, zbornik

Izdajatelj: Zveza za tehnično kulturo Slovenije (ZOTKS)

Zanj: Rado Stojanovič

Lektorirala: Eva Vičar

Urednik: Mirko Vaupotič

Tisk in oblikovanje: Mond Grafika d.o.o.

Natisnjeno: 15.000 izvodov

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

379.825-057.75(082)

EVROPSKA unija - priložnost tudi za starejše / [urednik Mirko
Vaupotič]. - Ljubljana : ZOTKS, 2004

ISBN 961-6243-50-0

1. Vaupotič, Mirko
215639296

VSEBINA

ZAGOTOVIMO STAREJŠIM ČIM VEČ NOVIH PRILOŽNOSTI, Mirko Vaupotič, vodja projekta ZOTKS	9
OB KONCU PROJEKTA EU – PRILOŽNOST TUDI ZA STAREJŠE Uvodnik – ZDUS, Vinko Gobec, predsednik ZDUS	10
 Predstavitev projekta	11
 Vsebine projekta:	12
 1. SOŽITJE IN SOODVISNOST GENERACIJ	12
• <i>Sožitje in soodvisnost generacij,</i> dr. Vesna Leskošek	13
• <i>Mladi za sožitje in soodvisnost generacij,</i> Jože Gornik, podpredsednik MSS za socialne zadeve	15
• <i>Pomoč mladih prostovoljcev starejšim osebam – eden izmed mostov med generacijami,</i> dr. Anica Mikuš Kos	17
• Predlogi in pobude udeležencev in udeleženk	17
 2. IZZIVI TELEINFORMACIJSKE DRUŽBE ZA STAREJŠE	18
• <i>Digitalna delitev ali e-vključevanje starejših?</i> Miloš Kobe, univ. dipl. ing. el.	19
• <i>Je telecare tehnologija za pomoč na daljavo rešitev za krč države pri reševanju problema socialno-zdravstvene pomoči starejšim v Sloveniji?</i> doc.dr. Drago Rudel, univ.dipl.inž.	23
• <i>Odpor starejših do računalnika,</i> dr. Vid Pečjak	25
• <i>E-šola - dosedanje izkušnje in rezultati,</i> Maša Železnik, univ. dipl. soc.	27
• Predlogi in pobude udeležencev in udeleženk	29

3. PROSTOVOLJNO DELO STAREJŠIH IN ZA STAREJŠE	30
• <i>Prostovoljno delo v nastajajoči zakonodaji,</i> Senka Vrbica, univ. dipl. iur.	31
• <i>Etična načela prostovoljnega dela,</i> prof. Azra Kristančič, spec. klin. psihol.	33
• <i>Prostovoljno delo za kvaliteto življenja,</i> Mateja Kožuh Novak, dr. med.	35
• Predlogi in pobude udeležencev in udeleženk	36
4. VLOGA SOCIALNIH PROGRAMOV V BOJU PROTI SOCIALNEMU IZKLJUČEVANJU IN REVŠČINI STAREJŠIH	37
• <i>Vloga socialnih programov v boju proti socialnemu izključevanju in revščini starejših,</i> mag. Sašo Stikovič, Davor Dominkuš univ. dipl. soc.	38
• <i>Starost – element družbene marginalizacije?</i> dr. Mojca Novak	41
• Predlogi in pobude udeležencev in udeleženk	43
5. STARANJE Z INVALIDNOSTJO – ČLOVEKOVE PRAVICE INVALIDOV V STAROSTI	44
• <i>Staranje z invalidnostjo - ali smo pripravljeni na izziv?</i> asist. mag. Cveto Uršič, univ. dipl. prav.	45
• <i>Prispevek invalidske organizacije h kvaliteti življenja starejših invalidov,</i> Tanja Hočevnar, univ. dipl. soc.	48
• <i>Staranje in invalidnost,</i> Davor Dominkuš, univ. dipl. soc.	52
• Predlogi in pobude udeležencev in udeleženk	54
6. PREPREČEVANJE NASILJA, ZLORABE IN DISKRIMINACIJE STAREJŠIH	55
• <i>Nasilje nad starejšimi – o motivaciji, moči (pooblastilih) in potrebnih virih za ukrepanje,</i> doc. dr. Polona Selič	56
• <i>Preprečevanje nasilja, zlorabe in diskriminacije starejših,</i> Tatjana Mušič	61
• <i>Nasilje, zloraba in starejši ljudje,</i> Metka Pentek, dr. med.	64
• <i>Zlorabe starih ljudi v Sloveniji,</i> mag. Simona Hvalič Touzery	67
• Predlogi in pobude udeležencev in udeleženk	70

7. POLOŽAJ STAREJŠIH OSEB NA TRGU DELOVNE SILE	71
• <i>Položaj starejših oseb na trgu delovne sile (Ocene iz pobud varuhu človekovih pravic),</i> mag. Bojana Cvahte • <i>Položaj starejših na trgu delovne sile,</i> mag. Dorotea Verša, univ. dipl. soc.	72 75
8. STAREJŠI ZA BOLJŠO KAKOVOST ŽIVLJENJA DOMA	80
• Izdelava in poskusno izvajanje modela spremljanja potreb starejših na domu • Kaj mora storiti društvo upokojencev, da se lahko vključi v projekt • Nekaj ugotovitev o stanju in potrebah starejših ljudi	81 85 90
Zaključne misli o projektu	92
Zveza za tehnično kulturo Slovenije - predstavitev	93
Zveza društev upokojencev Slovenije - predstavitev	95
Koristni naslovi	98

ZAGOTOVIMO STAREJŠIM ČIM VEČ NOVIH PRILOŽNOSTI!

Mirko Vaupotič, vodja projekta, Zveza za tehnično kulturo Slovenije

Zveza za tehnično kulturo Slovenije že vrsto let uspešno sodeluje z Zvezo društev upokojencev Slovenije pri pripravi Festivala za tretjo življenjsko obdobje ter pri nekaterih programih računalniškega opismenjevanja starejših. Dve sicer zelo različni organizaciji sta našli skupno področje in interese ter vzpostavili zgledno sodelovanje.

V začetku tega leta smo ugotovili, da bi obstoječe sodelovanje lahko še nadgradili in skupaj dali svoj prispevek k izboljšanju položaja in kvalitete življenja starejših v Sloveniji. Še dodatno nas je k temu vzpodbudil vstop Slovenije v Evropsko unijo, kot eden pomembnejših mejnikov novejšje slovenske zgodovine. To naj bi bil tudi trenutek, ko se Slovenija še bolj približuje družbi blagostanja in medsebojnega spoštovanja. Prav do starejših ljudi, ki so s svojim preteklim delom veliko prispevali k temu kar imamo danes, bi v tem novem obdobju morali biti še posebej pozorni.

V projektu, ki je tako nastal nas je predvsem zanimalo, katere priložnosti naša družba ponuja starejšim, katerim tveganjem so izpostavljeni, s kakšnimi težavami se srečujejo in kaj je potrebno storiti za izboljšanje kvalitete življenja starejših. Za kaj od tega nosi odgovornost država pa tudi, kaj lahko starejši sami oziroma vsi skupaj storimo za lepše in kakovostnejše življenje v ti. tretjem življenjskem obdobju.

Kaj storiti za večje medgeneracijsko sožitje? Kako prepoznati in preprečiti nasilje nad starejšimi? Kako zavarovati pravice starejših? Kako zagotoviti življenje v starosti brez izključenosti in revščine? Kako lahko h kvaliteti življenja v starosti prispevamo s prostovoljnim delom? Kako lahko sodobne tehnologije prispevajo h kvaliteti življenja v starosti? Kako olajšati težave starejšim invalidom? Kako naj se starejši znajdejo na trgu delovne sile? To so nekatera od vprašanj, na katera smo skozi več kot dvajset dogodkov (okroglih miz, predavanj, konferenc) po vsej Sloveniji iskali odgovore. Pri tem so nam pomagali številni strokovnjaki in strokovnjakinje iz posameznih področij, ki so s svojim znanjem in izkušnjami dali ustrezne poudarke ter nakazali tako probleme kakor možne rešitve. Neprecenljive pa so bile izkušnje ter predlogi in pobude, ki so jih prispevali starejši iz svojega vsakdanjega življenja in za katere upamo, da bodo pristojnim službam v dodatno pomoč in vzpodbudo pri njihovem delu.

Zbornik, ki smo ga pripravili ob koncu projekta združuje vse strokovne prispevke, ki so bili predstavljeni v času projekta ter pobude in predloge udeležencev in udeleženk, na koncu pa smo dodali še nekaj koristnih naslovov. Ob tej priložnosti se želimo zahvaliti vsem, ki so v projektu sodelovali in pripomogli k njegovi izvedbi, predvsem predavateljem in predavateljicam, društvom in pokrajinskim zvezam upokojencev, ki so v posameznih krajih igrali ključno vlogo pri organizaciji dogodkov in vsem ostalim, ki so, dejavno prispevali k projektu. Posebna zahvala gre gospe Angelci Žiberna iz Zveze društev upokojencev Slovenije, ki je ves čas projekta dejavno sodelovala in veliko prispevala h kvaliteti projekta.

OB KONCU PROJEKTA EU – PRILOŽNOST TUDI ZA STAREJŠE

Vinko Gobec, predsednik , Zveza društev upokojencev Slovenije

Slovenski upokojenci smo aktivni v več kot 450 društvih upokojencev, 12 pokrajinskih zvezah društev upokojencev in v Zvezi društev upokojencev Slovenije, ki kot interesna, humanitarna, prostovoljna in nestrankarska organizacija deluje že nad 55 let. Dejavni smo na področju rekreacije, izobraževanja, kulture, zaščite pravic, sociale in mednarodnega sodelovanja z državami članicami Evropske unije in ostalimi.

Z velikim zadovoljstvom smo sodelovali pri projektu **»EVROPSKA UNIJA – PRILOŽNOST TUDI ZA STAREJŠE«**, katerega glavni cilj je prispevati k izboljšanju položaja in kakovosti življenja starejših v Sloveniji ter seznanjati širšo javnost o naših potrebah. Vsebine projekta so bile torej namenjene predvsem starejšim in upokojencem ter v določenih segmentih tudi invalidom, razvrščene pa so bile v naslednje sklope:

- Sožitje in soodvisnost generacij;
- Izzivi teleinformacijske družbe za starejše;
- Prostovoljno delo starejših za starejše;
- Vloga socialnih programov v boju proti socialnemu izključevanju in revščini starejših;
- Staranje z invalidnostjo – človekove pravice invalidov v starosti;
- Preprečevanje nasilja, zlorabe in diskriminacije starejših;
- Položaj starejših oseb na trgu delovne sile;
- Anketa o potrebah starejših.

Na številnih javnih forumih, okroglih mizah, konferencah, predavanjih in drugih prireditvah smo si prizadevali oblikovati izhodišča in smernice, kako naj se starejši umestimo ob vstopu v EU oziroma kakšne možnosti in priložnosti se nam ob tem ponujajo. Starejši se in se bomo tudi v prihodnje uspešno spopadali s težnjo, da se nas ne odrine na rob družbenega dogajanja v prepričanju, da ustvarjalne sposobnosti niso omejene s starostjo. Diskriminacije po starosti torej ne priznavamo, ker smo prepričani, da smo pomembni v družbi in za družbo.

Poleg skrbi za socialno varnost starejših in naše vključevanje v družbo moramo posebej izpostaviti področje informacijske tehnologije, v katero se počasi a vztrajno vključujemo tudi upokojenci. Zavedamo se, da nam računalniško znanje omogoča in krepi aktivnejšo družbeno vlogo, koristno izkoriščen prosti čas in prispeva k daljši mentalni vitalnosti.

Upokojenci vemo, da je pogoj za izboljšanje kakovosti življenja nas vseh, tako mlajših kot starejših, medgeneracijsko sodelovanje. Ključnega pomena za boljše odnose med generacijami so medsebojno spoštovanje, solidarnost in komunikacija. V prihodnje je potrebno organizirati čim več družbenih dejavnosti in projektov kot je »Evropska unija – priložnost tudi za starejše«, ki združujejo delo in prizadevanja za napredek v družbi tako starejših kot mlajših ljudi.

EVROPSKA UNIJA – PRILOŽNOST TUDI ZA STAREJŠE

Zveza za tehnično kulturo Slovenije (ZOTKS) je v sodelovanju z **Zvezo društev upokojencev Slovenije (ZDUS)** organizirala projekt Evropska unija – priložnost tudi za starejše, ki ga je sofinancirala Evropska unija. Vsebine projekta so bile namenjene predvsem starejšim ljudem in upokojencem ter v določenih segmentih tudi invalidom. Na številnih javnih forumih, okroglih mizah, konferencah, predavanjih in drugih prireditvah smo si prizadevali oblikovati izhodišča in smernice, kako naj se starejši umestijo ob vstopu Slovenije v EU oziroma, kakšne možnosti in priložnosti se jim ob tem ponujajo.

Pri načrtovanju vsebin smo izhajali iz dejstva, da je populacija starejših v Sloveniji velika ter da je stanje primerljivo z državami EU. Pomembna razlika je v podatku, da pri nas za pokojnine namenjamo nekoliko manjši odstotek BDP – 12.1 %, v EU pa 12.7 %. Vseh, ki prejemajo pokojnine, je nekaj manj kot 500.000. S spremembami *Zakona o pokojninskem in invalidskem zavarovanju* je bil vzpostavljen jasen način usklajevanja pokojnin, ki je odvisen od gibanja plač vseh zaposlenih. Tako tudi upokojenci skupaj z zaposlenimi delijo usodo ekonomskega položaja države. Pomembno pa je tudi dejstvo, da zdajšnji upokojenci niso imeli možnosti vključitve v dodatno pokojninsko zavarovanje. Vlada RS je v svoji strategiji razvoja do leta 2006 kot temeljne cilje določila aktivno ekonomsko politiko, povečanje BDP-ja in uravnoteženost socialne politike z ekonomsko sposobnostjo države. Te predloge so vseskozi zagovarjali tudi upokojenci sami.

Pri pripravi projekta smo tudi upoštevali, da kljub temu, da upokojenci formalno niso več zaposleni, še vedno v veliki meri prispevajo k razvoju družbe: pomoč mlajšim generacijam pri varstvu vnukov, gospodinjstskih opravilih, negi družinskih članov, reševanju stanovanjskih težav, prostovoljno delo v dobrotelnih organizacijah in podobno. Poleg navedenega je pomembno tudi zavedanje, da starejša populacija ni homogena in da so njihove potrebe, želje in interesi različni. Glavni cilj projekta je bil prispevati k izboljšanju položaja in kvalitete življenja starejših v Sloveniji ter ozaveščati širšo javnost o njihovih potrebah.

V *Zborniku EU – priložnost tudi za starejše* objavljamo povzetke vseh predavanj, ki so bila izvedena v okviru vsake projektne dejavnosti ter predloge in sklepne misli vseh okroglih miz, konferenc in predavanj.

1. SOŽITJE IN SOODVISNOST GENERACIJ

Na ravni družbenega dogajanja strokovnjaki opazajo, da še posebej o starejših ljudeh kroži veliko predsodkov. Namen organiziranih prireditev je iskanje predlogov, mehanizmov, metod in aktivnosti za boljše sožitje med mlado in starejšo generacijo, njihovo medsebojno sodelovanje, ozaveščanje obeh generacij, zavzemanje za skupne cilje, ki bodo pripeljali v njuno soodvisnost, predstavitev primerov dobrih praks o participaciji starejših v družbenih dogajanjih v državah EU ter oblikovanje konkretnih predlogov državnim institucijam in lokalnim oblastem za odpravljanje diskriminatornih praks. V sodelovanju z Regionalnim centrom ZOTKS Murska Sobota smo organizirali okroglo mizo v Murski Soboti, z Društvom prijateljev zmernega napredka MKC iz Kopra pa okroglo mizo v Kopru.

Sožitje in soodvisnost generacij

dr. Vesna Leskošek

Sožitje in soodvisnost nista nujno komplementarna pojma. Lahko smo soodvisni, pa ne živimo v sožitju ali pa živimo v sožitju in nismo soodvisni. Kombinacije nasprotij ali povezanosti so odvisne od mnogih dejavnikov, še najbolj pa tega, kako razumemo oba pojma. Da bi bolje razumeli, s čim imamo opravka, vzemimo v razmislek sledeče

Soodvisnost je širok pojem, ki ga lahko razmišljamo na ravni družbe, skupnosti ali osebnega odnosa.

Na družbeni ravni vsi živimo v soodvisnosti. Odločitev ene generacije ima posledice še za mnoge, ki prihajajo za njo. Globalno segrevanje ozračja, prevelike emisije toplogrednih plinov v ozračju, vojne, uporaba jedrske energije, vzpostavljanje vladavine kapitala, ustvarjanje globalnih neenakosti in revščine, zmanjševanje pravic, vzpodbujanje sovraštva in podobno imajo nedvomen učinek na življenje bodočih rodov. V tem smislu generacija na oblasti nosi vso odgovornost za svoje odločitve. Ker pa se spremembe dogajajo skozi desetletja, je ta odgovornost abstraktna in predvsem odvisna od zavesti tistih, ki sprejemajo odločitve. Na tej ravni je torej soodvisnost generacij stvar zavedanja o učinkih lastnih odločitev na druge, gre torej za splošno etiko ravnanja.

Podobno je **na ravni skupnosti**, le da se tukaj posledice vidijo prej in imajo konkretnnejše učinke. Oddaja prostorov skupnosti v najem zasebnikom za profitne dejavnosti vpliva na zmanjšanje dejavnosti skupnosti in s tem na manjšanje socialnega kapitala. Podobno velja za igrišča ali parke. Komunalna urejenost skupnosti olajša dostopnost in zagotavlja večjo kakovost življenja, soodločanje in delitev moči sta ključni pri zagotavljanju doseganja skupnih ciljev, ustvarjanje solidarnosti in vzpodbujanje medsosedske pomoči in podpore pomaga pri večanju zaupanja. Skupnost, ki sprejema tujost in tujce, omogoča svobodnejše življenje vseh, ker se v takšni skupnosti podpira pluralnost osebnih izbir in izgledov in tako omogoča osebno izbiro življenjskih stilov in identitet, ne glede na to, kateri generaciji pripadamo. Najtežje je življenje v zaprtih skupnostih, ki temeljijo na izključevanju, saj je v takšnih prostorih vsak odmik od »normalnega« označen za nenormalno. Meja med normalnim in patološkim je v teh skupnostih zelo strogo postavljena.

Narava soodvisnosti **na osebni ravni** je pogosto odvisna od procesov na ravni družbe in skupnosti, obratno pa ne velja v tolikšni meri. Na osebni odnosu se reflektirajo širši družbeni procesi, težko je imeti dobre medosebne odnose v zaprtih skupnostih, ki temeljijo na sovraštvu do drugega. Vendar je ravno osebni odnos tisti, kjer soodvisnost dobiva konkretne oblike podpore in pomoči v težavah in stiskah ali pa preprostega prijateljstva, zaupanja, veselja in drugih čustev, ki so potrebna za kakovostno življenje.

V soodvisnosti torej živimo ne glede na to, ali se pri tem dobro razumemo ali ne. Soodvisnost je dejstvo, ki pa omogoča odgovorno ravnanje le takrat, ko je povezana s sožitjem ali zavedanjem o medsebojnih vezeh in posledicah odločitev na druge ljudi. **Sožitje** je torej stvar zavedanja o

skupnosti, zavesti o sobivanju in medsebojni odvisnosti ljudi. Večja, kot je individualnost, skrb samo zase, manjše je sožitje med ljudmi na sploh in med generacijami še posebej. Bolj kot so pomembni osebni prestiž, osredotočenost na materialno, družbeni status in položaj, manj je pozornosti do tistih, ki nimajo dostopa do teh položajev. V prispevku se bomo osredotočili predvsem na pogoje in procese, ki sožitje omogočajo ali pa ga zavirajo.

(od leve proti desni): Jože Gornik (Mladinski svet Slovenije), Vesna Leskošek (Fakulteta za socialno delo), Mirko Vaupotič (ZOTKS)

Mladi za sožitje in soodvisnost generacij

Jože Gornik (podpredsednik Mladinskega sveta Slovenije za socialne zadeve)

Mladinski svet Slovenije je krovna organizacija organizirane mladine v Sloveniji. Njegov glavni namen je zastopništvo mladinskih organizacij v odnosu do države, mednarodno zastopanje slovenske mladine v Evropskem mladinskem forumu ter zagotavljanje sistemskih rešitev za delovanje mladih v Sloveniji. V MSS-u zagovarjamo neformalno izobraževanje in prostovoljstvo mladih kot način pridobivanja znanj in izkušenj za življenje. Za doseganje večjega efekta sožitja moramo doseči boljše sodelovanje med generacijami, kar pelje v izmenjavo izkušenj med le-temi in predvsem nabiranje izkušenj za mlajšo generacijo.

Osnovni problem se pojavlja v (ne)sprejemanju drugačnosti. Biti star za mladega pomeni obremenitev s spomini - kako je bilo včasih in zakaj danes več ni tako. Nasprotno odrasli v mladih vidijo revolucionarje, razbijače, konkurenco na delovnih mestih itn. V našem sobivanju ne najdemo sožitja in bogatenja ob izkušnji drugega. Zaradi tega smo drug drugemu odtujeni.

Drugi problem je nadaljevanje prvega in sicer pomanjkanje kontakta med predstavniki posameznih generacij. Po eni strani je to posledica hitrega razvoja, novih medijev in načina življenja, ki mlade, ki se lažje prilagajajo in imajo boljše življenjske pogoje, vse bolj ločuje od starejših ljudi. Socialno gledano nastopi ta težava zaradi tega, ker v istem stanovanju kar naenkrat niso več predstavniki treh generacij, ampak samo ene ali dveh. Tipične velike kmečke družine se umikajo danes modernim majhnim družinam.

Tretja težava, ki jo zaznavamo, je pomanjkljiv model vzgoje mladih. Velikokrat se učimo drugačnosti in strpnosti, pri tem prepogosto govorimo o rasni, etični, narodni in verski pripadnosti, pozabljamo pa na razlike med generacijami. Mladi bi morali bolje spoznati proces staranja, da bi doumeli, da s starostjo pride do določenih sprememb, ki bi jih nato lažje razumeli in sprejeli.

Potrebno se je zavedati, da je del zgoraj navedenih težav posledica razvojnih značilnosti mladostnikov in zaradi tega bi morala biti vmesna generacija most med prejšnjo in prihajajočo.

Mladi se zmeraj sprašujemo, kaj lahko odrasli naredijo za nas in zakaj ne naredijo več. Nihče pa se ne vpraša, kako nam lahko pomagajo izkušnje in znanje dedkov in babic pri reševanju svojih težav. Možnost zbliževanja mladih in starejših bi bila v ozaveščanju obeh generacij o različnostih med njima, o možnostih prenosa izkušenj in dobrih praks ter o možnem sodelovanju v obeh smereh. Težave pri iskanju kontakta med generacijami je možno premagati s spremembo družbene situacije in z novimi metodami sodelovanja. Le-te ne smejo temeljiti na prisili ali velikih začetnih korakih, ampak na postopnosti približevanja. Dober primer za to je prostovoljno delo kakšnega upokojenca v mladinskem centru kot mojstra za vse ali prostovoljno delo mladih v domu za ostarele.

Pasivnost na obeh straneh se lahko premaga z novimi izzivi, ki jih mora družba sprejeti na politični ravni. Dejanska rešitev so »generacijski tabori«, ki delujejo na sodelovanju več generacij

v določenem časovnem obdobju. Najtežje je doseči pravilno vzgojo mladih, ker bi morali tukaj komplementarno delovati naslednji dejavniki: družina, šola in vrstniki. Vsi trije dejavniki so med seboj prepleteni in bi morali zaradi tega otroku ponujati enake modele obnašanja. Če se otrok od vrstnikov uči drugih vzorcev obnašanja kot jih je navajen od doma, ima težave s prilagajanjem na okolje. V vzgojo bi bilo potrebno vnesti elemente solidarnosti, sočutja, sprejemanja drugačnosti (starejših), ponujanja pomoči in prostovoljno delo - pridobivanje izkušenj, ki jih ne moreš pridobiti v nobeni šoli in ki ti ostanejo za vse življenje.

Vedno večji poudarek je potrebno dajati na promocijo prostovoljstva in na kvaliteto prostovoljnega dela, ki lahko pomaga pri zbliževanju in posledično tudi pri sožitju generacij. Projekt PROSTOVOLJEC/PROSTOVOLJKA LETA je eden izmed projektov, ki pomagajo pri uresničevanju te vizije.

Izkušnje in znanje EU nam lahko pomagajo le, če se bomo znali sami prilagoditi, če bomo izbrali najboljše primere dobre prakse, primerne našim razmeram in če bomo znali pridobiti sredstva iz razpisov EU.

Teorija zmeraj ostaja zapisana le v knjigah, do dejanske realizacije pa ne pride skoraj nikoli.

Pomoč mladih prostovoljcev starejšim osebam – eden izmed mostov med generacijami

dr. Anica Mikuš Kos

V Sloveniji se veliko število mladih, predvsem srednješolcev, vključuje v organizirano prostovoljno delo za pomoč starejšim osebam. Ta pomoč je lahko praktične narave ali pa psihosocialne narave. Prostovoljci obiskujejo starejše osebe v domovih, se z njimi družijo, jih vodijo na sprehode. V teh dejavnostih nastaja med mladimi in starejšimi odnos prijateljstva in vzajemnega izmenjevanja človeških dobrin. Mladi prinašajo starejšim utrip sedanjosti in svežino mladosti, stari posredujejo mladim svoje izkušnje, zgodi pa se tudi, da starejša oseba pomaga svojemu "pomočniku" - na primer profesorica svojemu prostovoljcu srednješolcu, ki ima učne težave.

Znatno manj je organiziranega prostovoljnega dela v obratni smeri, to je, da bi starejši v okviru nevladnih organizacij ali v okviru institucij (šol, bolnišnic, centrov za socialno delo itd.) pomagali otrokom in mladim. V zahodni Evropi in v Združenih državah Amerike se starejše osebe v mnogo večji meri vključujejo v takšne oblike pomoči. Srečujemo jih v bolnišnicah, v šolah in drugod. Starejši imajo velik kapital, s katerim lahko izboljšujejo kakovost življenja otrok in mladih v skupnosti in še posebej pomagajo otrokom in mladim s posebnimi potrebami.

Dobro bi bilo, da bi nevladne organizacije, ki razvijajo prostovoljno delo v Sloveniji, pa tudi društvo upokojencev, začeli razmišljati o vključevanju večjega števila starejših oseb v prostovoljno delo za otroke in mlade. Tudi v takšni navezi bi bila korist za obe strani velika.

PREDLOGI IN POBUDE UDELEŽENCEV IN UDELEŽENK

□ Starejši ljudje predvsem pogrešajo družjenje, saj se mnogi počutijo osamljene. Zato predlagajo, da bi občine organizirale čim več družabnih srečanj. Za boljše razumevanje med generacijami je pomembno medsebojno spoštovanje in konstruktiven dialog. Starejši so mnenja, da so mladi predolgo odvisni od staršev in starih staršev, kar je tudi eden izmed razlogov za nesoglasje med generacijami. Zato podpirajo aktivnejšo politiko zaposlovanja, ki bi mladim omogočila hitrejšo osamosvajanje in pripomogla k večji toleranci med mlajšo in starejšo generacijo.

2. IZZIVI TELEINFORMACIJSKE DRUŽBE ZA STAREJŠE

Starejši gotovo spadajo med segmente populacije, pri kateri je najbolj vidna digitalna ločnica. Izrazito hiter razvoj informacijske in komunikacijske tehnologije (IKT) pa ob tej nevarnosti prinaša starejši generaciji tudi priložnost. V ta namen smo organizirali konferenco, delavnice in razstavo, ki so v Cankarjevem domu Ljubljani potekale v okviru prireditve TELEINFOS in vodene delavnice v Celju. Delavnice so bile razdeljene na tri dele (*Spoznavam računalnik*, *Učim se delati z računalnikom* in *Brskam po internetu in pošiljam elektronsko pošto*) in so potekale pod vodstvom izkušenih mentorjev. Na konferenci so nastopili ugledni predavatelji, poleg konference pa je bila postavljena priložnostna razstava, na kateri so bile predstavljene nekatere storitve in izdelki, ki starejšim omogočajo lažjo in učinkovitejšo uporabo teleinformacijskih tehnologij. Ti izdelki so bili označeni kot »starejšim prijazni«. Potreba za aktivnim vključevanjem starejše generacije v informacijsko družbo ima več vidikov :

- povečanje kvalitete življenja starejših
- upravno-politični vidik
- gospodarski vidik
- socialno-zdravstveni vidik
- medgeneracijski solidarnosti in kulturni vidik
- itd.

Digitalna delitev ali e-vključenost starejših?

Miloš Kobe, univ. dipl. ing. el.

S strani organizatorja sem bil povabljen, da na tem srečanju predstavim nekaj pogledov na vključevanje starejše generacije, ki ji tudi sam pripadam, v informacijsko ali tako imenovano **e-družbo**. Ta generacija postaja zaradi velikega podaljševanja življenjske dobe in s tem povprečnega staranja populacije čedalje bolj številna. To je posebej značilno za razvite dežele, Evropo in Slovenijo. Obenem pa doživljamo eksploziven in nezadržen napredek **informacijskih in komunikacijskih tehnologij (IKT)**, ki so povzročile nastanek in razvoj **informacijske** ali tako imenovane **e-družbe v globalnih razsežnostih**.

Ob tem napredku se je odprl splošno ugotovljen problem t. i. **digitalnih delitev (digital divides)**, ki označujejo velike razlike glede vključenosti v e-družbo med posameznimi skupinami populacije. Te delitve potekajo po spolu, izobrazbi, zaposlenosti, bivanjskem okolju (urbano ali ruralno), telesni ali duševni prizadetosti itd. in čeprav se medsebojno prepletajo in niso zelo ostre, so močno zaznavne. Zlasti pa je značilna delitev **po starosti**, ki nekako vključuje tudi velike dele populacije iz že omenjenih drugih delitev. Obenem je starejša populacija, zlasti tista, ki ni več poklicno aktivna, tudi najštevilnejša, saj obsega v Sloveniji že več kot petino vseh državljanov in dobro četrtno volilnega telesa. Zato je problem vključevanja starejših v sodobno e-družbo nadvse aktualen.

V Evropski uniji, je temu problemu v zadnjih letih posvečenih veliko aktivnosti. Te potekajo v širšem smislu pod geslom t. i. **e-vključenosti (e-inclusion)** vseh segmentov populacije. Statistike in raziskave iz EU, ki so še nepopolno ukrojene na ugotavljanje tovrstne delitve, kažejo na veliko zaostajanje starejših pri tej vključenosti (precej pod 5 % celotne populacije). Toda temu se v razvitem svetu vendarle namenja čedalje več pozornosti in mnoge dežele se lahko že pohvalijo z zavirljivimi dosežki in projekti, kot so npr. nemški »*Info-mobilnost seniorjev*« in »*Ženske na omrežje*« ter podobni britanski, finski, grški in drugi projekti, ki so močno podprti iz strani vladnih ustanov in organizacij civilne družbe.

Slovenija se danes sicer lahko pohvali z dokaj zgledno **splošno stopnjo uporabe IKT-ja**, ki je nekako v evropskem povprečju. Pri tem pa je nesporno dejstvo, da je vključitev starejše generacije v izkoriščanje tega **mnogo prešibko**, je nižje od povprečja v EU in še zdaleč ne sledi številčnemu deležu, ki ga ima in ga še pridobiva starejša generacija v naši populaciji. Tudi v Sloveniji kljub številnim statistikam o uporabi interneta in mobilne telefonije (kot dveh tipičnih predstavnikov uporabnih možnosti IKT-ja) nimamo zanesljivih podatkov o vključenosti starostnikov nad 60 ali 65 let v to uporabo in so le-ti večinoma zajeti v drugačna grupiranja populacije. Zato lahko vključenost le-teh v IKT ocenjujemo pretežno na podlagi posrednih ocen, ki pa vse kažejo na to, da je omenjena vključenost res zelo skromna (po nekaterih ocenah le okrog 2 % starejših nad 65 let!). Očitno še pomanjkljivo statistično (ne)ugotavljanje tega problema po svoje potrjuje, da ga ustrezni dejavniki v Sloveniji le šibko zaznavajo ali celo podcenjujejo. Res pa je, da bo omenjeni problem z upokojevanjem sedanjih in bodočih aktivnih generacij, že seznanjenih z novimi tehnologijami, postajal objektivno manjši. Vendar to ne opravičuje sedanje premajhne

družbene pozornosti do problema, saj bo le-ta v nekem obsegu vedno obstajal. Informacijske tehnologije namreč zastarevajo in bodo zastarele mnogo hitreje kot populacija, zato se bo le-ta zmeraj morala ukvarjati s svojim vključevanjem »*post festum*«.

Za potrebe našega razmišljanja o tej (ne)vključenosti starejših privzemimo poenostavitev, da lahko vso populacijo Slovenije v grobem razdelimo:

- na mlado populacijo v **aktivni** predšolski in šolski **dobi**,
- na populacijo v **aktivni delovni dobi** ter
- na starejšo populacijo v **postaktivni dobi**.

Če sedaj v luči omenjenih digitalnih delitev pogledamo, kako je za e-vključitev naštetih populacijskih segmentov, pogojno rečeno, »družbeno – sistemsko« poskrbljeno, vidimo, da za osvajanje znanj o uporabi IKT med **šolsko generacijo** skrbijo za to ustrezne vladne in provladne institucije skozi šolske in obšolske programe. Za **zaposleno generacijo** pa je značilno, da je določeno tovrstno znanje že postalo **obvezni zaposlitveni pogoj**, za pridobitev katerega skrbijo najrazličnejši interni ali javni tečaji usposabljanja in izobraževalni programi ter v nemajhni meri samoizobraževanje. Za **starejšo**, ne več aktivno populacijo in formalno **neobligirano** za tovrstno usposabljanje, pa pravzaprav ne skrbi oziroma **ni pristojen nihče**. Resda v zadnjem času obstajajo hvalevredna prizadevanja Univerze za 3. življenjsko obdobje, prav tako pa po obsegu še skromna prizadevanja ministrstva skozi projekt t. i. e-šol, odprtih tudi starejši populaciji. Obstajajo tudi posamezne ponudbe za podjetniško, dokaj drago plačljivo tovrstno izobraževanje. Toda vse to skupaj trenutno zajema šele majhen del te, sicer več stotisočglave populacije starejših.

Glavne ovire za večje vključevanje starejših v e-družbo so do nedavnega bile predvsem naslednje:

- **neseznanjenost** z osnovnimi uporabnimi možnostmi IKT-ja
- **psihosociološki elementi** starostnikov (težja dojemljivost, nezaupanje, bojazen, pasivnost, odtujenost)
- relativno **visoke cene** naprav, tehnologij in priključkov sodobne elektronske informatike
- omejene **tehnoške možnosti** priključevanja (osamljene ruralne lokacije)
- itd.

Danes že lahko ugotovimo, da so - razen prvih dveh ovir - le-te že znatno manjše in se še zmanjšujejo. Cene opreme in priključkov so padle in še padajo, tudi tehnične možnosti in hitrosti informacijskih povezav se izboljšujejo. Toda večina odgovorov starostnih izpraševancev, ki jih dobivajo spraševalci na vprašanje, zakaj ne uporabljajo IKT-ja, še vedno označuje omenjene osebnostne ovire (*»ne vidim potrebe ali smisla«, »nimam potrebnega znanja«, »je preveč zapleteno«, »bojim se možnosti zlorab«, »ne morem se več naučiti«* itd.). Zato je temeljna potrebna aktivnost za premagovanje ovir za večjo e-vključenost starejših predvsem **ustrezno izobraževanje o uporabi IKT-ja** - toda **prilagojeno starejši populaciji** tako, da upošteva vse njihove psihosociološke posebnosti, nezaupanje in pomisleke ter jih skuša preseči.

Večja e-vključenost starejših seveda ni zgolj filantropsko-humanitarna kategorija, ampak ima globok socialni, politični, gospodarski in splošno družbeni pomen.

Za **starejšo populacijo sólo** predstavlja širjenje uporabe IKT-ja veliko **izboljšanje kvalitete življenja** (možnosti daljinskega aktivnega komuniciranja z drugimi subjekti in okolji ter preseganje osamljenosti, pridobivanje informacij vseh vrst, še posebej relevantnih zanje, urejanje najrazličnejših upravnih, finančnih, servisnih, zdravstvenih in drugih zadev ter koriščenje ustreznih storitev, povečanje osebne varnosti itd.), kar vse omogoča dejansko in enakopravno vključevanje starejših v življenje in delovanje sodobne družbe. Posledica tega je tudi povečanje samozavednosti in občutka družbene relevance ter aktiviranje prezgodaj pasiviziranih osebnih sposobnosti starostnika.

Za **oblastvene in strankarske strukture** (aktualno informiranje, prezentiranje stališč, volitve in referendumi itd.) predstavlja širjenje uporabe IKT-ja med starejšo populacijo odlično možnost za neposrednejšo, aktivnejšo in objektivnejšo povezanost s to generacijo, ki že danes predstavlja nepogrešljiv del volilnega telesa.

Za učinkovitost in gospodarnost **javnih in upravnih struktur**, ki nudijo in/ali opravljajo storitve za državljane, je širjenje uporabe IKT med starejše velika priložnost za hitrejšo, učinkovitejšo in gospodarnейše delovanje z zmanjševanjem pultnega poslovanja in čakajočih vrst ter za posledično racionalizacijo potrebnega osebja. Isto velja za **gospodarnost in učinkovitost trgovskih podjetij, bank, zavarovalnic in uslužnostnih servisov**, kjer enostavna oglaševanja, internetna naročanja, nakupovanja in transakcije lahko bistveno znižajo stroške poslovanja v primerjavi s klasično »fizično« prisotnostjo starejšega kupca ali komitentata.

Kljub naštetim prednostim in koristim pa se nobena od omenjenih struktur ni lotila sistematičnega in intenzivnega ukrepanja za širjenje »**informacijske pismenosti**« med starejšo postaktivno populacijo. Ob tem, da se sicer z veliko medijsko promocijo uvaja elektronsko poslovanje državljanov z javno upravo, bankami in drugimi institucijami, pa nobena od teh struktur, nobena banka ali zdravstvena ustanova, celo nobena proizvodno-trgovska hiša ni ponudila vsaj kratkih osnovnih **praktičnih** računalniških **tečajev** ali **delavnic**, namenjenih **samo starejšim**, kjer bi le-te naučili elektronske uporabe njihovih storitev. Glede na dejstvo, da so pri tem neizogibni elementi kriptozasčite ali osebni certifikati elektronskega podpisovanja, katerih namestitvev in uporaba še za aktivnega državljana ni prav preprosta, bi bila tovrstna **praktična** poučevanja absolutno nepogrešljiva, če želimo večjo udeležbo starejših pri tem. Tudi ni dobrih in nazornih **spletnih strani**, namenjenih starejšim za učenje uporabe računalnika, uporabe interneta in mobilnih komunikacij. Ni posebnih **cyber-kavarn** za starostnike, ki se sami od sebe neradi pojavijo v družbi mladih uporabnikov, ki vse počenjajo mnogo prehitro in zanje nerazumljivo. Tudi tovrstne priročne **literature** v domačem jeziku skorajda ni. Pri tem je treba poudariti, da so andragoške metode za učenje uporabe računalnika in še posebej za starejše zelo specifične. Sloneti morajo pretežno na praksi, na lastnem poskušanju in vajah, ob močno reduciranem tempu in ob veliki potrpežljivosti ter postopni graditvi samozavednosti v zanje novem, tujem, nerazumljivem in kompliciranem svetu teleinformatike. Zato redka in skopa ali prezapletena pisna navodila kake internetne trgovine ali banke ali navodila za uporabo mobilnega telefona za kaj drugega kot zgolj za govor, kar je mladi in aktivni populaciji takoj domače, pri starejših v celoti zgrešijo svoj namen in jih pogosto celo odvrčajo od uporabe ponujenega. In kako lahko pričakujemo, da se bo starostnik uspešno vključil v nastopajoči, še bolj zapleteni multimedijiski in multistoritveni informacijski svet, ko pa ga nismo naučili še niti osnov dela z miško ali pošiljanja SMS sporočil?

Za zaključek pa naj mi bo dovoljeno, da to priložnost uporabim za sugestijo, ki jo naslavljam na **Zvezo za tehnično kulturo Slovenije** kot organizacijo civilne družbe, ki se že skoraj šestdeset let ukvarja s širjenjem tehnične kulture v najrazličnejših oblikah. Skozi aktivnosti te organizacije je v tej dobi šlo skoraj milijon slovenskih državljanov. To je tudi organizacija, ki je že v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja med prvimi reklamirala širjenje računalništva. In če je do sedaj pri širjenju tehnične in raziskovalne kulture delovala pretežno med mladimi, ji želim predlagati, naj se ustrezno angažira tudi pri usposabljanju starejše populacije za uporabo IKT-ja. Tu gre za prirejanje ustreznih prireditev in srečanj, tečajev in delavnic, za izdajanje didaktične literature, za postavitve spletnih strani itd., vse prirejeno potrebam in percepcijskim posebnostim starejših. Seveda bi to moralo biti ustrezno sistemsko in finančno podprto tako s strani vladnih struktur kot tudi ustanov in podjetij, zainteresiranih za rezultate takega usposabljanja, s katerimi bi bilo treba delovati v tesni povezavi. S tem bi se bolj sistemsko in učinkoviteje zmanjševala digitalna delitev, ki danes še povzroča dejansko izolacijo starejšega dela populacije od sodobnih možnosti za osebne, gospodarske, politične in kulturne aktivnosti v e-družbi.

(od leve proti desni): Vid Pečjak, Brane Šalamon (Dnevnik), Miloš Kobe in Drago Rudel (MKS Elektronski sistemi)

Je telecare tehnologija za pomoč na daljavo rešitev za krč države pri reševanju problema socialno-zdravstvene pomoči starejšim v Sloveniji?

doc. dr. Drago Rudel, univ. dipl. inž.

Število starih nad 65 let v Sloveniji nezadržno raste. Do sedaj favoriziran sistem institucionalnega varstva (domov upokojencev), v katerih je okoli 13.500 oskrbovancev (4.2 % populacije 65 +), se že danes sooča s problemom premajhnih kapacitet in dolgih čakalnih vrst. Po ocenah v vladnem programu razvoja varstva starejših oseb v Sloveniji bi do leta 2005 potrebovali 3.000 postelj v socialnih domovih, letno pa jih država zagotovi v povprečju 150. Država Slovenija z gradnjo domov finančno ni več sposobna zagotoviti v prejšnjem sistemu dogovorjenih socialnih pravic. Rešitev je potrebno iskati v organizirani pomoči na domu, torej v okolju, kjer stari živijo ter jim za ohranjanje določene mere samostojnosti ponuditi dodatno, vendar redno in zadostno pomoč. Pomoč na domu bo za državo cenejša kot gradnja novih socialnih zavodov in proračunsko sofinanciranje njihove dejavnosti.

Obstoječa javna mreža pomoči na domu je še v precejšnjem številu slovenskih občin nerazvita, zato jo bo potrebno v prihodnosti sistematično dopolnjevati in tako skupaj z neformalnimi skrbniki (svojci, sosedje, znanci ...) ustvariti mrežo izvajalcev oz. servisov pomoči, ki bodo pokrivali različne potrebe starejših. Dodaten problem je dostopnost pomoči na domu uporabnika ter njena organizacija in koordinaciji izvajanja. Pri tem so lahko v izdatno pomoč nove telekomunikacijske in informacijske rešitve, ki vključujejo tudi drugačne modele organiziranosti in izvajanja pomoči na domu. Eden od takih je »home telecare« - pomoč/oskrba na daljavo v domačem okolju. Telecare je »sestra« telemedicine, obe pa skrbita za ohranjanje zdravja na daljavo.

Ena prvih telecare aplikacij v Sloveniji je t. i. program Lifeline, med uporabniki bolj znan kot »rdeči gumb«. Rdeči gumb je dejansko daljinsko sprožilo posebnega telefona Lifeline, s katerim uporabnik vzpostavi stik s skrbnikom. Ta daje ime celotni storitvi – pomoči na daljavo. Vzpostavljena telefonska zveza in poseben telefon omogočita, da se oseba potrebna pomoči in skrbnik pogovorita. Skrbnik je lahko nekdo od svojcev, ali pa dežurni operater v centru za pomoč na domu, ki klic sprejme s posebno sprejemno napravo. Ta razpozna klic in na zaslonu računalnika prikaže kartoteko s podatki o osebi, ki kliče. Če je mogoče, nudi pomoč kar na daljavo v obliki nasveta, informacije ali pogovora. V kolikor to ni dovolj, pošlje na dom osebo, ki nudi ustrezno pomoč. Izvajalci pomoči so v prvi vrsti svojci, sosedje, znanci (neformalni izvajalec pomoči), oseba iz javnega zavoda (socialni delavec, patronažna sestra, nujna zdravniška pomoč), ali pa izvajalec plačljive storitve na domu. Center organizira pomoč, koordinira delo izvajalcev na domu in delno ureja plačila storitev formalnim izvajalcem. V Sloveniji že več let delujeta po programu Lifeline dva regijska »telecare« centra: v Ljubljani in Celju. Center pri Zavodu za oskrbo na domu v Ljubljani je v 12-ih letih dela podpiral pri samostojnem življenju doma približno 400 uporabnikov.

Razvoj telecare-a v svetu gre seveda naprej od osnovne zamisli. Vrsta sprožil posebnega telefona, ki jih lahko uporablja oseba, vključena v program Lifeline, se večja. V telecare vse pogostejše vključujejo namenske naprave, s katerimi je mogoče spremljati funkcionalno zdravje osebe v domačem okolju in opozoriti skrbnika na morebitno poslabšanje zdravstvenega stanja »varovane« osebe. Takšno spremljanje je mogoče izvajati s tipali kot so blazina pred posteljo, stikalo na hladilniku, senzor gibanja v stranišču itd., ali pa z inteligentno »ročno uro«, ki meri srčni utrip, vlažnost kože, gibanje ...

S številnimi napravami doma pri starem človeku je mogoče nuditi pomoč na daljavo tudi pri neposrednih ukrepih za ohranjanje zdravja. V ZDA že gradijo mrežo za spremljanja pokazateljev zdravstvenega stanja bolnikov z merjenjem na daljavo. Bolnik ima doma kombinirano merilno napravo, meritve pa opravi ob vodenju operaterja iz telecare centra. Izmerjeni podatki se prenesejo v center, kjer so dostopni zdravniku.

Pričakujemo, da bo ob ustrezni razvitosti in uporabi telecare mreže tudi v Sloveniji telecare prinesel tako posredne kot neposredne koristi vsem vključenim: uporabnikom pomoči na domu, skrbnikom oz. izvajalcem pomoči (torej tudi svojcem) ter državi in družbi v celoti.

Za uveljavitev telecare-a pa so potrebne še spremembe v naši družbi, v naših glavah in v odnosu odgovornih institucij do te rešitve. Pot do njene uveljavitve je v aktivni vlogi države oz. njenih resornih ministrstev: za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ), za zdravje (MZ) in za informacijsko družbo (MID) ter javnih zavodov ZPIZ in ZZZS. Posegi naj bi bili močni, tako kot npr. pri aktivni politiki zaposlovanja s strani MDDSZ-ja, prizadevanja za računalniško opismenjevanje mladine ministrstva za šolstvo, ali pri e-upravi, za katero država usposablja delavce in razvija svojo informacijsko infrastrukturo. Za uveljavljanje telecare-a na domu bomo morali na nacionalnem nivoju ustvariti pogoje za izobraževanje strokovnih delavcev za razumevanje in uporabo sredstev telecare-a. Do dogovarjanja in sodelovanja bo moralo priti tudi med občinami na nivoju regij. Dogovoriti se bodo morali o skupni politiki izvajanja storitev pomoči na domu, da bodo tako izrabile možnost za souporabo tehničnih možnosti ter potencial izvajalcev servisov pomoči.

Promotorji telecare rešitev opazamo, da resorna politika sprejema idejo pomoči na daljavo, da pa za njeno večje uveljavljanje ne stori skoraj nič. Strinjamo se z ministrom za delo, družino in socialne zadeve dr. Vladom Dimovskim, ki je v oddaji "Trenja" dne 8.1.2004 na POP TV ugotovil, da *»je treba razvijati tudi druge oblike pomoči starejšim kot npr. »pomoč na daljavo« in da je "rdeči gumb" sedaj še edina obstoječa alternativa nastanitvi v socialni ustanovi za tiste osebe, ki bi ob manjši pomoči še lahko ostale v domačem okolju. "Rdeči gumb", je premalo znan med starejšimi in je zato servis pomoči na daljavo v Sloveniji premalo uporabljan.*« Seveda je potrebno za odpravo ugotovljenih dejstev vlagati v program na nacionalnem nivoju in ga tako narediti dostopnega vsem potencialnim uporabnikom v Sloveniji. Prav tako je potrebno aktivno promovirati program. Nadalje je potrebno vlagati tudi v razvoj novih telecare rešitev, kar bo pomoč na daljavo naredilo zanimivo še za širši krog uporabnikov.

Prava vzpodbuda razvoju izvajanja pomoči na daljavo bi lahko bil načrtovani nacionalni program izvajanja dolgotrajne nege in zdravljenja na domu, ki ga pripravljajo zdravstvene zavarovalnice (ZZZS, Triglav), MDDSZ in MZ kot del dodatnega obveznega zavarovanja. Cilj programa je zmanjšati stroške nege in zdravljenja kronično bolnih s prenosom dela izvajanja teh storitev v domače okolje. Nakazane telecare rešitve lahko močno podprejo izvajanje tega programa, ga naredijo prej uresničljivega ter učinkovitejšega. Z vključitvijo Lifeline programa bi se povečala vloga bolnika v programu, njegov dom bi postal bolj urejeno in primeren za zdravljenje, povečala pa bi se učinkovitost dela izvajalcev storitev zdravljenja in nege.

Nekateri potrebni pogoji za večjo uveljavitev telecare v Sloveniji so torej že izpolnjeni. Posedujemo ustrezno znanje, organizacijsko in delno tehnično infrastrukturo, kar je potrebna osnova za obsežno izvajanje telecare programov, s čimer lahko pričnemo odpravljati krč države pri reševanju problema socialno-zdravstvene pomoči starejšim v Sloveniji.

Odpor starejših do računalnika

dr. Vid Pečjak

V Sloveniji starejši ljudje, denimo od 65 let starosti naprej, skorajda ne uporabljajo računalnika. Drugod po Evropi ali ZDA je drugače. Skoraj vsi starejši intelektualci (v ZDA 85 %) ga uporabljajo in obvladajo vsaj temeljne operacije. Kaj ovira naše starejše razumnike, da ga tako dosledno odklanjajo?

Ovire so tri:

- nevzpodbudne razmere,
- notranji odpor,
- finančne ovire.

K prvi skupini sodijo predvsem negativna stališča okolja do starejših ljudi. Vlada mnoštvo predsodkov - npr. da niso sposobni za tako delo, da je njihov spomin preveč opešal, da niso motivirani, da so smešni za računalnikom, celo da se kaj takega ne spodobi. Kakšna pa je resnica? Sposobnosti zares upadajo, a ne tako hitro in intenzivno, kot verujejo nepoučeni ljudje. Do 70. leta se je večina starostnikov sposobna naučiti osnovnih operacij in programov, npr. poznavanje Worda, interneta in e-maila, morda tudi igrice. Drugega pa, razen nekaterih izjem (ki obvladajo računalnik že od prej), ne potrebujejo.

Pomembnejši pa je **notranji odpor**. Starejši ljudje ne zaupajo vase, dvomijo v lastne sposobnosti in niso dovolj motivirani za učenje računalniških spretnosti. Sprašujejo se: »Zakaj?«, »Kako dolgo ga bom uporabljal?«, »Ali se izplača?«, »Kaj bom imel od tega?« ... Dvom vase je najhujša ovira katerekoli dejavnosti, posebno kadar ga podpira okolje. Predsodki drugih ljudi (tudi medijev) vplivajo na lastna stališča, kar sekundarno povečuje notranji odpor. Nekoč me je neki nemški profesor vprašal: »Zdravnik pravi, da bom živel še največ leto dni. Ali se mi splača učiti?« Odgovoril sem: »Splaga. Tako boste vsaj nekaj mesecev zaposlili sebe in se ukvarjali z delom, ki naj bi bilo tipično za mladostnike.«

Zelo pogoste so **finančne ovire**, ker nabava strojne opreme ni poceni. Veliko bi jim lahko pomagala družba (oprostitev davkov, darovanje odpisanih in še uporabnih računalnikov ipd.). Pred leti sem sprožil takšno akcijo, a je pozitivno odgovorilo samo uredništvo Dnevnika, ki je ravno menjalo računalnike in je bilo pripravljeno pomagati starejši generaciji.

Zato je pomembna družina. Otroci in vnuki so najboljši učitelji računalništva in pomagajo, kadar kaj "zašteka". Prej sem veroval v tečaje za starejše ljudi, zdaj pa menim, da bi morali usposobiti otroke in vnuke, da učijo svoje prednike. Učenje starejših temelji na nekaterih znanih principih učenja, ki jih mora učitelj upoštevati. Najprej mora starejšo osebo primerno motivirati, razložiti, kaj bo imela od tega (po internetu bo lahko iskala informacije, z e-mailom kontaktirala s prijatelji in sorodniki, se zabavala z igricami). Nenazadnje učenje mentalno zahtevnih dejavnosti podaljšuje življenje in preprečuje zmanjšanje umskih sposobnosti (kar je empirično dokazano).

Pri učenju starejših oseb je zelo pomembno pogosto ponavljanje operacij, čim prejšnja uporaba in zapisovanje postopka. Operacije zanje nimajo posebnega smisla, to sodi k mehaničnemu

učenju, ki starejšim osebam ne leži. Toda zavedanje cilja lahko nadomesti muko mehaničnega učenja.

Z računalnikom starejše osebe premagujejo socialno osamljenost, so spet v središču sveta in se vračajo v mlajša leta življenja. Računalnik jim bogati osiromašeno življenje.

Računalniška delavnica v okviru Teleinfosa '04

E-šola – dosedanje izkušnje in rezultati

Maša Železnik, univ.dipl.soc., Ministrstvo za informacijsko družbo

E-šola je le eden od projektov Ministrstva za informacijsko družbo, s katerim želimo zmanjšati digitalni razkorak v Sloveniji in zagotoviti enakopravne možnosti dostopa ter uporabe najsodobnejše informacijske in komunikacijske tehnologije. S tem bomo pripomogli k zmanjševanju digitalne ločnice, k zmanjševanju razlik med tistimi, ki znajo in imajo možnost uporabljati informacijsko tehnologijo ter tistimi, ki tega ne znajo oziroma te možnosti nimajo. Omogočanje dostopa do interneta, njegovih vsebin in storitev na javen ter brezplačen način, vzpostavljanje večjega števila javno dostopnih točk do interneta po Sloveniji, pa je korak k vzpodbujanju izobraževanja in usposabljanja državljanov za kvalitetnejše življenje v informacijski družbi.

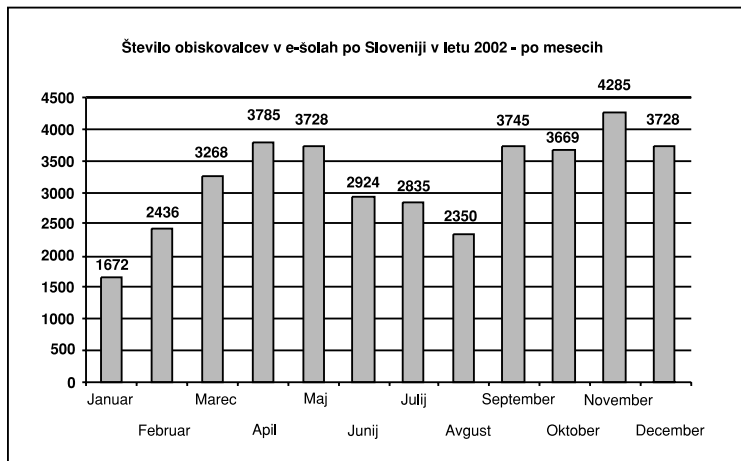
Projekt e-šola, ki ga Ministrstvo za informacijsko družbo Slovenije uspešno izvaja že tretje leto (v sodelovanju z Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport, šolami in lokalnimi skupnostmi), je v polnem zagonu, njegovi pozitivni rezultati pa so vidni predvsem v številu obiskovalcev, ki redno zahajajo v prostore e-učilnice. Tako je v letu 2002 prostore desetih e-šol po vsej Sloveniji obiskalo nekaj manj kot 40.000 obiskovalcev, v letu 2003, ko se je delujočim e-šolam pridružilo še dvanajst novih lokacij, pa je obisk presegel število 83.000.

Po treh letih dela lahko danes ugotovimo, da je projekt uspešno zaživel, se uveljavil med obiskovalci e-učilnic in postal stičišče interesentov računalniškega opismenjevanja.

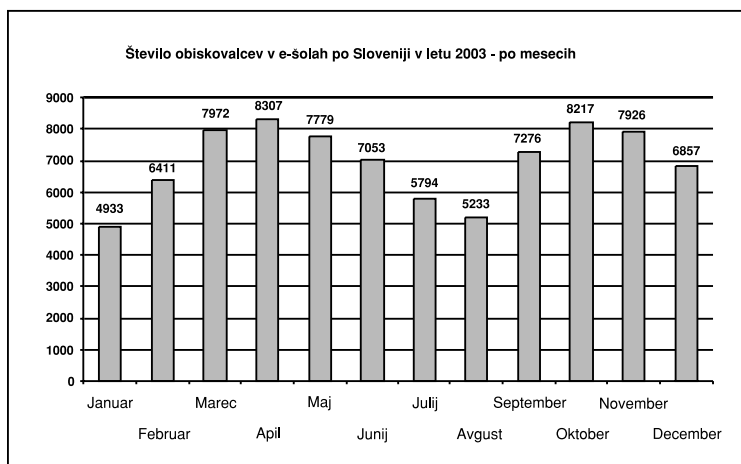
Slika 1: Geografska razporeditev e-šol v Sloveniji (Vir: MID)

Na vseh do sedaj odprtih lokacijah (skupno 22) so obiskovalci pokazali veliko zanimanja za individualno delo z računalnikom in tudi za udeležbo pri izvajanju vodenih aktivnosti, ki potekajo pod okriljem pooblaščenih oseb, tj. mentorja, ki skrbi za nadzor dela v e-učilnici, kot tudi za strokovno in vsebinsko pomoč vsem uporabnikom.

Graf 1: Število obiskovalcev v letu 2002 (Vir: MID)

Podrobnejši pregled podatkov pokaže, da so imeli v letu 2002 največji obisk v e-šoli v Sežani (OŠ Srečka Kosovega), kjer so zabeležili 6896 obiskovalcev, kar je bilo v povprečju 574 na mesec oziroma 22 na dan (ob upoštevanju, da je bila učilnica odprta 6 dni v tednu). Tudi v Črnomlju (OŠ Mirana Jarca) so se lahko pohvalili z visokim obiskom, saj je e-šolo v enajstih mesecih delovanja obiskalo 6440 ljudi različnih starostnih skupin (od učencev do upokoencev).

Graf 2: Število obiskovalcev v letu 2003 (Vir: MID)

V smeri zmanjševanja digitalnega razkoraka so e-šole uspešne, kar potrjuje tudi število obiskovalcev, ki iz leta v leto narašča. V letu 2003 je e-šole po vsej Sloveniji obiskalo preko 83.000 obiskovalcev (kar je povprečju dnevno skoraj 11 obiskovalcev na lokacijo). Največja zgostitev obiskovalcev je vidna v pomladanskih mesecih, ko se je povprečno število mesečnih obiskovalcev gibalo med sedem tisoč in osem tisoč. V času dopustov in poletnih počitnic je bil obisk nekoliko nižji, v jesenskih mesecih pa je število obiskov ponovno naraslo.

Ne glede na uspešno realiziran primarni cilj projekta smo na Ministrstvu za informacijsko družbo Slovenije od vsega začetka vzpodbujali organizacijo vodenih aktivnosti, ki bi pripomogle k še boljši in učinkovitejši izrabi tehnologije. Tako so v e-šolah pričeli z brezplačnim izvajanjem vsebin s področja računalniškega opismenjevanja, ki so namenjena različnim starostnim skupinam – od najmlajših otrok do ljudi v tretjem življenjskem obdobju. Delo, ki poteka v obliki delavnic, je namenjeno seznanjanju z novostmi na področju IKT-ja ter izobraževanju in usposabljanju za samostojno delo z računalnikom (uporaba programov za pisanje tekstovnega besedila in oblikovanje slikovnega gradiva ter iskanje najrazličnejših informacij po svetovnem spletu, pošiljanje elektronske pošte ...). Na ministrstvu želimo pospešiti uporabo IKT-ja za potrebe dela, vsakdanjega življenja ter usposobiti prebivalce za znanja, ki so potrebna za njihovo učinkovito in aktivno vključevanje v informacijsko družbo, kar bo dolgoročno pripomoglo tudi k zmanjševanju digitalnega razkoraka v Sloveniji. Slednje je zapisano tudi v Strategiji Republike Slovenije v informacijski družbi, saj je politika ministrstva usmerjena tako, da obsega vse skupine – tako starejše kot mlajše, tako tiste, ki so že vešč v računalništvu, kot tiste, ki se dela s sodobno tehnologijo šele učijo.

Prehod v informacijsko družbo, kjer imata ključno vlogo znanje in tehnologija, je prinesel nov način življenja in dela, v katerem se kaže težnja po vse večji digitalizaciji dela. Revolucionarni učinek in vpliv informacijske tehnologije, ki je ena od glavnih silnic ekonomije 21. stoletja, se kaže na vseh področjih življenja, učenja, dela ter interakcij na relaciji vlada - civilna družba. V informacijski družbi je nujno vzpostaviti ravnotežje med vsemi ljudmi glede možnosti dostopa do digitalnih tehnologij, v nasprotnem primeru se lahko zgodi, da bomo imeli opravka s tako imenovano dualno družbo - družbo, ki se bo diferencirala po stopnji vključenosti posameznikov v informacijsko družbo.

PREDLOGI IN POBUDE UDELEŽENCEV IN UDELEŽENK

□ Udeleženci konference so opozorili, da med starejšimi raste zanimanje za računalniško opismenjevanje. Mnogi med njimi se zavedajo, da je (računalniško) izobraževanje koristno zanje, ker jim omogoča aktivnejšo družbeno vlogo, koristno izkoriščen prosti čas in prispeva k daljši mentalni vitalnosti. Za večino starejših je računalniška oprema predraga, zato predlagajo, da bi bile cene zanje bolj dostopne. Poleg dostopnejših cen računalniške opreme bi jih k učenju spodbudila tudi organizirana računalniška izobraževanja. Udeleženci konference zato predlagajo, da se izobraževanja organizirajo kontinuirano bodisi v okviru državnih (primer e-šole) ali nevladnih institucij. Predlagajo tudi, da društva upokojencev zberejo zainteresirane za računalniško izobraževanje in organizirajo računalniške delavnice ali pa spodbudijo državo k ustanovitvi e-šole v njihovem kraju.

3. PROSTOVOLJNO DELO STAREJŠIH IN ZA STAREJŠE

Prostovoljno delo postaja vse večja potreba mladih in starejših pri razreševanju vsakodnevnih potreb in težav. Dejavnost društev v veliki meri sloni na prostovoljnem delu - tako pri vodenju, mentorstvu v interesnih dejavnostih ipd. Okrogli mizi, ki smo jih pripravili, bosta poskušali odgovoriti na vprašanja kdo so prostovoljci - starejši ali mlajši upokoјenci - in katere naloge izvajajo ženske, katere pa moški.

Slovenija se že več kot 15 let aktivno vključuje v evropske programe izmenjave prostovoljcev in zadnja leta tudi v Evropsko prostovoljno službo – program EU. Zanima nas kako sprejemajo te naloge starejši prostovoljci in ali so aktivni pri odzivanju na probleme starejših v okolju. Za sodelovanje je potrebno znanje, zaupljivost, korektnost, stalnost ipd. Ali strokovne (socialne, zdravstvene) službe spoštujejo delo prostovoljcev, saj jim je v pomoč in dopolnitev za delo z ogroženimi skupinami? Kako pridobiti še več prostovoljcev, zlasti upokoјencev? Prav tako je eden od ciljev okrogle mize poiskati načine povezovanja in organiziranega sodelovanja s prostovoljci iz držav EU ter povezovanja v evropske programe. V sodelovanju s Pokrajinsko zvezo društev upokoјencev Celje smo izvedli okroglo mizo v Celju, drugo pa v Ljubljani.

Prostovoljno delo v nastajajoči zakonodaji

Senka Vrbica, univ. dipl. iur.,

Pravno-informacijski center nevladnih organizacij - PIC

Pomen prostovoljnega dela

Prostovoljno delo je kot neizmeren potencial človeške energije, sposobnosti in idej žlahtna dobrina, ki se polni iz spontanih notranjih nagibov ljudi, pripravljenih svojo življenjsko energijo razporediti tako, da jo brez pričakovanja povračila podelijo drugim. Čeprav se prostovoljno delo vidi zgolj kot dajanje, pa vendar po globokem življenjskem pravilu, kdor da, se mu povrne, tudi prostovoljci večinoma ugotovijo, da se s prostovoljnostjo ne samo praznijo, ampak se hkrati tudi povratno energijsko napolnjujejo. Ali smemo to izmenjavo energij, do katere lahko pride le na spontan način v odnosu iskrenega medčloveškega dajanja in sprejemanja, spravljati v paragrafe? Razumnemu človeku je negativen odgovor takoj na dlani. Žal pa moramo upoštevati sedanji trenutek – ujet v kolesje moderne države, ki ureja tako rekoč skoraj vsa področja našega življenja. Če podrobno pogledamo v njeno drobovje, vidimo, da država v svojih najvišjih aktih (zakonih in nacionalnih programih) celo že računa na prostovoljno delo. Iz tega zornega kota pa se pokaže, da je pravzaprav nujno, da se prostovoljno delo na eni strani afirmira z zakonom, na drugi strani pa se tudi državo pritegne k vzpodbujanju in ustvarjanju ugodnih pogojev za prostovoljno delo.

(od leve proti desni): Tatjana Nikolić (ZOTKS), Azra Kristančič, Senka Vrbica (PIC), Angelca Žiberna (ZDUS), Marta Hrovatin in Mateja Kožuh Novak (Slovenska filantropija)

Predlog zakona

S temi osnovnimi poantami se je tudi šlo v pripravo predloga Zakona o prostovoljnem delu, ki ga sicer financira Razvojni program Združenih narodov. Zakon naj bi:

- opredelil predvsem organizirano prostovoljno delo, to je prostovoljno delo, ki se v skupno dobro organizira in odvija v okviru neprofitnih organizacij,
- določil minimalne pravice prostovoljca,
- vzpostavil možnost dolgoročnega prostovoljnega dela,
- opredelil vlogo države in lokalnih skupnosti pri vzpodbujanju prostovoljnega dela.

Pri pripravi besedila in razpravah, ki so se v zvezi s tem odvijale, je bilo očitno, da je v bodočnosti nujno povezovanje prostovoljnih organizacij, ker so sedaj zelo razpršene med vladni in nevladni sektor in vsaka zase išče svoj prostor pod soncem. Vendar bo večja promocija prostovoljnega dela in zagotavljanje boljših pogojev zanj možno le z združevanjem prostovoljskih energij. V maju je bil oblikovan končni predlog zakona, ki bo v javni razpravi še do konca leta z namenom, da se pridobi čim večja podpora njegovi vsebini.

Prostovoljno delo starejših

V moderni družbi je vloga starejših kot »učiteljev« izgubila svoj pomen in vlogo, nadomestilo naj bi jo institucionalno izobraževanje. Izpad segmenta, ki pomeni »živiljske izkušnje starejših«, pa se v družbi odraža negativno. Znanje kot kopica informacij ne more preseči znanja, pridobljenega z izkušnjami v življenju, ki je vedno enako (če odmislimo odtenke). Ker družini slabi njena vloga, je izjemno pomembno medgeneracijsko druženje in neinstitucionalizirano sodelovanje, v katerega se aktivno vključujejo starejši kot perspektivno najštevilčnejša generacija. Prostovoljno delo je tako idealna oblika skozi katero starejši lahko sodelujejo v družbeni strukturi in v individualnih kontaktih tvorijo vezivo družbe in jo tako krepijo v pozitivnih vrednotah.

Ker na splošno prostovoljno delo kot družbena vrednota v moderni, k profitu usmerjeni družbi nima pravega mesta, imajo ravno starejši kot velik del prebivalstva - in to prebivalstva z znanjem in izkušnjami - možnost, da to vrednoto krepijo in kulturo prostovoljnega dela pomagajo dvigovati do te mere, da jo bo družba in država tudi priznavala kot vrednoto (tako s stališča vrednot, ki jih prostovoljno delo nudi družbi, kot s stališča skupin, ki to potrebujejo). Starejši so praviloma tudi edini segment družbe, ki je vsaj minimalno preskrbljen in ni več zavezan preživljati drugih, kar je tudi eden od pogojev, da posameznik lahko prostovoljno dela.

Skupna odgovornost

Narava prostovoljnega dela predpostavlja angažiranje, ki pogosto ni niti opaženo, včasih tudi nima konkretnih vidnih rezultatov, z njim se ne žanje dobrin kot sta slava in dobiček. Vendar pa smo nehote vsi kot člani družbe soodgovorni za vse, kar se dogaja, naše trenutne aktivnosti (ali neaktivnosti) pa vplivajo tudi na življenje naslednjih generacij. Res je, da posameznik zmora malo, veliko posameznikov pa ogromno. Zato ima prostovoljno delo, ki postane množično (saj tega nič ne more ustaviti) in vpeto v vse generacije, izjemno moč premikati stvari.

Etična načela prostovoljnega dela

prof. Azra Kristančič, spec. klin. psih.

Prostovoljno udejstvovanje ali prostovoljne aktivnosti so specifična oblika preživljanja prostega časa. Prostovoljno delo je kot potreba in vrednota vse bolj aktualno vprašanje za vse generacije tako pri nas kot v svetu. Odločitev za prostovoljno delo je osebna izbira za tisto področje, do katerega čutimo naklonjenost. Vključevanje v prostovoljno delo ni pomembno le za dejavnost organizacije v kateri delamo. Pomemben je tudi kodeks etičnih pravil in pakt, ki ga bomo sklenili z organizacijo, v kateri bomo prostovoljno delali - koristno preživljali svoj prosti čas! Zato je pomembno, da je kodeks pravil delovanja in obnašanja vzajemno sprejet med prostovoljcem in organizacijo, v kateri bo deloval. Skozi vzajemni dogovor bodo jasno opredeljene vloge, obveznosti in ugodnosti - tako moralne kot materialne - ki izhajajo iz prostovoljnega dela.

Namen etičnega kodeksa

- oblikovati standarde za prostovoljce,
- informirati in zaščititi prostovoljce,
- sprejeti obstoječi kodeks prostovoljnega dela,
- sprejeti odgovornost do tistih, katerim je prostovoljno delo namenjeno, sprejeti odgovornost do organizacije in širše skupnosti,
- vzpodbuditi optimalno raven praktičnih aktivnosti,
- zaščititi področje dela v mejah etičnih in moralnih pravil,
- opredeliti naloge, obveznosti prostovoljne organizacije,
- opredeliti lik - podobo prostovoljca/ke.

Struktura etičnega kodeksa

etični kodeks

- prostovoljno delo je neizkoriščevalska aktivnost,
- prostovoljno delo sloni na vrednotah spoštovanja etike dela,
- vse aktivnosti prostovoljnega dela morajo zagotavljati varnost prostovoljca/ke - dogovor mora biti jasen pred začetkom prostovoljnih aktivnosti,
- prostovoljec/ka razvija svojo kompetentnost v okviru področij v katerih deluje.

etika praktičnega dela

- vsebuje vrednote in etična načela, ki se porajajo v praksi prostovoljstva,
- odgovornost prostovoljca/ke do same/ga sebe, oseb, katerim je namenjeno prostovoljno delo, sodelavcev in drugih,
- prostovoljec/ka prevzema vso odgovornost, da prejemniki prostovoljnih uslug ne bodo fizično in psihično prizadeti.

Avtonomnost prostovoljca-ke

- odgovoren je za način vzpodbujanja, spoštovanja sposobnosti verovanj in vrednot oseb, katerim so namenjene prostovoljne aktivnosti,

- prostovoljec/ka je odgovoren za postavljanje mej med svojo dejavnostjo in drugimi oblikami odnosov,
- prostovoljec/ka ne sme finančno, emocionalno, seksualno ali na drugačen neetičen način izkoriščati prostovoljnih uslug prejemnika.

Kompetentnost prostovoljca/ke

- sam/a opazuje in ugotavlja omejitve svojih kompetenc skozi posvetovalno podporo drugih prostovoljcev ali strokovnjakov,
- prostovoljec ne more delovati v tej vlogi, če ima osebne ali čustvene težave, bolezni, prizadetosti, alkoholizem, zasvojenosti z drogami in podobno,
- prostovoljec/ka je odgovoren do sebe, svoje učinkovitosti in sposobnosti pomagati drugim, osvojiti mora znanja in veščine komuniciranja, za katere je tudi odgovoren,
- preprečuje možnost konflikta interesov,
- prostovoljec/ka upošteva socialni kontekst in zakone svoje dejavnosti in družbe.

Pakt ali dogovor

Za mnoge posameznike je prva izkušnja prostovoljnega dela v civilni - volonterski organizaciji. Dolžnost organizacije je, da se opredeli kot:

- prostovoljna - volonterska organizacija, v kateri vsi delujejo prostovoljno - neplačano,
- prostovoljna - volonterska organizacija, ki ponuja usluge s pomočjo prostovoljcev,
- mešana prostovoljna organizacija s plačanimi delavci in prostovoljci,
- privatna neprofitna organizacija, v kateri so zaposleni profesionalci in se v delo vključujejo prostovoljci.

Organizacija mora predstaviti tudi področja svojih dejavnosti ter razjasniti meje med svetovanjem in dajanjem nasvetov, prijateljsko komunikacijo, poslušanjem, vodenjem in samopomočjo.

Lik prostovoljca

- ima osnovno znanje o področju, na katerem dela,
- ima osebne kvalitete, kot so čustvena toplina, intuicija, avtentičnost, pristnost, emotivnost - sposobnost vživljanja,
- je neposreden,
- obvlada komunikacijske veščine (poslušanje, govorjenje, odzivanje, mišljenje)
- se udeležuje ustreznega izobraževanja in usposabljanja

Vse to je osnova vzajemnega dogovora - pakta med organizacijo in prostovoljcem/ko!

Prostovoljno delo za kvaliteto življenja

Mateja Kožuh Novak, dr. med., Slovenska filantropija

Ste se kdaj vprašali, kdo pridobi več - darovalec ali obdarovanec? Marsikdo se sprašuje, zakaj neki bi moral delati prostovoljno za druge, saj mora za ljudi, ki potrebujejo pomoč, poskrbeti država. V resnici ljudje neprestano opravljamo vrsto prostovoljnih aktivnosti za svojce, prijatelje, sosede, pa tega sploh ne označujemo kot prostovoljno delo. Še manjkrat se vprašamo, zakaj to počnemo. Zelo pogosto poslušamo, kako so prostovoljci dobri in požrtvovalni. Slogan nevladne organizacije, v kateri delam, je celo »Dobro je biti pomemben, pomembno je biti dober«. Zelo malokrat pa se vprašamo, zakaj pravzaprav opravljamo prostovoljno delo. Menim, da je mnogo pomembnejše kot to, da drugi občudujejo našo dobroto ali požrtvovalnost, občutek osebnega zadovoljstva, ki ga imamo pri tem delu. To premalokrat poudarjamo, ko iščemo nove prostovoljce. Človek mora samega sebe neprestano potrjevati, do smrti ima potrebo utrjevati, vzdrževati, izboljševati lastno samopodobo. Medtem, ko so v določenem življenjskem obdobju uspešnost v partnerskem odnosu, zakonu, pri vzgoji otrok ter na delovnem mestu daleč najpomembnejša orodja za vzdrževanje samopodobe, obstajajo določena obdobja (starost, brezposelnost, izguba ljubljenega svojca), ko pomeni dajati, nuditi pomoč in pomagati drugim dobesedno vzdrževanje in pridobivanje zdravja ter kvalitete življenja.

Starejši ljudje pogosto tarnamo, da nas mlajše generacije ne spoštujejo, ne poslušajo in ne znajo uporabiti naših izkušenj. Kako pogosto se vprašamo, ali jih znamo pritegniti, zainteresirati? Ali je res nujno, da za svoje nasvete dobimo plačilo v denarju? Iz lastnih izkušenj trdim, da je pogosto nasmešek, zahvala človeka, ki mu pomagamo, mnogo bogatejša nagrada, kot bi bilo denarno plačilo. In res imamo veliko za povedati, za ponuditi, za pokazati. Prav vsakdo od nas, od upokojene snažilke do univerzitetnega profesorja in vrhunskega politika (pri tem gospodinje, ki ni bila nikoli v službi, ne izpuščam) ima znanja in izkušnje, ki jih lahko deli z drugimi v prostovoljnih aktivnostih. Nevladne organizacije v Sloveniji imajo številne programe, kamor se lahko vključi prav vsak.

Seveda pa ima prostovoljno delo tudi svoja pravila, ki se jih tako slovenska družba kot tudi nevladne organizacije in financerji vedno bolj zavedajo:

- prostovoljcu je treba ustvariti pogoje za dobro delo,
- stroške, ki nastajajo pri tem, je treba prostovoljcu pokriti,
- organizacija prostovoljnega dela ni zastoj, saj terja profesionalno delo,
- prostovoljcu in njegovim specifičnim potrebam je treba znati prisluhniti, če želimo, da bo ostal,
- treba mu je nuditi profesionalno pomoč,
- tudi prostovoljca je treba na nek način nagraditi.

PREDLOGI IN POBUDE UDELEŽENCEV IN UDELEŽENK

□ V Sloveniji ima prostovoljno delo večstoletno tradicijo, zato predstavlja tudi pomembno vrednoto. Prostovoljec je lahko vsakdo, ki želi in je pripravljen pomagati sočloveku. Prostovoljno delo prispeva k večji blaginji celotne družbe, zato bi država morala skrbeti za promocijo in vrednotenje tovrstnega dela. V pripravi je osnutek *Zakona o prostovoljnem delu*, ki bo prostovoljnost pravno in vsebinsko uredil, zato bi bilo potrebno, da ga država čim prej sprejme.

□ Na dan prostovoljstva, ki je petega decembra, naj občine poskrbijo za akcije, ki bi opozarjale ljudi na pomembnost in humanost prostovoljnega dela ter organizirajo sprejem prostovoljcev pri županih na posebej organiziranih kulturnih prireditvah. Pohvala gre Državnemu svetu in Zvezi društvenih organizacij Slovenije (ZDOS), ki vsako leto podelujeta priznanja zaslužnim prostovoljcem. Nevladne organizacije pa je potrebno vzpodbuditi, da sodelujejo s predlogi za tovrstna priznanja.

□ Mlade je potrebno vzpodbujati k prostovoljnemu delu ter jih vključiti v programe za pomoč starejšim. Prostovoljno delo mladih je lahko enakovredno opravljeni praksi v šoli in zanj bi lahko dobili potrdilo. Za svoje delo pa morajo biti primerno nagrajeni tudi starejši prostovoljci – pisna zahvala, organiziran piknik ipd. Prav tako morajo prostovoljci dobiti povrnjene materialne stroške (npr. za prevoz).

□ Občinske strokovne službe, kot so centri za socialno delo, centri za pomoč na domu, patronažne službe idr., bi morale bolj ceniti delo prostovoljcev, saj s svojim delom prispevajo k bolj kakovostnim storitvam za uporabnike. Zato je potrebno boljše sodelovanje med državnimi in nevladnimi prostovoljnimi organizacijami, tako na državni kot na lokalni ravni. Prostovoljne organizacije, predvsem organizacije socialnih dejavnosti, bi se morale med seboj bolj povezati. Na državni ravni bi bilo potrebno določiti koordinatorja, ki bi skrbel za usklajevanje programov in enotnejše usposabljanje prostovoljcev.

*Mateja Kožuh Novak
(Slovenska filantropija)*

4. VLOGA SOCIALNIH PROGRAMOV V BOJU PROTI SOCIALNEMU IZKLJUČEVANJU IN REVŠČINI STAREJŠIH

Kaj smo že storili, kaj bi še lahko in kaj načrtujemo za to, da bodo tudi starejši čim bolj kvalitetno živeli in enakopravno sodelovali v kreiranju svojega osebnega življenja in življenja v skupnosti, da ne bodo živeli v pomanjkanju in revščini? V Amsterdamski pogodbi (13. člen) in Temeljni listini človekovih pravic (21. člen) je Evropska unija zapisala in prvič odločno prepovedala diskriminacijo zaradi starosti in invalidnosti. Namen okroglih miz, ki sta bili izvedeni v dveh krajih v Sloveniji, je neposredno soočiti izvajalce socialnih programov in storitev s potencialnimi uporabniki in javnostjo, kar bo prispevalo ne le k boljši informiranosti, temveč k sodelovanju in usklajenemu delovanju različnih akterjev, ki so odgovorni za izvajanje ukrepov za preprečevanje socialnega izključevanja in revščine starejših in drugih ranljivih skupin ter k vzpodbujanju starejših k aktivnemu zavzemanju za svoje pravice. Okroglo mizo smo organizirali v Metliki s pomočjo Društva upokojencev Metlika; druga okrogla miza pa je potekala v Mariboru v sodelovanju z Zgornjepodravsko pokrajinsko zvezo društev upokojencev Maribor in Društvom upokojencev Duplek.

Vloga socialnih programov v boju proti socialnemu izključevanju in revščini starejših

mag. Sašo Stikovič, Davor Dominkuš, univ. dipl. soc.,

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Socialno varstveno področje se je v obdobju zadnjih desetih let pospešeno razvijalo - zlasti v obdobju zadnjih petih let. V začetku devetdesetih let sprejeti novi zakon o socialnem varstvu je prinesel pomembne novosti, vendar je bilo njihovo uresničevanje povezano s pripravo novega strateškega dokumenta, *Nacionalnega programa socialnega varstva*, ki pa je bil sprejet šele v začetku leta 2000. Na njegovi podlagi se je pričela hitra širitev mrež različnih socialnovarstvenih storitev zlasti za starejše, telesno in duševno prizadete, ljudi s težavami v duševnem zdravju, žrtve nasilja, zasvojene in druge ranljive skupine. Za vse te skupine prebivalstva je bilo poskrbljeno v bistveno premajhnem obsegu, potrebe pa so naraščale iz dneva v dan. V nekaj letih nam je uspelo primanjkljaj precej zmanjšati, nikakor pa še ne povsem odpraviti. Nove potrebe, ki jih prinaša sodoben način življenja in z njim povezani problemi, zahtevajo nadaljnjo širitev različnih storitev za ljudi v stiski. Še poseben izziv pa predstavljajo potrebe, s katerimi se družba sooča zaradi vse hitrejšega staranja. To zahteva nov medgeneracijski dogovor in nov način sprejemanja starosti, predvsem pa skrb za lastno starost že v srednjih letih. Iz izključno državnega izvajanja storitev smo v tem obdobju že prešli v sistem pluralnosti. Velik pomen pridobivajo nevladne organizacije, pojavljajo pa se tudi zasebni izvajalci. V generalni strategiji se za privatizacijo socialnovarstvenega sektorja nismo odločili, saj je to področje zaradi svoje občutljivosti in posebnega pomena za ljudi po našem mnenju treba v precejšnjem delu ohraniti v državni pristojnosti.

Socialna vključenost

Februarja 2000 je Vlada Republike Slovenije sprejela *Program boja proti revščini in socialni izključenosti*, aprila 2002 pa prvo dveletno poročilo o njegovem uresničevanju. V sprejetem programu je bila politika socialnega vključevanja opredeljena kot prednostna vladna politika, v prvem poročilu pa so bile tudi podrobneje zapisane smernice za njeno nadaljnje izvajanje. V letu 2003 je vlada pripravila *Skupni memorandum o socialnem vključevanju*, ki pomeni še dodatno uresničevanje te politike in kaže na njeno neposredno povezanost s politiko socialnega vključevanja na ravni EU. S tem sledi tudi strateškemu cilju trajnostnega povečevanja blaginje prebivalstva skozi **uravnotežen gospodarski, socialni in okoljski razvoj**. Vlada RS in EK sta memorandum podpisali 18. decembra 2003. Slovenija je v zadnjih letih relativno hitro manjšala razliko v razvoju v primerjavi z EU. Leta 2000 je bilo 26,6 % BDP-ja namenjenih za zagotavljanje socialne zaščite, kar je dokaj blizu evropskemu povprečju (27,3 % v letu 2000). Istega leta je bilo največ sredstev za programe socialne zaščite namenjenih **za področje starosti (11,2 % BDP-ja, kar je več kot v EU) in za področje bolezni in zdravstvenega varstva (7,9 % BDP-ja)**, kar skupaj predstavlja skoraj tri četrtine vseh sredstev, namenjenih za socialno zaščito. Delež za pokojnine, ki se je leta 1999 že nekoliko zmanjšal in ostal na isti ravni tudi v letu 2000, se tudi v prihodnje ne bo povečeval, saj se je leta 2000 začela izvajati reforma pokojninskega sistema.

Upadanje rodnosti in daljšanje življenjske dobe povzročata **staranje prebivalstva**. **Prav tako se povečuje razmerje med starejšim in delovno sposobnim prebivalstvom (koeficient**

odvisnosti). V začetku leta 2002 je bilo na 100 delovno sposobnih prebivalcev 21 oseb starih 65 let ali več (24 v EU-15 v letu 1999). Pomembna posledica staranja slovenskega prebivalstva, ki jo bodo morali v prihodnje upoštevati tudi delodajalci, bo zmanjševanje deleža delovno sposobnega prebivalstva (v starosti od 15 do 64 let), ki se bo začelo po letu 2005. **Staranje bo znatno vplivalo predvsem na izdatke za zdravstvene in socialne storitve ter terjalo prilagoditev socialnih storitev.**

Socialnovarstvene storitve za starejše

Mreža socialnovarstvenih storitev za starejše je relativno dobro razvita. Razvoj mreže temelji predvsem na dveh dokumentih in sicer *Programu razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005* in na *Nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2005*. Prvega je vlada RS sprejela l. 1997, drugega je leta 2000 sprejel Državni zbor RS. Oba dokumenta temeljita na izhodišču, da je treba zagotoviti pogoje, da starejši čim dlje ostanejo v okolju, v katerem so živeli ter da se jim poleg socialnih in zdravstvenih storitev nudijo tudi najrazličnejše druge storitve, servisi in dejavnosti, ki bodo zagotovile aktivno in polno življenje predvsem tistim, ki živijo sami in bi bili brez teh možnosti izolirani iz družbenega dogajanja. Z obema programoma je bilo predvideno delovanje in širitev mreže organiziranih storitev, ki so namenjene izvajanju **v bivalnem okolju** starejših, **institucionalne mreže** storitev za starejše ter **dodatnih in dopolnilnih programov** namenjenih starejšim. Razvoj skrbi za starejše je v obeh dokumentih načrtovan tako, da se zagotavljajo različne oblike pomoči in storitve za starejše osebe in sicer v povezavi z obsegom in zahtevnostjo njihovih potreb in ob upoštevanju njihovih želja. Mreža pomoči se stopnjuje od tistih oblik, ki so namenjene starejšim z manjšim obsegom posebnih potreb in težav do tistih, ki potrebujejo štiriindvajseturno nego in pomoč. V obdobju do konca leta 2003 smo na področju socialnovarstvenih storitev dosegli pomembne rezultate, **saj smo se uresničitvi nekaterih zastavljenih ciljev tako po kakovosti kot po obsegu že močno približali.**

Z namenom, da se postopek posredovanja vlog za sprejem v domove za starejše ustrezno poenostavi in racionalizira ter doseže večjo transparentnost, je Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve objavilo *Pravilnik o postopkih pri uveljavljanju pravice do institucionalnega varstva*. Predvideni začetek izvajanja pravilnika je 1. 6. 2004. V letu 2003 se je začela uporabljati tudi *Uredba o merilih za določanje oprostitev pri plačilih socialno varstvenih storitev*. Z njo se je bolj sistemsko uredilo predvsem področje (so)financiranja stroškov oskrbe oz. namestitve v institucionalnem varstvu in pomoči na domu. Slednja se sicer razvija in jo ocenjujemo kot primerno storitev, ki pa zahteva še dodatno spodbudo in nekaj izboljšav (tudi v sami tehnični izvedbi in načinu obračuna cene storitve), kar poskušamo urediti v novi uredbi, ki je v postopku priprave.

Starejši in revščina

Stopnja tveganja revščine je ob upoštevanju dohodka v denarju in naravi v letu 2000 znašala 11 %, kar je za 2 odstotni točki manj v primerjavi s stopnjo tveganja revščine, kjer je upoštevan samo dohodek v denarju (13 %) in je hkrati nižja od povprečja EU-15 (15 %). Glede na dejstvo, da je bila **stopnja tveganja revščine pri upokojencih** (15 %) le malo nad slovenskim povprečjem (13 %) (obe vrednosti sta primerljivi s povprečjem EU-15, ki v letu 2000 znaša 16 %), lahko sklepamo, da razlog za revščino med starejšimi (22 % v letu 1999 za starostno skupino 65 let ali

več) niso nizke pokojnine, temveč dejstvo, da **določen delež starejših (predvsem ženske) v letu 1999 ni prejemal nobene pokojnine**. V naslednjih nekaj letih pričakujemo, da bodo podatki pokazali, da se je položaj določenega dela starejših izboljšal zaradi uvedbe državne pokojnine, ki se postopno uvaja od leta 2001.

Zaključek

Po stopnji tveganja revščine so slovenski upokoјenci primerljivi s stopnjo tveganja revščine v EU. Vzpodbudni so kazalci, ki kažejo, da stopnja tveganja revščine postopno pada. Država Slovenija v svojih razvojnih programih na področju socialnega varstva daje velik pomen razvoju storitev in programov namenjenih starejšim državljanom. Pri tem se zaveda tudi demografskih sprememb in novih potreb (tudi povezanih s staranjem prebivalstva) s katerimi se srečujejo tudi drugod po Evropi in svetu. Na tem področju bo potrebno še naprej iskati nove in ustrezne možne rešitve, ki bodo omogočile uravnotežen gospodarski in socialni razvoj, ki ga bodo slovensko gospodarstvo, državljani in državni proračun lahko prenesli oz. omogočili.

(od leve proti desni): Sašo Stikovič (MDDSZ), Angelca Žiberna (ZDUS) in Mojca Novak (Inštitut RS za socialno varstvo)

Udeleženci okroglice

Starost – element družbene marginalizacije?

dr. Mojca Novak, Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo

Vsaka civilizacija ima svoj model starosti, po katerem se presojaajo starejši; bolj je ta model idealiziran, bolj je družba zahtevna in kruta do svojih starejših članov. Starejše najbolj vidno označujejo njihov spremenjeni videz in fizična krhkost, prav tako pa tudi kopičenje posvetnih in duhovnih dobrin ter družbena in politična moč. Iztekanje biološke ure naj bi tako kazalo in dokazovalo iztekanje tudi socialnega časa in pomikanje starejših proti družbenemu obrobju.

Namen predstavitve je ugotoviti, kakšne so empirične možnosti pri preverjanju oz. pri umeščanju problematike starih v Sloveniji. Ker pa ima pojav staranja in starejših veliko razsežnosti in se da opazovati in analizirati z različnih vidikov, je omejitev na določene izseke oz. poglede logična odločitev za omejitev obsega analize. Ko se govori o tej problematiki v slovenski družbi, je smotno pomakniti težišče na razmerje med starostjo in življenjsko ravni, kjer izsledki analize potrjujejo tistim, ki zanikajo neposredno povezanost med starostjo in večjim tveganjem siromašenja.

Staranje evropskega prebivalstva

Starostna struktura prebivalstva je rezultat treh osnovnih procesov: rodnosti, smrtnosti in migracij. Če so ti procesi nespremenjeni v daljšem časovnem obdobju, se oblikuje stabilna starostna struktura in obratno - vsaka sprememba v enem od naštetih procesov povzroči spremembo starostne strukture. Čeprav je večina razvitih držav že sklenila demografski prehod, se bo staranje prebivalstva nadaljevalo še v naslednje stoletje. Bistvo demografskega problema je prav enostavno (v industrijskih družbah delež starejših ljudi narašča, medtem ko se delež aktivnih zmanjšuje, toda dinamika te spremembe je kompleksna in se spreminja od države do države. V vseh razvitih državah se podaljšuje življenjska doba zaradi boljše prehrane in higiene, napredek medicine pa je povečal možnost preživetja mladih in daljšega preživetja starejših.

V vseh državah članicah Evropske skupnosti se je število starejših ljudi – nad 60-im letom starosti (med letoma 1960 in 1990 povečalo za polovico in zdaj predstavlja približno petino prebivalstva. Po predvidevanjih se bo ta trend nadaljeval, če bo delež rojstev še naprej padal ali pa če ne bo dotoka mlajših ljudi iz migracij, zaradi česar je postalo to vprašanje pomembna politična tema. Tako se staranje prebivalstva ne kaže kot proces, ki bi se mu morale družbe izogibati, temveč kot proces, ki bi ga morale dojeti kot rezultat in posledico načrtovanih oz. želenih procesov, ki zahteva tudi prilagajanje družbenih institucij.

Kaj pravijo slovenski podatki?

Slovenska družba se lahko po številnih kazalcih primerja z razvitejšimi evropskimi državami, med katerimi je posebno pomemben ta, ki govori o razmerju med aktivnim in neaktivnim delom prebivalstva. Če se meri aktivnost s starostno dobo med 15. in 59. letom starosti, potem je neaktivnih 35 odstotkov prebivalstva, čeprav nekatere ocene govorijo o razmerju 2 : 1. Nizka stopnja rodnosti in nizka rast priselitev pa govorita o pospešenem staranju celotnega prebivalstva. Čeprav je delež žensk v delovni sili (44,4 odstotka) bistveno višji kot v marsikateri drugi evropski državi, pa je pričakovana življenjska doba v sorazmerju z drugimi državami – pričakovana življenjska doba

ženski (78,2 leti) je skoraj za 10 let daljša od moške (70,8 leta). Slovenski rezultati primerjav materialnega standarda različnih starostnih skupin v različno velikih in različno sestavljenih družinah so pokazali, da ni podatkov, ki bi potrjevali tipične značilnosti materialnega standarda v posameznih življenjskih obdobjih.

Enotnost generacij oz. starostnih skupin pa zavračajo tudi tisti, ki sklepajo, da blaginjski programi porazdeljujejo vire ne glede na posamezne starostne skupine. Mladi in stari imajo enako pravičen dostop do virov, saj poteka tekmovanje zanje prej na ravni socialne in spolne diferenciacije kot pa starostne.

Številni viri potrjujejo tezo, da je višina dohodka na člana gospodinjstva najprej odvisna od števila zaposlenih, prav tako pa tudi od strukture gospodinjstva, kjer je pomemben dejavnik število nepreskrbljenih otrok. Prav tako je pomemben vir dohodkov; ali je to plača ali pa različna nadomestila dohodka in dodatki dohodka.

Poudariti je potrebno naslednje:

1. med merjenimi dejavniki socialne strukture na dohodek gospodinjstva učinkuje le dosežena izobrazba, ne pa spol ali status upokojenosti,
2. status upokojenosti je povezan z življenjsko ravni, posebno z merjenimi razsežnostmi bivalnih razmer in posedovanjem avtomobila; pri tem se morajo upoštevati tudi različne potrebe ljudi in različni standardi, ki se s časom spreminjajo in so predvsem mlajše generacije tiste, ki jim sledijo, medtem ko starejši domnevno ohranjajo v preteklosti privzeti življenjski slog,
3. status upokojenosti je pomembno povezan s finančnimi zmožnostmi – z možnostjo pridobitve dodatnih finančnih virov,
4. manj ugodna življenjska raven ne zmanjšuje zadovoljstva upokojenih z materialnimi razmerami, v katerih živijo, kar lahko pogojno pripišemo temu, da živijo življenjski slog, ki so si ga oblikovali v svoji aktivni dobi.

Sklep

Vsaj navedene ugotovitve kažejo, da starejših ni mogoče pojmovati niti kot enotne niti kot vnaprej marginalizirane skupine. Kljub temu pa se le ne da zanikati težav, ki pestijo starejše in ovirajo njihovo vključevanje v družbo. Med najpogostejšimi navajajo raziskovalci naslednje:

- dohodek – revščina med manjšino starejših kot stalen problem,
- starostna zapostavljenost – zgodnje upokojevanje in zapostavljanje na trgu dela,
- zdravje in socialno varstvo – zdravstvene in duševne ovire,
- strah zaradi kriminala.

Našteti problemi so pomemben izziv za socialno in ekonomsko politiko, da bi zagotovili možnosti za polno udeležbo starejših ljudi, posebno pa, da bi imeli vsi starejši zagotovljen dohodek.

PREDLOGI IN POBUDE UDELEŽENCEV IN UDELEŽENK

❑ Socialnovarstveni programi vsebujejo več oblik pomoči za starejše, vendar pa se pri izvedbi teh programov kažejo tudi pomanjkljivosti. Zato bi se morale tudi občine bolj zavzeti oziroma posvetiti celotni problematiki, ki zadeva starejše, najsi gre za zmanjševanje revščine starejših ali za kapaciteto v domovih za ostarele ali pa za boljše programe pomoči na domu. Starejšim ljudem je pomembno, da imajo možnost nastanitve v domu za ostarele v domačem okolju, saj na ta način lažje ohranjajo stike s svojci. Zato bi bilo dobro, da bi občine prevzele večjo odgovornost pri reševanju problematike starejših in vsaj enkrat letno obravnavale položaj in potrebe starejših v svojih občinah. V skladu z ugotovitvami bi sprejele ustrezne ukrepe, smiselno pa bi bilo tudi, da bi v tem procesu sodelovale z društvi upokojencev, ki so o problematiki starejših najboljše seznanjeni. Opozoriti je treba, da mora država povečati nadzor nad izvajanjem programov za starejše, da ne bi prihajalo do zlorab (primer Črni les).

❑ Udeleženci okroglih miz so poudarili, da bi bila potrebna socialnovarstvena in zdravstvena reforma, ki bi starejšim omogočila boljšo dostopnost storitev – med drugim je potrebno skrajšati čakalne dobe za specialistične zdravstvene storitve in za vstop v domove za ostarele ter uvesti podaljšano zdravstveno nego, ki bi potekala doma in bi zajemala tudi storitev delovnega terapevta, fizioterapevta, logopeda itd.

❑ Starejšim ljudem, ki živijo doma in potrebujejo oskrbo na domu, je potrebno priskrbeti enak položaj kot tistim, ki živijo v institucionalnem varstvu. Tisti, ki živijo v institucionalnem varstvu so namreč deležni določenih storitev v okviru osnovnega zdravstvenega zavarovanja, medtem ko tisti, ki živijo doma, do teh storitev v okviru osnovnega zdravstvenega zavarovanja niso upravičeni. Prav tako je potrebno zagotoviti enakopravnejšo in enotnejšo financiranje storitev pomoči na domu na območju cele države – v preteklosti se je namreč dogajalo, da so v različnih krajih veljale različne cene, ki so ponekod odstopale tudi do sto odstotkov. Vsekakor pa je potrebno zmanjšati tudi birokratske postopke pri uveljavljanju pomoči na domu. Izpostaviti moramo tudi problem ostarelih kmetov, ki ne morejo več obdelovati svoje zemlje, kar pomeni, da od zemlje nimajo prihodkov. Zaradi prenizkih pokojnin je ta del prebivalstva zelo socialno ogrožen in si tudi v primeru potrebe po pomoči na domu ali kakšni drugi obliki pomoči le-te ne more privoščiti. Država se mora tej problematiki nujno posvetiti z ustreznjšo politiko.

❑ Opozoriti je potrebno na *Zakon o socialnem varstvu*, v katerem piše, da lahko pomoč na domu nadomesti institucionalno varstvo. Omenjeno določilo bi bilo potrebno redefinirati, tako da bo razvidno, da so oblike pomoči enakovredne in da ima človek pravico do izbire oblike pomoči. Država pa mora še naprej skrbeti za subvencioniranje plač zaposlenih, ki izvajajo pomoč na domu; v nasprotnem primeru obstaja nevarnost, da mreža pomoči na domu razpade.

5. STARANJE Z INVALIDNOSTJO – ČLOVEKOVE PRAVICE INVALIDOV V STAROSTI

V Sloveniji smo leta 2001 gostili VI. Evropsko konferenco o razvoju podporne tehnologije in že pred tem se je veliko pozornosti namenjalou proučevanju posebnih potreb različnih skupin invalidov. Prav posebne pozornosti pa so potrebni tudi starejši invalidi. Združeni narodi v okviru aktivnosti po mednarodnem letu starejših (1999) posebej opozarjajo, da je potrebno vprašanja glede starejših invalidov vključiti v nacionalne programe in ukrepe namenjene tako za starejše osebe kot za invalide.

V ta namen smo z željo k izboljšanju položaja omenjene ciljne skupine organizirali javno predavanje, ki je v okviru prireditve Teleinfos potekalo v Ljubljani. Ob predavanju se je odvijala tudi priložnostna razstava, ki je pokazala najnovejše dosežke na področju podpornih tehnologij, ki so namenjene predvsem invalidom in ljudem s posebnimi potrebami.

Staranje z invalidnostjo – ali smo pripravljeni na izziv?

asist. mag. Cveto Uršič, univ. dipl. prav., Inštitut Republike Slovenije za rehabilitacijo,

Mednarodno leto starejših 1999 bilo je izziv in priložnost, da smo tudi pri nas namenili tematiki starosti in invalidnosti več pozornosti. Znano je namreč, da se Slovenija stara: delež prebivalstva, starejšega od 65 let nezadržno raste in je leta 1997 znašal 13,2 %, kar pomeni, da je bil vsak šesti prebivalec Slovenije že star 65 let, vsak dvainštirideseti pa je najmanj osemdesetletnik. Po drugi strani tudi vemo, da predstavljajo invalidi v Sloveniji in tudi v Evropski uniji približno 10 odstotkov vsega prebivalstva. Kakšni bodo trendi v prihodnosti oziroma kako bodo pričakovana demografska gibanja vplivala na invalidno populacijo težko rečemo, saj študij o tej temi praktično ni. Vendarle pa lahko predvidimo, da se bo, upoštevajoč razvoj medicine in pričakovane daljše življenjske dobe, število invalidov v naslednjih desetletjih povečalo. Nekateri celo govorijo, da naj bi se do leta 2020 število (starih) invalidov povečalo za okoli 25 odstotkov.

Varstvo pravic in dostojanstva - prepoved diskriminacije - vzpodbujanje solidarnosti med ljudmi

Združeni narodi namenjajo vprašanjem povezanim s staranjem in invalidnostjo (nekoliko) večjo pozornost šele zadnjih petindvajset let. To je tudi čas, ko se ta vprašanja rešujejo v širšem okviru človekovih pravic oziroma načelih enakih pravic. Zаметki razumevanja invalidnosti ne le kot posameznikovega zdravstvenega problema imajo sicer svoje korenine že v Deklaraciji o pravicah invalidov, v kateri Združeni narodi izpostavljajo, da imajo (starejši) invalidi »ne glede na vzrok, naravo ali resnost njihovih motenj ali pomanjkljivosti enake temeljne pravice kot njihovi sodržavljeni enake starosti, kar najprej in predvsem pomeni pravico do dostojnega, kar se da normalnega in polnega življenja«.

Posebej pa je poudarjena vez med človekovimi pravicami in invalidnostjo (tudi v luči »starosti«) v dokumentih, ki so nastali v zadnjem desetletju. Tako je zapisano v deklaraciji, sprejeti na konferenci o človekovih pravicah, ki je bila organizirana leta 1993 na Dunaju: »63. Svetovna konferenca ponovno potrjuje, da so vse človekove pravice in temeljne svoboščine splošne in jih zato brez pridržkov imajo tudi invalidi. Vsaka oseba je po rojstvu enaka in ima enake pravice do življenja in blaginje, izobraževanja in dela, neodvisnega življenja in dejavnega sodelovanja v vseh pogledih družbe. Vsaka neposredna diskriminacija ali drugačno negativno diskriminacijsko obravnavanje invalida je zato kršitev njegovih pravic. Svetovna konferenca poziva vlade, da po potrebi sprejmejo ali prilagodijo zakonodajo tako, da bodo invalidom zagotovljene te in druge pravice.

Združeni narodi so konec leta 2001 (po mednarodnem letu starejših 1999) pripravili predlog akcijskega programa namenjenega problematiki staranja (21), v katerem 83. in 84. točka opozarjata na povezanost staranja in invalidnosti in izpostavljata naslednje cilje delovanja:

- »zagotavljanje potrebnih ukrepov in podpornega okolja, ki je prijazno do invalidov in starejših, je bistvenega pomena pri omogočanju neodvisnosti in polnega sodelovanja starejših invalidov na vseh področjih življenja v družbi,
- staranje oseb s kognitivnimi prizadetostmi je na prvem mestu pri oblikovanju politike, saj

lahko te osebe danes preživijo družinske člane, ki skrbijo zanje ali pa ti postanejo preslabotni, da bi jim lahko pomagali,

- vprašanja vezana na življenje starejših invalidov je potrebno uvrstiti na dnevni red organov, ki oblikujejo nacionalno politiko ali se ukvarjajo s koordinacijo in so pristojni tako za starejše osebe kot za invalide,
- razvijati je potrebno programe v lokalnih skupnostih za izobraževanje o vzrokih invalidnosti in zagotavljanje informacij o preprečevanju invalidnosti tekom življenja,
- oblikujejo naj se starosti prijazni standardi in okolja za preprečevanje nastopa ali poslabšanja invalidnosti,
- vzpodbuja naj se razvoj takih možnosti za bivanje starejših invalidov, ki ne ovirajo njihove neodvisnosti,
- razvijati je potrebno programe rehabilitacije in ustrezne skrbi oz. nege za starejše invalide in s tem zagotavljati njihovo pravico do storitev, pomoči in polne vključenosti v družbo«.

Da se ideja nediskriminacije oziroma bolje rečeno ideal »enakih pravic« za vse dejansko umešča tudi v same temelje delovanja Evropske unije, dokazujejo zadnje dopolnitve osnovnih pogodb o združevanju v Evropsko unijo. Tako Amsterdamska pogodba določa, da lahko Svet unije »ustrezno ukrepa v boju proti diskriminaciji, ki bi temeljila na spolu, rasi ali nacionalnem poreklu, verovanju ali prepričanju, invalidnosti, starosti ali spolni usmerjenosti«. Nadalje Listina o temeljnih pravicah Evropske unije, ki je priloga nove Evropske ustave v 21. členu prepoveduje vsakršno diskriminacijo na podlagi invalidnosti: »Prepovedana je vsakršna diskriminacija na podlagi spola, rase, barve kože, narodnostne pripadnosti ali socialnega porekla, genetskih značilnosti, jezika, vere ali prepričanja, političnega ali drugega mnenja, pripadnosti narodnostni manjšini, gmotnega stanja, rojstva, invalidnosti, starosti ali spolne usmerjenosti«. Nato pa v 26. členu še posebej poudari, da »Unija priznava in spoštuje pravico invalidov do ukrepov za zagotavljanje njihove samostojnosti, socialne in poklicne integracije ter sodelovanja v življenju skupnosti«. Ravno tako pa starejšim v 25. členu »priznava in spoštuje pravico starejših do dostojnega in samostojnega življenja ter sodelovanja v družbenem in kulturnem življenju«.

Predstavitev mednarodnih dokumentov bomo zaključili z Malaško deklaracijo, ki v treh točkah posebej govori o invalidnosti in staranju:

37. točka: »Da bomo veliko pozornosti namenili potrebam invalidnih otrok in njihovim družinam kot tudi starejšim invalidom, ne da bi pri tem posegali v že pridobljene pravice invalidov v aktivni dobi, ne glede na to, ali so zaposleni ali ne, ker zaposlitev ne sme biti edini način za vključevanje zagotavljanja državljskih pravic in dostojanstva«,

43. točka: »Da bomo razvijali programe in pripomočke za zadovoljevanje potreb invalidov, prilagajene njihovi starosti«,

44. točka: »Da bomo že od otroštva dalje ozaveščali ljudi o zdravstvenih navadah in načinu življenja z namenom doseganja dobrega telesnega in duševnega zdravja tudi v poznejši življenjski dobi«.

Oris mednarodnih dokumentov lahko zaključim s pojasnilom, da postopoma prodira zahteva po prepovedi diskriminacije na podlagi starosti in/ali invalidnosti tudi v nacionalne predpise.

Nekatere države (na primer Nemčija, Finska) v svojih ustavah izrecno prepovedujejo diskriminacijo, druge države pa so posebej v ta namen sprejele zakon (v Evropi Velika Britanija in Madžarska).

In kako je v Sloveniji?

Pri nas do sedaj nismo posvečali ne v predpisih in ne v nacionalnih programih posebne pozornosti problemom starejših invalidov oziroma ljudi, ki žive in so se postarali kot invalidi. Izjema je nacionalni program invalidskega varstva, ki ga je sprejel Državni zbor leta 1991, v katerem se posebej poudarja, da morajo imeti invalidi enake možnosti, pravice in varstvo, kot jih imajo ostali državljani istega spola in enake starosti (torej tudi stari invalidi!). V posebnih programih, ki sta jih Državni zbor ali pa Vlada oziroma pristojna ministrstva sprejela za posamezna področja, pa tej temi ni namenjena praktično nobena vrstica – tudi ne v programu varstva starejših oseb! Seveda pa velja opozoriti, da bo v letu 2004 Državni zbor sprejel dopolnila k slovenski ustavi – eno izmed dopolnil se nanaša tudi na 14. člen, ki govori o enakosti pred zakonom. Ta člen naj bi dopolnili tako, da bo vanj vnesena besedica ‚invalidnost‘ in bi se tako glasil: »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino«.

Sklep

Potem, ko smo se seznanili, kako postaja temeljno načelo družbenega urejanja invalidskega varstva načelo enakih možnosti oziroma načelo nediskriminacije, je prav, da v sklepnem delu razmišljanja o varstvu pravic in dostojanstva starih ljudi in invalidov razmislimo, ali smo pripravljeni na izziv, ki ga pred družbo postavljata večanje deleža starejših ljudi z invalidnostjo.

Če sprejmemo dejstvo, da gre tudi v tem primeru na načelni oziroma formalni ravni za vprašanje (ne)spoštovanja vrste osnovnih človekovih pravic: pravice do samospoštovanja in samoizpolnjevanja, pravice do spoštovanja človekovega dostojanstva itd., gre torej za vprašanje pravice do kvalitetnega življenja oziroma strpnosti v demokratični družbi. Profesorica Alenka Šelih je v uvodnem nagovoru na posvetu ob 50-letnici Splošne deklaracije človekovih pravic poudarila, da je ravno vprašanje strpnosti temelj nediskriminacije. Po njenih besedah strpnost pomeni predvsem in najprej pravico biti drugačen in pomeni sposobnost sprejeti tisto, kar je in tiste, ki so različni od nas. Strpnost obsega tudi pravico zavrniti nestrpnost, strpnost omogoča in krepi lastno identiteto in lastno samozavest. Upoštevajoč predstavljena dejstva v predhodnih poglavjih lahko zaključimo najprej da družba sprejema in priznava temeljne človekove pravice tudi te skupine. Kako pa se uveljavljajo v vsakodnevni praksi pa je seveda drugo vprašanje – deloma nanj odgovarjajo tudi vsa tri današnja predavanja.

Prispevek invalidske organizacije h kvaliteti življenja starejših invalidov

Tanja Hočevar, univ. dipl.soc., Zveza delovnih invalidov Slovenije

Zveza delovnih invalidov Slovenije v svojih 69-ih društvih invalidov po vsej Sloveniji združuje 50.841 invalidov, od tega je 37.662 delovnih invalidov in 13.179 invalidnih oseb, ki nimajo statusa delovnega invalida; starih nad 64 let pa je kar 48 %. Glede na spol je včlanjenih več žensk kot moških. Ta podatek je v naši invalidski organizaciji pomemben zaradi organiziranja posebnih socialnih programov za uporabnike, saj obstajajo razlike v interesih, razlike v vsakdanjih potrebah in pripravljenosti za reševanje nekaterih osnovnih vsakodnevnih problemov.

Položaj starejših invalidov v okolju, v katerem živijo, močno vpliva na njihovo kvaliteto življenja. Ker izgubijo aktivno vlogo v delovnem procesu, jih ponavadi uvrščamo med tiste, od katerih ni koristi in s tem povečujemo njihovo socialno izoliranost. Starejši invalidi ne zmorejo sami oblikovati in uskladiti sprememb, ki se pojavijo v njihovem življenju, težko jim je razviti nov slog življenjskih vlog in se prilagoditi stilu življenja generacije; iščejo poti sodelovanja v družbenem življenju, kar povzroča tudi težave v medgeneracijskih odnosih; izgubljajo notranje ravnovesje in zmanjšuje se njihovo človeško dostojanstvo.

Starejši invalidi se razlikujejo med seboj in med nami so tisti, ki so še zelo dejavni na različnih področjih pa tudi tisti, ki so zaradi invalidnosti in/ali bolezni odvisni od pomoči drugih.

S sofinanciranjem dejavnosti lokalnih društev invalidov se prispevek invalidske organizacije h kvaliteti življenja starejših invalidov odraža na naslednjih področjih: socialni stiki, aktivnosti na področju kulture in izobraževanja ter aktivnosti na področju rekreacije.

▲ Posebno pozornost starejšim invalidom namenjamo na **nacionalni ravni** v posebnem socialnem programu Organiziranje in izvajanje usposabljanj za delo in neposredno pomoč invalidom. Nekaj iz vsebine navedenega programa: starejši invalid kot družinski član vselej prinaša v družinsko skupnost zahtevo po določeni prerazporeditvi vlog; kdo bo prevzel največji delež skrbi zanj, kdo se bo moral čemu odpovedati, kdo bo morda prikrajan za pozornost in oporo drugih.

Z izgubami duševnih sposobnosti se zmanjšuje občutek lastne vrednosti, zadovoljnosti in zaupanja vase. Porajajo se številna vprašanja o lastnih sposobnostih in strah pred morebitno nesamostojnostjo ter odvisnostjo od drugih. Počutijo se sami, nepotrebni, odvečni, osamljeni in zavrženi.

Vemo, da je občutljivost invalidov velikokrat večja od ostalih. Na drugi strani pa je tudi dejstvo, da so svojci prav tako občutljivi, kadar njihovo vloženo delo in trud ni cenjen. Zato morajo biti osebe – prostovoljci, ki vstopajo v družino - usposobljeni za tovrstno pomoč; zgladitev odnosov v družini in usposobljeni tudi za pomoč invalidom v duševni stiski oz. za samopomoč.

Na drugi strani obiski prostovoljcev starejšim invalidom pomenijo preprečitev osamljenosti in nenadno izključenost iz socialnega okolja; potrebujejo zlasti sočutno oporo nekoga, ki jim stoji ob

strani, ko popustijo ali ni več njihovih nekdanjih socialnih vezi ter jim tako pomagajo k bolj kakovostnemu življenju.

Namen in cilj programa je izobraževanje in usposabljanje, opogumljanje in krepitev samozavesti starejših invalidov, podpora, izobraževanje in pomoč skrbnikom in svojcem invalidov, podpora in učenje prostovoljcev, ki delajo na invalidskem področju.

Cilj programa je, da udeleženci (prostovoljci, družinski člani in invalidi sami) pridobijo naslednja znanja in veščine:

- sprejmejo svojo invalidnost in pridobijo tiste spretnosti, ki jih potrebujejo za premagovanje ovir,
- dosežejo najvišjo možno raven osebnega razvoja,
- pridobijo socialne veščine in se pripravijo na neodvisno življenje,
- pridobijo praktično pomoč pri integraciji v družbo in pri premagovanju problemov, s katerimi se srečujejo v življenju,
- dobijo osnovne informacije o duševnih sposobnostih v starosti (poudariti pomen raznovrstnih dejavnosti, ki so ključ k izboljšanju duševne sposobnosti – razni tečaji, ročna dela, računalništvo in druge oblike izobraževanja, družabne igre, branje knjig, časopisov, ogled razstav ...),
- dobijo osnovne informacije o duševni stiski, s katero se srečujejo starejši invalidi, ne samo zaradi svoje invalidnosti, ampak tudi ob izgubi partnerja, prijatelja, spominskih motnjah, težavah mišljenja, preselitvi v dom starejših občanov ...,
- dobijo osnovne informacije o duševnih motnjah (gre za duševne spremembe, ki bistveno vplivajo na kakovost življenja in lahko onemogočajo samostojno življenje),
- dobijo osnovne informacije o demenci (starostna slabitev razuma),
- dobijo osnovne informacije o depresiji, shizofreniji in manično depresivni psihozi.

▲ Na **lokalni ravni** pa Zveza delovnih invalidov Slovenije sofinancira izvajanje naslednjih posebnih socialnih programov s poudarjeno skrbjo za starejše invalide:

organiziranje srečanj in obiskov za težke in nepokretne invalide ter nujenje neposredne pomoči.

Obisk: pogovor z nepokretnim oziroma polpokretnim invalidom o težavah, ki ga bremenijo. Težave so lahko samo psihične narave in s pogovorom marsikdaj pripomoremo k izboljšanju počutja. Težave pa so lahko tudi resne -te bremenijo invalide in so nastale zaradi slabe oskrbe, gmotnega položaja, neustreznih stanovanjskih razmer, pomanjkljive zdravstvene nege, slabe osebne nege, konfliktne situacije v družini ... Prostovoljci lahko svetujejo in pomagajo poiskati strokovno pomoč.

Invalidu manjkajo najosnovnejše informacije, ker nima časopisov in ne revij, ki so drage in si jih ne more kupiti. Odlična je zamisel, da se na sedežu društva zbirajo najrazličnejši časopisi in revije, ki se ob obiskih tudi ponudijo nepokretnim invalidom za branje.

Veliko večji prostor pa imamo pri premagovanju psihičnih težav, ki izvirajo iz prizadetosti zaradi invalidnosti, bolezni. Tukaj nastopi vseobsežna naloga, da pomagamo, da se invalid najde, torej da preostale fizične in psihične sposobnosti dobro koristi v vsakdanjem življenju.

Posebna oblika integracije invalidov so srečanja na več načinov, katerih poglobilni cilj je vzpostavljanje socialnih stikov preko druženja, doživljanje kulturno-umetniških stvaritev in psihično sproščanje. Želimo, da na taka srečanja, predvsem v naravi ali na posebnem izletu, pridejo v družbo predvsem tisti invalidi, ki zaradi svojih fizičnih razlogov na podobna srečanja običajno ne pridejo. S tem dosežemo krepitev samozavesti in zainteresiranosti za vključevanje v aktivnosti društva.

Ohranjanje psihofizičnih sposobnosti invalidov

Rekreacija je za starejše invalide primerna telesna dejavnost, ker ob njej na prijeten način sklepajo nova prijateljstva ter izboljšajo svojo telesno zmogljivost, ki sprošča stres in napetosti ter pomaga pri nespečnosti. Telovadbo je mogoče prilagoditi tako telesno slabo kot dobro pripravljenim invalidom. Z redno telesno dejavnostjo pridobijo invalidi več energije, življenje lahko dosti bolj učinkovito užijejo, obenem pa zmanjšajo tveganje za poslabšanje stanja invalidnosti, za nastanek različnih sodobnih zdravstvenih težav in bolezni.

Prva osebna in socialna pomoč

V razgovoru z osebo v duševni stiski poskušamo skupaj evidentirati konkretne probleme, ki pestijo prizadetega. Naša laična pomoč je usmerjena predvsem v skupno iskanje možnih rešitev. Invalide, ki potrebujejo pomoč, opogumljamo, jim krepimo samozavest, nudimo podporo in pomoč. Invalida usmerjamo z laično psihološko pomočjo v težkih trenutkih, ko iz različnih vzrokov zapade v duševno stisko.

Društva vključujejo najtežje in osamele invalide v programe Klic v sili (rdeči gumb) ali Life-line program. Nekatera društva invalidov imajo tudi za starejše, osamljene in težje invalide na razpolago posebno telefonsko številko prostovoljca za nujne primere.

Skrb za vzpodbujanje ustvarjalnosti invalidov in integracijo v kulturno in družbeno življenje

Namen programa je vzpodbuditi ustvarjalnost in kreativnost starejših invalidov, zadovoljevanje njihovih potreb za pridobivanje in ohranjanje fizične kondicije in ohranjanje zdravja kot prispevek k povečevanju možnosti aktivnega vključevanja v življenje in delo na vseh področjih družbenega življenja.

V prostem času se starejši invalidi ukvarjajo z delom, ki jih zanima, za katera imajo posebna nagnjenja in jim pomenijo tudi osebno izpolnitev. Gre za konjičke ali hobije - interesne dejavnosti, s katerimi zadovoljujejo svoje socialne potrebe. Vsako ustvarjanje napolnjuje starejšega invalida z občutkom samopotrjevanja, iskanja in najdenja smisla življenja.

To so prostovoljne skupine, katerih člani so starejši invalidi, ki imajo iste potrebe ali probleme in se srečujejo v delavnicah oz. skupinah, da bi si dajali oporo, izmenjevali informacije o dejavnostih in virih, ki so se pokazali za koristne pri reševanju njihovih osebnih, vsakodnevnih problemov, pridobili nova znanja ipd.

Program poteka v ustreznih prostorih – opravljajo se tiste vrste človekove aktivnosti, ki jih imenujemo tudi duhovna ustvarjalnost, npr. literarno, likovno ali glasbeno ustvarjanje. Izmenjava

življenjskih in drugih izkušenj pri reševanju težav pomeni tudi psihično samopomoč, saj se ob pogovoru z drugimi zdi marsikatera težava takoj manjša in lažje rešljiva kot prej.

Zaključek

Za kvaliteto življenja invalida, še posebej starejšega invalida, je najpomembnejši socialni stik z ljudmi, ki znajo poslušati in slišati govorjeno besedo. Socialni stik z ljudmi ima vrednost le, če pogovor poteka med ljudmi z enakim (najbolj podobnim) vrednostnim sistemom, s katerimi se je mogoče pogovarjati na »isti valovni dolžini«. Temelji socialnega stika so govoriti – poslušati – slišati – razumeti. Sozvočje torej, ki je možno med ljudmi z enakim znanjem in zlasti podobnim vrednostnim sistemom.

Socialni stik, ki je drugačen od opisanega, je konvencionalen, površen, moteč in znižuje kvaliteto življenja, lahko pa celo izzove konflikt, ki je že kvantiteta življenja. Poklicno socialno delo ne more in nikoli ne bo moglo razvijati svoje dejavnosti v tolikšnem obsegu, da bi povsod, kjer ljudje živijo in delajo, preprečevalo nastajanje problemov in sodelovalo pri njihovem razreševanju. Iz tega videnja je prostovoljno socialno delo, zlasti pri invalidih, neprecenljive vrednosti. Izkušnje kažejo, da je mimo ustanov in na nepoklicni podlagi mogoče organizirati številne oblike skrbi za ljudi, ki včasih veliko bolj kot profesionalne ustrezajo potrebam ljudi.

Naša naloga pri tem ni prevzemati delo, ki ga morajo opravljati institucije, ampak je delo naših prostovoljcev nujno, odzivnost na pomoč pa je hitrejša zaradi dobrega poznavanja življenjskega okolja invalidnih oseb. Zlasti za (težje) invalide in socialno ogrožene je potrebno v programih društev invalidov zagotoviti vsebine, za katere so kot specifična skupina v društvu invalidov prikrajšani, kar pomeni tudi njihovo integracijo v vsakdanje življenje.

Staranje in invalidnost

Davor Dominkuš, univ. dipl. soc., Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve

Slovenija sodi v krog držav s izrazito staro strukturo prebivalstva, kar je značilnost večine evropskih držav. Delež starejših od 65 let v celotnem prebivalstvu je leta 1981 znašal 11 %, sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja se je dvignil na 12,9 %, ob koncu leta 2003 je že presegel 15 %, leta 2020 pa bo ob nadaljevanju sedanjih trendov presegel 20 %. Po napovedih Statističnega urada RS se bo občutno spremenila tudi struktura znotraj skupine starejših od 65 let, saj naj bi se število starejših od osemdeset let (leta 2002 približno 2,5 % celotne populacije) v naslednjih dvajsetih letih podvojilo. Pričakovana življenjska doba za moške znaša po podatkih iz leta 2002 nekaj nad 72 let, za ženske pa že več kot 80 let.

Staranje in invalidnost

O staranju v gerontološkem smislu govorimo kot o napredujočem procesu upada bioloških, psiholoških in socialnih funkcij po tem, ko so te dosegle svoj maksimum. Ko govorimo o problemih staranja in invalidnosti, lahko govorimo o dveh različnih skupinah ljudi, ki se srečujejo z invalidnostjo v starih letih. V prvi so osebe, ki z invalidnostjo živijo dalj časa in se z njo starajo več kot 20, 30, 40 let. Gre za osebe, pri katerih je invalidnost kot posledica bolezni ali poškodbe nastala ob rojstvu ali v mladostnih letih. Drugo sestavljajo osebe, ki so se z invalidnostjo srečale šele v starosti in je le-ta posledica bolezni ali poškodbe, ki je nastala v zreli dobi, najpogosteje pa po 70. letu. Čeprav sta obe skupini v osnovi po svojih potrebah primerljivi, pa obstajajo med njima tudi pomembne razlike, ki jih je pri načrtovanju in izvajanju različnih oblik pomoči in storitev treba nujno upoštevati.

Staranje z invalidnostjo

Na področju raziskovanja zakonitosti in posebnosti staranja oseb z invalidnostjo so se relevantne raziskave začele izvajati šele v 90-ih letih prejšnjega stoletja. Intenzivnejše preučevanje vpliva staranja pri osebah z invalidnostjo se je začelo najprej v Severni Ameriki in nato v zahodni Evropi. Večina raziskav je bila namenjena osebam s telesno invalidnostjo (polio, CP, poškodbe hrbtenjače, mišična distrofija), veliko manj pa je bilo takih, ki bi vključevale skupine s senzornimi invalidnostmi ali razvojnimi težavami.

Skupna ugotovitev vseh raziskav je, da se osebe, pri katerih je invalidnost nastala v zgodnjih letih in z njo živijo že dalj časa, starajo hitreje, oziroma, da se pri njih sekundarni učinki invalidnosti oz. staranja pojavljajo skoraj 20 let prej kot pri njihovih vrstnikih. Tovrstne ugotovitve se nanašajo predvsem na:

- večjo utrudljivost in splošno oslabeledost,
- težave zaradi osteoporoze,
- kardiovaskularne probleme,
- diabetes,
- depresijo.

Temeljna razlaga je, da pri teh ljudeh prihaja do sindroma preobremenjenosti. Oseba z invalidnostjo porabi več energije pri izvajanju določenih funkcij. Mnogi med njimi delujejo na

maksimalnem energetske nivoju podobno kot športniki, ker na dolgi rok prinaša hitrejši upad sposobnosti oziroma določenih funkcij.

Težave s staranjem oseb z invalidnostjo se odražajo na različnih področjih: biološkem, psihološkem in socialnem. Skupna ugotovitev raziskovalcev je, da smo zaradi nezadostnega poznavanja zakonitosti staranja oseb z invalidnostjo nepripravljeni, ko načrtujemo ustrezne medicinske in socialne storitve za te ljudi. Še posebej pa je pomembna ugotovitev, da število starejših z invalidnostjo narašča.

Dejstvo je namreč, da se zaradi napredka medicine, rehabilitacije, načina prehranjevanja itd. srečujemo z daljšanjem življenjske dobe tudi za osebe, ki živijo s trajno invalidnostjo. Po drugi strani pa je tudi empirično ugotovljeno dejstvo, da med starejšimi, ki se v svoji mladosti in zrelih letih niso srečavali s problemi invalidnosti več delež tistih, ki imajo po določeni starosti izrazite zdravstvene težave, katerih posledica je lahko tudi trajna invalidnost, v določeni meri velja to že za osebe po 70. letu starosti, še bolj izrazito pa za ljudi po 80. letu.

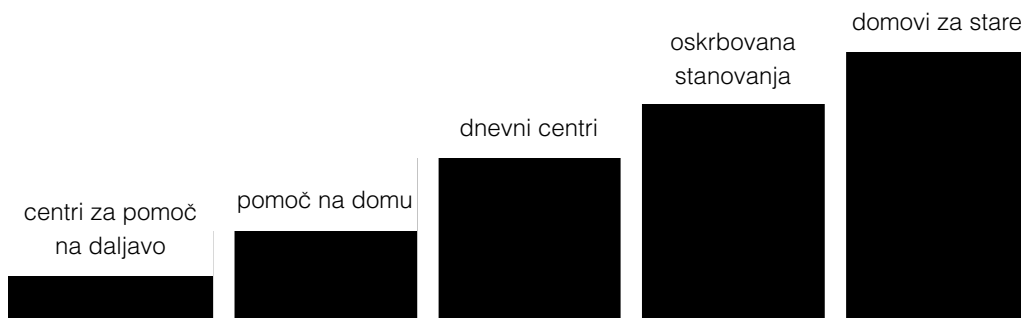
V Sloveniji raziskav na tem področju še ne opravljamo, zato posamezne socialne in zdravstvene storitve še niso podrobneje diferencirane glede na zakonitosti in posebnosti, ki veljajo za starejše osebe z invalidnostjo.

Socialno varstvene storitve za starejše osebe z invalidnostjo

Izvajanje socialnega varstva starejših v Sloveniji temelji poleg zakonskih osnov na Programu razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005 in na Nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2005. Prvega je Vlada RS sprejela l. 1997, drugega je leta 2000 sprejel Državni zbor RS. Dokumenta izhajata iz izhodišč sodobne socialne politike in zagovarjata stališče, da je treba zagotoviti pogoje, da starejši čim dlje ostanejo v okolju, v katerem so živeli, ter da se jim poleg socialnih in zdravstvenih storitev nudijo tudi najrazličnejše druge storitve, servisi in dejavnosti, ki bodo zagotovile aktivno in polno življenje predvsem tistim, ki živijo sami in bi bili brez teh možnosti izolirani iz družbenega dogajanja.

Programa zagovarjata pravico starejših do čim bolj kakovostnega življenja in v celoti povzemata evropske usmeritve na tem področju. Temeljita na izhodišču, da je treba starejše sprejemati kot polnopravne člane družbe s številnimi izkušnjami in znanji, ki so koristna in uporabna za ostale starostne skupine. Pomoč in storitve, ki jih organiziramo za starejše, je treba prilagoditi njihovim specifičnim potrebam, željam in zahtevam.

Skupno izhodišče je torej, da je treba tako osebam z invalidnostjo kot starejšim zagotoviti možnosti, da čim dalj časa ostanejo v domačem okolju. Najrazličnejše oblike segregirane institucionalne skrbi in obravnave uporabiti kot skrajno sredstvo, ko so izčrpane že vse druge možnosti. Razvoj skrbi za starejše je načrtovan tako, da se zagotavljajo različne oblike pomoči in storitev za starejše osebe in sicer v povezavi z obsegom in zahtevnostjo njihovih potreb in ob upoštevanju njihovih želja. Mreža pomoči se stopnjuje od tistih oblik, ki so namenjene starejšim z manjšim obsegom posebnih potreb in težav do tistih, ki potrebujejo štiriindvajset urno nego in pomoč.

Stopnjevanje pomoči glede na potrebe

Zaključek

Problematiki načrtnega razvoja storitev in programov za starejše osebe z invalidnostjo smo tudi pri nas v preteklih letih posvečali premalo pozornosti. To velja tako za doktrinarno in sistemsko raven kot tudi za izvajalce programov in storitev za te osebe (Uršič, 1999), zato bo treba pri pripravi novih strateških dokumentov na ravni države posebno pozornost posvetiti tudi temu področju, hkrati pa vzpodbujati razvoj in izvajanje čim več konkretnih projektov, pri katerih bi morali zagotoviti svoj vpliv zlasti uporabniki oziroma njihovi predstavniki.

PREDLOGI IN POBUDE UDELEŽENCEV IN UDELEŽENK

□ Udeleženci vodenega predavanja so opozorili, da je najtežji položaj tistih invalidov, ki so kot mladi postali invalidi in nimajo invalidskih pokojnin. Sicer dobivajo finančni dodatek, vendar jim ta ne zadostuje za plačilo dopoldanske in večerne nege. Država bi morala subvencionirati programe pomoči ne glede na to, da so dragi. Mnogo je invalidov, ki bi radi živeli v zavodu in ob sebi imeli hišne ljubljence, vendar jim tega tam ne dopuščajo. Zato bi bilo potrebno spremeniti standard zavodov tako, da bi zagotovili večjo zasebnost in možnost, da si lahko vsak sam opreми sobo. Za doseg takih pogojev bi bilo potrebno obnoviti zavode. Izpostavljen je bil tudi problem starejših od 65 let, ki ne morejo doseči statusa invalidnosti zaradi hudih poškodb ob nesrečah ali po težki bolezni. Sedanji zakon obravnava status invalidnosti le z vidika delovne zmožnosti in ne z vidika kvalitete življenja.

6. PREPREČEVANJE NASILJA, ZLORABE IN DISKRIMINACIJE STAREJŠIH

Raziskave v zahodnoevropskih državah so pokazale, da je bilo pri njih zlorabljenih od 1 do 10 % ljudi starejših od 65 let. Raziskave so tudi pokazale, da se starejši ljudje v takih situacijah predvsem pojavljajo kot žrtve, lahko pa so tudi storilci.

Predavanja so postregla s podatki v kolikšni meri in na kakšen način je nasilje in zloraba nad starejšimi prisotna pri nas. Predstavljeni so bili konkretni primeri zlorabe in načini, kako jih lahko preprečimo. Ciljno populacijo je potrebno opozoriti in informirati na tovrstne situacije in jih usmerjati v smeri zavzemanja za pravice, ki jih imajo na tem področju. Izvedli smo tri vodena predavanja v sodelovanju s Pokrajinsko zvezo društev upokojencev Gorenjske v Kranju, Pokrajinsko zvezo društev upokojencev Dolenjske v Novem mestu ter Zvezo društev upokojencev goriške pokrajine v Novi Gorici.

Nasilje nad starejšimi – o motivaciji, moči (pooblastilih) in potrebnih virih za ukrepanje

doc. dr. Polona Selič, Urad varuha človekovih pravic

Izhodišča

Nasilje nad starejšimi je sprva veljalo za problem socialnega varstva in staranja prebivalstva, kasneje pa se je z naraščajočim zavedanjem razsežnosti družinskega nasilja pričelo obravnavati kot problem javnega zdravja in kazenskega pregona. Razumevanje problema določa tudi iskanje rešitev.

Pri nasilju nad starejšimi imamo v mislih predvsem zlorabe in trpinčenje s strani bližnjih – bodisi družinskih članov bodisi drugih poznanih oseb znotraj doma ali v posebnih ustanovah. Mednarodna mreža za prewencijo pred zlorabo starejših (WHO, 2002:126-7) opredeljuje zlorabo starejših kot posamično ali ponavljajoče ravnanje oziroma kot opustitev potrebnih dejanj v kateremkoli medosebnem odnosu, ki naj bi temeljil na zaupanju, kar povzroči škodo ali stisko pri starejši osebi. Zlorabe starejših je mogoče prepoznati in opisati kot telesne, psihične (čustvene), finančne (materialne) in spolne, pa tudi kot zanemarjanje. Dogajajo se v družinah in različnih institucijah. Med vsemi oblikami družinskega nasilja o nasilju nad starejšimi govorimo verjetno najbolj redko.

Možne razlage

Naše vedenje o družbeni naravi tega problema in njegovih razsežnostih rase. Soglasni smo v ugotovitvi, da smo vsem in vsakemu človeku kot družba dolžni zagotoviti določene standarde bivanja. Ob tem se radi sklicujemo na različne mednarodne dokumente, zakonodajo in poklicanost (poslanstvo) lastnih strok.

Toda kljub zavedanju, vedenju, zakonskim podlagam in rastočemu številu prizadevanj vedno znova ugotavljamo, da starejših pred nasiljem ne zmoremo zaščititi. Pogosto se sprašujemo kaj manjka, kaj še potrebujemo. Ali je to res poseben zakon, doslednejše izpolnjevanje razpoložljivih pooblastil ali kaj drugega.

Namen tega prispevka je pokazati, kako bi lažje prepoznali, razumeli in se učinkovito spoprijeli s pomanjkljivostmi sedanje ureditve – kako bi lahko odpravili »primanjkljaje poklicanih« nosilcev odgovornosti. Slednje je mogoče, ko opredelimo varovalne dejavnike v okolju, starejšo osebo pa postavimo v središče in njene pravice, da ni izpostavljena nasilju, umestimo na vse ravni od zasebne do državne, ravnanje nosilcev odgovornosti v družini, sistemih in službah in na ravni družbe kot celote pa vrednotimo po kriterijih motivacije, moči in potrebnih virov. Opisano nam pomaga preseči stereotipne zaključke in mite o posameznikih in službah, ki »nič ne delajo« ali »nič ne uredijo«.

Oseba – nosilec pravic

Če problem nasilja nad starejšimi v družini analiziramo z zornega kota pravic starejših, lahko skozi to optiko opredelimo celotno okolje. Analiza tega okolja nam lahko pomaga razložiti vzroke (pomanjkljivosti), dolžnosti in odgovornosti posameznih služb in ključne razloge (in razlage) za nepopolno izpolnjevanje teh dolžnosti in odgovornosti. Opisani tridimenzionalni prostor lahko v nadaljevanju služi kot podlaga za načrtovanje poti do rešitev.

Ko postavimo osebo v središče, se okrog nje razprostre ves preostali svet. Če si zamislimo koncentrične kroge, je najbližje starejšemu njegova družina in pomembni Drugi – otroci, vnuki, sorodniki, razširjena družina. V naslednjem krogu, lahko ga imenujemo krog služb in družbenih dejavnosti, že nastopajo nosilci javnih pooblastil in funkcij (lokalna samouprava) ter institucij kot so različne službe, zdravstveni dom, CSD, policijska postaja, nevladne organizacije. Naslednji krog je regija, ki ji sledi raven države. V tem zadnjem krogu nastopajo tri veje oblasti – zakonodajna, sodna in izvršna. Tu deluje tudi varuh človekovih pravic. Najdlje je mednarodna raven z mednarodnimi organizacijami. Okolje starejše osebe tako sestavljajo posamezniki v družini in družbi vključno s strokovnjaki v različnih službah, strukturah in institucijah.

Odnosi med starejšim in osebami oz. službami, ki so dolžne, da mu pomagajo

Starejša oseba, ki smo jo postavili v središče, je nosilec pravic. Med njo in tistimi, ki so dolžni skrbeti za uresničevanje in zaščito njenih pravic, prihaja do interakcij. Starejšemu moramo zagotoviti uresničevanje vseh pravic, torej tudi zaščito pred nasiljem in zlorabami v družinskem krogu. Na polju zaščite pred nasiljem delujejo posamezniki in službe, katerih dolžnost je starejši osebi zagotoviti to pravico.

Strokovnjaki na področju sociale, zdravstva, odkrivanja in pregona imajo dolžnosti, ki izhajajo iz področnih zakonov. Imenujemo jih nosilce odgovornosti (dolžnosti). Odnos med starejšim – nosilcem pravic – in različnimi strokovnjaki – nosilci odgovornosti ni linearen ali dvodimenzionalen, saj se razteza skozi različne ravni družbe.

Tako opredeljen model lahko pokaže, kaj bi kdo moral storiti v zvezi z družinskim nasiljem in na kateri ravni družbenega življenja - *kdo na ravni družine, kdo v družbi, kdo v javnih službah, kdo na ravni sprejemanja političnih odločitev.*

Nasilje, zlorabljanje, trpinčenje v družini je kršitev pravic, s katero je povezana veriga, niz neizpolnenih dolžnosti, začeni s bližnjimi, ki imajo dolžnost zaščititi starejšega pred nasilništvom, temu PA sledijo različne institucije – na primer CSD, policija (na lokalni ravni), ki imajo dolžnost prepoznati že zgodnje pojavljanje družinskega nasilja, jih prijaviti, preganjati, kaznovati ali zagotoviti terapevtsko obravnavo in resocializacijo in reintegracijo, kadar je to strokovno izvedljivo in utemeljeno – sledi niz dolžnosti zakonodajne, izvršilne in sodne oblasti na ravni države, na kateri se oblikujejo in sprejemajo usmeritve, zakoni in podzakonski akti.

Odnosi med nosilci odgovornosti na različnih ravneh

Poznavanje odgovornih je potrebno dopolniti tudi z odnosi med njimi. Če si nosilce odgovornosti nazorno predstavljamo kot verigo, je preprosto spoznanje, da je njena trdnost enaka trdnosti najšibkejšega člena v nizu.

Analiza vzrokov

Da bi lažje razumeli dolžnosti tistih, ki morajo ukrepati ob kršitvi pravic, kar izpostavljenost družinskemu nasilju nedvomno je, je potrebno opisati tudi razloge, ZAKAJ je do kršitve sploh prišlo. Odgovori na vprašanje »ZAKAJ?« so vzroki same kršitve in zmeraj izvirajo iz okolja. Vedenje

bližnjih, delovanje institucij in strokovnjakov, pa tudi kulturne norme, vrednote in družbene prakse so določujoči dejavniki tega okolja.

Za vsako nasilje je mogoče identificirati številne vzroke, ki sooblikujejo problem. Številni dejavniki sooblikujejo nastalo situacijo – od premajhne osveščenosti, tradicionalnih spolnih vlog in družinskih modelov, do omejene učinkovitosti pregona, policijske subkulture, pešanja standardov socialnega varstva, tranzicijskih učinkov in nezaposlenosti.

Spoprijemanje z vzroki in iskanje rešitev je lažje, če takšen problemski prikaz reorganiziramo. Nov pogled na okolje (in na osebo, nosilca pravic v središču) omogoči opredelitev treh skupin dejavnikov:

- posamezniki v neposrednem okolju,
- sistemi – institucije, službe, strokovnjaki, ki obdajajo neposredno okolje,
- družba kot največji sistem.

Vse prepoznane vzroke je mogoče razvrstiti v našete skupine, odnose med njimi pa je smiselno hierarhično prikazati na treh ravneh. Govorimo o neposrednih vzrokih, vzrokih ozadja in temeljnih vzrokih. Ustvarili smo tridimenzionalni prostor vsestranskega sovplivanja.

Neposredni vzroki, da je starejša oseba žrtev nasilja v družini, so:

- vedenje nasilneža,
- delovanje sistemov,
- slaba odzivnost socialnega okolja (odnos družbe).

Gre za preplet neustreznih ravnanj in opustitev potrebnih ukrepov. Odgovor na vprašanje ZAKAJ do tega pride, nas privede do vzrokov ozadja

- povezanih z ravnanjem posameznika (na primer razmerja moči v družini, splošno nespoštovanje starejše osebe kot avtonomnega bitja, naučeno nasilno odzivanje, brezbržnost do posledic, ki jih dolgotrajno zlorabljanje povzroča in podobno)
- ob vzrokih ozadja, vezanih na nasilneža, je mogoče opisati tudi tiste, ki se nanašajo na delovanje sistemov - lahko gre za pomanjkljivo in/ali neustrezno zakonodajo, odsotnost doktrinarnih ali regulacijskih rešitev, pa tudi za pomanjkanje strokovnega znanja in izkušenj
- na podoben način lahko izluščimo tudi družbene dejavnike, predsodke, stereotipe in vrednote, ki vplivajo na percepcijo družinskega nasilja kot zasebne, intimne težave, na sprejemanje podrejene vloge starejših, na družbene delitve moči med tistimi, ki vedo, brez vključevanja starejših v odločanje o stvareh, ki jih zadevajo.

Takšno razvrščanje vzrokov lahko olajša razumevanje in pojasni, zakaj je do kršitev pravic sploh prišlo, saj upošteva sovplivanje med vzroki in identificiranimi nosilci odgovornosti (tistimi, ki morajo ukrepati). Še vedno pa nam pogosto ostaja povsem nerazumljivo, zakaj tisti, ki so dolžni zaščititi starejšo osebo pred nasiljem, svojih dolžnosti ne izpolnjujejo. Pomagamo si lahko z razlago, ki temelji na prepoznavanju primanjkljajev poklicancev ***.

*** Poklic (SSKJ, str. 891-2) – delo, dejavnost, za katero je potrebna usposobljenost, navadno za pridobivanje osnovnih materialnih dobrin.

Poklicanec/poklicani – kdor je poklican, usposobljen za kaj.

Poklican – obvezan komu kaj izkazovati, storiti; dolžen.

Primanjkljaji poklicanih

Šele analiza, ki upošteva določene razloge za neustrezno odzivanje ali neodzivanje oseb ali služb – nosilec odgovornosti, ki imajo dolžnost zaščititi bolj ranljive skupine ljudi pred nasiljem, lahko ponudi tudi uresničljive rešitve. Razlogi za neustrezno ukrepanje ali neukrepanje so številni. V osnovi jih lahko razvrstimo v tri skupine, ki nam pomagajo razložiti MOTIVACIJO nosilcev odgovornosti za ukrepanje, POOBLASTILA (MOČ) in razpoložljive VIRE za to.

Motivacija, moč in viri opredeljujejo zmožnost delovanja. Če je ta zmožnost pomanjkljiva – če katerikoli od naštetih elementov manjka, je velika verjetnost, da nosilec odgovornosti ne bo ukrepal in ne bo izpolnil svojih dolžnosti do starejše osebe.

Zmožnosti in primanjkljaje lahko prepoznamo s pomočjo naslednjih vprašanj:

- Ali se nosilec odgovornosti zaveda svojih dolžnosti in je motiviran za delovanje?
- Ali ima nosilec odgovornosti moč, da izpolni svojo dolžnost?
- Ali ima nosilec odgovornosti potrebne vire za ukrepanje?

Šele odkrivanje razlogov za neukrepanje nosilcev odgovornosti lahko preseže običajno poenostavljeno razlago, ki kot poglobitveni razlog zmeraj prepozna pomanjkanje virov. Razumevanje pomanjkljivosti je ključnega pomena predvsem pri načrtovanju kakršnihkoli sprememb.

Primanjkljaji poklicanih – načrtovanje ukrepov

Pogosto domnevamo, da ostaja veliko primerov nasilja v družini neprijavljenih. Menimo, da smo kot družba premalo osveščeni, da o dogajanju za štirimi stenami, ki za zmeraj zaznamuje tiste, ki so mu izpostavljeni, premalo vemo ter da pristojne službe (CSD, policija) ravna okorno in prepočasi. Na podlagi teh domnev potem načrtujemo aktivnosti za ozaveščanje javnosti, telefone za pomoč žrtvam v stiski in podobno.

Takšne intervencije so lahko sicer koristne, ne pa nujno ustrezne, saj ne vemo, če temeljijo na prepoznanih primanjkljajih. Lahko namreč ne gre za premajhno ozaveščenost, ampak pomanjkljivo motivacijo in s tem povezano neustrezno ukrepanje ali neukrepanje. Vsaka služba bi zato morala oblikovati standarde dela, sistem nadzora kakovosti dela, supervizijo in sistem vrednotenja dobre prakse.

Zaključek

Tridelna analiza: ZAKAJ? KDO? ZAKAJ NE?

Uvajanje sprememb, ki bi pomagale sooblikovati varno okolje za vse, terja, da to okolje najprej razčlenimo z vidika pravic ter opredelimo najpogostejše vzroke za kršitev teh pravic – prepoznati moramo, kdo ne izpolnjuje svojih dolžnosti in zakaj tako ravna.

Za to potrebujemo odgovore na vprašanja:

- **ZAKAJ prihaja do nasilja v slovenskih družinah?**
- Kateri so neposredni, temeljni in vzroki ozadja?
- KDO ima odgovornost za zaščito pravic starejših, vendar svoje dolžnosti ne izpolnjuje?
- ZAKAJ nosilci odgovornosti ne ukrepajo ali neustrezno ukrepajo?

Bolj učinkovito prepoznavanje vzrokov – pomanjkljivosti poklicanih

Rešitve večrazsežnostnega prostora družinskega nasilja so povezane s pravilnimi intervencijami in odpravljanjem pomanjkljivosti. Neustrezno delovanje sistemov, ki je posledica pomanjkanja motivacije za ukrepanje, je mogoče preseči z oblikovanjem profesionalnih standardov in doktrinarnih rešitev, z nadzorom in preglednimi pritožnimi potmi. Ukrepi, ki so usmerjeni v pomanjkljivosti oziroma v njihovo odpravljanje, prispevajo k najboljši zaščiti pravic starejših.

Pozornost moramo po eni strani usmeriti k tem pravicam, po drugi pa vseskozi preverjati zmožnosti nosilcev odgovornosti – na področju motivacije, moči (pooblastil) in potrebnih virov za ukrepanje.

Vloga varuha človekovih pravic

Varuh človekovih pravic je zavezan nadzorovati uresničevanje določil Splošne deklaracije človekovih pravic, Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Uradni list RS (13. 6. 1994) MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994); dokument je pričel v državah podpisnicah veljati 1. novembra 1998), Evropske konvencije o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja (Uradni list RS (14. 1. 1994) – MP, št. 1-1/1994 (RS 2/1994)) in še nekaterih drugih mednarodnih pogodb, ki zadevajo človekove pravice v smislu spoštovanja in zaščite. Nadzor nad delom državnih organov, nosilcev javnih pooblastil in lokalne samouprave je mogoč tudi z vidika k pravicam usmerjenega ocenjevanja in analize okolja.

Nasilje v družini je nesporna kršitev pravic, na katero so se državni organi dolžni odzvati. Pomanjkljivosti poklicanih bi zato kazalo odpravljati s pomočjo opredelitve njihove motivacije, moči (pooblastil) in potrebnih virov. Razumevanje pomanjkljivosti poklicanih lahko usmeri pozornost k ustreznim rešitvam, za katere ni nujno, da jih nosilci odgovornosti tudi prepoznavajo kot »potrebne«.

VIRI

WHO (World Health Organization) (2002). World report on violence and health. Ženeva.

Selič, P. (2003). »Prosim, ne povejte, da sem vam pisal...« Nasilje nad starejšimi – zamolčane zgodbe. V: Drole, J. (ur.). Tudi starejši spreminjamo svet – za vse generacije: zbirka prispevkov okroglih miz in predavanj. Festival za tretje življenjsko obdobje, 6. in 7. oktober 2003, Ljubljana, Zveza društev upokojencev, 129-132.

Preprečevanje nasilja, zlorabe in diskriminacije starejših

Tatjana Mušič, Generalna policijska uprava, vodja oddelka za mladoletniško kriminaliteto in nasilje v družini

Med oškodovanci in žrtvami kaznivih dejanj najdemo vse starostne skupine. Sklepamo lahko, da je ogroženost starejših ljudi veliko večja, kot kažejo podatki, saj so pogosto zaradi svojih duševnih in telesnih značilnosti bolj ranljivi kot ostali člani družbe. Argumentirane so ugotovitve, da se jim posveča premalo pozornosti in da je zlorabljanje starejših in nasilje nad njimi pri nas še vedno tabu tema.

Raziskav oz. podatkov, na podlagi katerih bi lahko sklepali o stopnji ogroženosti starostnikov, v Sloveniji nimamo. Mislim, da je policijska statistika edina, iz katere se da potegniti vsaj nekaj zaključkov; potrebno pa je vedeti, da številke, ki bodo predstavljene v nadaljevanju, predstavljajo izključno kazniva dejanja, za katera je policija podala kazenske ovadbe pristojnim državnim tožilstvom. Tako predstavljajo le del resničnega dogajanja in še zdaleč ne odražajo realnega stanja. Potrebno je vedeti, da starejši ljudje redko prijavijo kaznivo dejanje.

- Nasilje in zlorabe največkrat doživljajo v domačem okolju in od ljudi, od katerih tega ne bi pričakovali - bližnjih sorodnikov. Razumljivo je, da jim predstavlja odnos do lastnih otrok, bratov, sester in članov njihovih družin veliko oviro, zaradi katere se le redko odločijo o tem spregovoriti in poiskati pomoč.
- Poiskati pomoč na policiji zaznavajo kot sramoto, ki bi jo bili deležni od okolice, zato je pogosto to zadnja misel.
- Pogosta ovira je tudi odvisnost od nasilnih članov družine ali skupnega gospodinjstva - tako čustvena in materialna kot odvisnost, ki jo povzročajo skupni stanovanjski prostori.
- Neobveščenost o tem, kaj lahko storijo in kakšne bodo posledice, če podajo prijavo.
- Fizična nezmožnost, da bi poiskali pomoč zaradi stalnega nadzora, ki so ga deležni, zaradi omejene pokretnosti ali zaradi slabega zdravstvenega stanja.
- Veliko starostnikov nima stikov z ljudmi izven svojega ozkega bivalnega okolja in zato nimajo komu povedati, v kakšni situaciji morajo živeti.
- Tudi okolica jih pogosto ne jemlje resno, njihove pritožbe in obvestila pripisuje značilnosti starosti, neredko je pri ljudeh prisoten predsodek, da je senilna demenca običajen pojav pri določenih letih.

Podatki iz policijske evidence

Tabela prikazuje število in delež kaznivih dejanj, s katerimi so bili v zadnjih dveh letih oškodovani ljudje, starejši od 64 let. Za primerjavo so vzeta tri poglavja Kazenskega zakonika, saj so starostniki najbolj pogosto žrtve kaznivih dejanj ravno iz teh poglavij¹. Tako kot ljudje v vseh starostnih dobah so tudi starostniki najpogostejše oškodovani s kaznivimi dejanji zoper premoženje, z deležem 7,7% (6,8% v letu 2001) od skupnega števila kaznivih dejanj iz tega poglavja. Po številčnosti pojavljanj si sledijo kazniva dejanja po naslednjem vrstnem redu: tatvina, velika tatvina, poškodovanje tuje stvari, goljufija, rop, zatajitev, odvzem motornega vozila in izsiljevanje. Razlik med spoloma skorajda ni, le pri kaznivem dejanju izsiljevanja je delež oškodovank nekoliko večji.

Največ drznih tatvin (kaznivo dejanje velike tatvina na posebno predrzen način, npr. trganje torbice iz rok mimoidočega človeka) je storjenih v strnjenih naseljih, najpogosteje so na ta način oškodovani ljudje starejši od 54 let.

OŠKODOVANCİ - STAREJŠI OD 64 LET				
LETO	2001	2002		
POGLAVJA KZ	ŠTEVILO	DELEŽ	ŠTEVILO	DELEŽ
ZOPER ŽIVLJENJE IN TELO	123	4,5 %	156	5,2 %
ZOPER SPOLNO NEDOTAKLJIVOST	12	2,5 %	3	0,6 %
ZOPER PREMOŽENJE	2920	6,8 %	3326	7,7 %
KAZNIVA DEJANJA				
GRDO RAVNANJE	16	6,8 %	16	6,2 %
OGROŽANJE VARNOSTI	117	5,6 %	148	6 %
NASILNIŠTVO	28	5,3 %	49	6,5 %
SKUPAJ	3216	6,6%	3689	7,4%

Po številu primerov mu sledijo kazniva dejanja zoper življenje in telo in to lahka telesna poškodba, ogrožanje z nevarnim orodjem ali orožjem, huda telesna poškodba ter umor in poskus umora. S temi kaznivimi dejanji so moški izrazito bolj ogroženi, približno za eno tretjino, za razliko od kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, kjer moških – žrtev skorajda ni (en primer v letu 2001).

V mnogih raziskavah je bilo ugotovljeno, da je največ umorov storjenih med osebami, ki se med seboj poznajo, umori neznancev se gibljejo do 10 %. Največji odstotek dejanj je med družinskimi člani, prijatelji, med ljudmi s tesnimi odnosi, ljubimci, v drugi skupini so tisti, ki se med seboj poznajo, najmanj pa je takšnih, ki se ne poznajo. Najpogosteje uporabljeno sredstvo za izvršitev dejanja je strelno orožje, sledi mu hladno orožje (nož, sekira in različni predmeti). Pri umorih med zakonskimi ali izvenzakonskimi partnerji je značilno, da moške po dejanju pogosto storijo samomor, medtem ko je to pri ženskah redko. Najpogostejši motivi za storitev dejanja so prepiri, spori v družini, medsosedske spori, ljubosumje, maščevanje, pogosto pa motiva tudi ne ugotovimo.

Pri spolnih deliktih je »sivo polje« zelo veliko, nekatere študije kažejo, da je posilstev tudi do petkrat več, kot je prijav. Prijavljanje teh kaznivih dejanj je odvisno od odnosa med žrtvijo in storilcem, krajem storitve, starosti, zakonskega stanu ipd. Med ljudmi prevladuje mnenje, da storilci naključno izbirajo žrtve, v resnici pa se storilec in žrtev največkrat bolj ali manj poznata v skoraj 80 % primerov. Delež moških med žrtvami kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost je manjši od 10 %, velika večina teh so otroci. Največkrat so žrtve mlada dekleta, kljub temu pa so

med žrtvami posilstev ženske vseh starosti. Tudi visoka starost ni garancija, da ženska ne bo žrtev posiljevalca.

V isti tabeli so številčno opredeljena tudi tri najpogostejša kazniva dejanja iz drugih poglavij: grdo ravnanje, ogrožanje varnosti ter nasilništvo². Opazna je razlika v številu prijavljenih kaznivih dejanj med spoloma, bistveno višji je delež moških – žrtev pri kaznivem dejanju ogrožanja varnosti, medtem ko je večji delež žensk pri kaznivem dejanju nasilništva in grdega ravnanja.

Na stiske, ki ogrožajo starejše ljudi, kaže tudi število samomorov, pa tudi pogrešanih oseb. V Sloveniji občani policiji vsako leto prijavijo izginotje oz. pogrešanje več sto oseb. To so otroci, mladostniki in odrasle osebe. V letu 2002 je slovenska policija obravnavala 283 primerov pogrešanih oseb, od tega 142 polnoletnih. Velika večina pogrešanih se vrne domov po nekaj dneh; zmanjka jim denarja za preživljanje, jeza se poleže, prepir je pozabljen, oglasi se domotožje in obžalovanje. Med tistimi, ki se ne vrnejo dalj časa (10 dni in več), so predvsem takšni, ki želijo trajneje spremeniti svoj način življenja. Pri človeku, ki je pogrešan že več kot mesec dni, lahko sklepamo, da je storil samomor, lahko pa je tudi žrtev kaznivega dejanja. Vsak primer pogrešanja osebe je potrebno obravnavati individualno, saj je vsako nenadno izginotje osebe, ki je časovno daljše kot ponavadi, že lahko alarm. Od polnoletnih oseb, ki so pogrešane, je približno 20 % starejših od 64 let.

Podatki, zbrani za zadnja tri leta, jasno kažejo na veliko splošno ogroženost s samomori, ki se z leti izrazito stopnjuje. Najpogostejša vzroka, zabeležena v policijski evidenci pri starostni skupini nad 64 let, sta bolezen in osamljenost.

Zaključek

Nič čudnega torej, da marsikdo starost težko prenaša in se je boji. Vendar ni nujno, da je tako. Prav bi bilo zrela leta preživeti kar se da polno in zadovoljno, v sozvočju s svetom in sabo. Za to pa bi morali vsi skupaj, vsak zase in drug za drugega storiti kaj več.

¹. Kazniva dejanja zoper življenje in telo: umor, uboj na mah, povzročitev smrti iz malomarnosti, detomor, napeljevanje k samomoru in pomoč pri samomoru, nedovoljena prekinitev nosečnosti, lahka telesna poškodba, huda telesna poškodba, posebno huda telesna poškodba, sodelovanje pri pretepu, ogrožanje z nevarnim orodjem pri pretepu ali prepiru, povzročitev nevarnosti, zapustitev slabotne osebe, opustitev pomoči.

Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost: posilstvo, spolno nasilje, spolna zloraba slabotne osebe, spolni napad na osebo mlajšo od petnajst let, kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja, zvodništvo, posredovanje pri prostituciji, prikazovanje in izdelava pornografskega gradiva.

Kazniva dejanja zoper premoženje: tatvina, velika tatvina, rop, roparska tatvina, zatajitev, odvzem motornega vozila, goljufija, izsiljevanje, oderuštvo, zloraba zaupanja, prikrivanje, nedovoljen izvoz in uvoz stvari, ki so posebnega kulturnega ali zgodovinskega pomena ali naravne znamenitosti, poškodovanje ali uničenje stvari, ki so posebnega kulturnega ali zgodovinskega pomena ali naravne znamenitosti, poškodovanje tuje stvari, poškodovanje računalniških podatkov in programov, požig, poškodovanje stanovanjskih in poslovnih stavb in prostorov, nezakonita vselitev, oškodovanje tujih pravic.

². Kaznivi dejanji grdega ravnanja in ogrožanja varnosti iz poglavja zoper človekove pravice in svoboščine. Kaznivo dejanje nasilništva iz poglavja zoper javni red in mir.

Nasilje, zloraba in starejši ljudje

Metka Pentek, dr. med., spec. spl. med., Gerontološko društvo Slovenije

»Utrujena sem od vseh zahtev svoje mame, svoje družine, svojega šefa, svojih prijateljev ... vseh. Vsi od mene samo nekaj pričakujejo. Ne zmorem več. Preutrujena sem. Tako sem danes začela vpiti na mamo, ker ni hotela jesti. Spet misli, da jo zastrupljam. Vpila sem nanjo, naj si ne izmišljuje. Nikoli nisem mislila, da bom kdaj vpila na mamo, tako težko mi je,« z občutki krivde razlaga klicalka svetovalcu na telefonu Klic v duševni stiski.

»Ne vem, kaj naj storim. Zdi se mi, da gospoda A. njegov sin tepe. Gospod ima pogosto čudne podplutbe in odrgnine po rokah in obrazu. Kadar je sin prisoten, si ne upa govoriti. Sin je večkrat pijan in se takrat zadira na očeta tudi v moji prisotnosti,« se s sodelavko pogovarja patronažna sestra.

»Gospa C. se je pa res spremenila. Nič več se ne nasmehe kot včasih. Dvignila je skoraj vso pokojnino. Z njo je spet prišel isti mladi fant kot zadnje mesece. Ves denar mu je dala. Sama pa sploh več ne plačuje položnic, ki jih je prej ob dvigu pokojnine redno plačevala. Tukaj nekaj ni v redu,« na glas pri kavi razmišlja bančni uradnik.

Razširjenost dejanj nasilja in zlorabe v okolju starejše osebe

Veliko let je bil problem zlorabljanja ranljivih skupin prebivalstva **tabu tema** v vseh družbah. Zadnjih petnajst let so predvsem na zahodu (ZDA, Kanada) na glas spregovorili o nasilju in zlorabi v skupini starejših ljudi. Kanadske in ameriške raziskave govore, da je bilo pri njih zlorabljenih od 1 % do 10 % ljudi starejših od 65 let. Najpogosteje se rezultati vrtijo okoli 4 %. Ponavadi govorimo o **teoriji ledene gore**. To pomeni, da nam je viden le manjši del dogodkov in situacij, kjer gre za zlorabo in nasilje, večidel pa je skrit pod površino in o njegovi velikosti lahko le ugibamo. Posebej je potrebno poudariti še dejstvo, da se večidel pojavljajo starejši ljudje kot žrtve, lahko pa so tudi storilci. Kakšna je situacija pri nas, nam ni znano, saj smo šele začeli govoriti o problemih zlorabe in so raziskave še pred nami. Na v zadnjih dveh letih organiziranih predavanjih in okroglih mizah ugotavljamo, da je problem zlorabe in nasilja v zvezi s starejšimi ljudmi zelo aktualen tudi v slovenskem prostoru. Različni strokovni delavci in pa tudi laiki opozarjajo na konkretne primere. Ob njihovem reševanju pogosto naletijo na ovire, ki bi jih morale reševati skupine različnih strokovnjakov s pooblastili in sredstvi, kar pa žal pri nas še nimamo organizirano. Poznamo nekaj dejavnikov tveganja ob prisotnosti katerih pogosteje pride do nasilnih dejanj, zlorab. Najbolj pomembni so: fizična in/ali psihična prizadetost žrtve, izoliranost žrtve, negovalec, ki je stalno v stresu (pogosto so zlorabe nenamerne), storilec je na nek način (denarno, bivanjsko itd.) odvisen od žrtve, mentalna prizadetost ali psihopatologija storilca, negovalca, drugih oseb v okolici starejše osebe, zloraba alkohola in/ali drugih drog, revščina.

Oblike nasilja in zlorab

Telesna (fizična) zloraba

Fizična zloraba pomeni uporabo fizične sile, ki lahko povzroči telesne poškodbe, fizične bolečine ali okvare. Fizična zloraba lahko med drugim vključuje udarjanje, pretepanje, suvanje, porivanje, stresanje, klofutanje, brcanje, ščipanje in povzročanje opeklin.

Čustvena ali psihična zloraba

Čustvena ali psihična zloraba je povzročanje trpljenja, čustvene bolečine ali žalosti. Čustvena zloraba vključuje besedne napade, sramotenje, žalitve, grožnje, poniževanje, nadlegovanje. Tudi to, da s starejšo osebo ravnamo kot z otrokom, ji preprečujemo stike z družino in prijatelji in jo ignoriramo, so primeri čustvene zlorabe.

Finančna ali materialna zloraba

Finančno ali materialno izkoriščanje je nelegalna ali nepravilna uporaba prihrankov, posesti ali lastnine starejše osebe. Navedenih je nekaj primerov: vnovčevanje čekov brez avtorizacije oziroma dovoljenja, ponarejanje podpisa starejše osebe, škodljiva uporaba ali kraja denarja ali lastnine starejše osebe, s prisilo ali prevaro doseči, da starejša oseba podpiše nek dokument (npr. pogodbo, oporoko), nepravilna uporaba položaja pokrovitelja, skrbnika.

Zanemarjanje

Zanemarjanje je zavračanje ali neizpolnjevanje kakršnihkoli obveznosti in dolžnosti, ki jih ima nekdo do starejše osebe. Zanemarjanje vključuje tudi neizpolnjevanje obveznosti oz. odgovornosti s strani osebe, ki ji je bilo zaupano skrbništvo nad starejšo osebo (npr. neplačevanje službe za pomoč in nego na domu ali neizvrševanje uslug s strani službe, ki je dolžna zagotoviti tako oskrbo). Tipično zanemarjanje je nepripravljenost ali nesposobnost zagotoviti starejši osebi življenjsko nujne reči kot so hrana, voda, oblačila, bivalni prostor, osebna higiena, zdravila, udobje, osebna varnost ter ostale osnovne pogoje, ki izhajajo iz osebne odgovornosti ali pogodbenega dogovora. Ločimo pasivno in aktivno obliko zanemarjanja. Pri pasivni gre za nehotno pomanjkljivo nujenje nege in pomoči - morda zaradi pomanjkanja znanja, informacij. Pri aktivnem zanemarjanju je le-to zavestno izvajano.

Zapuščenost, zapustitev

Zapuščenost pomeni, da posameznik, ki je naravno odgovoren za oskrbo starejše osebe ali osebe, ki ji je bila zaupana v skrbništvo, le-to zapusti.

Posebne oblike: spolna zloraba, samozanemarjanje ali zanemarjanje samega sebe, medicinska zloraba.

Ukrepanje

Kot sem že omenila v prvem delu sestavka, žal pri nas še nimamo izdelanega sistema opozarjanja in ukrepanja na zgoraj omenjena dogajanja. Mnogokrat se v problem vpleteni ljudje ustavijo in ne želijo nobenega ukrepanja. Večina dejanj nasilja in zlorab poteka v domačem okolju in so posledica zapletenih medsebojnih odnosov, ki nimajo enostavnih rešitev. Žrtve pogosto ne

želijo ukrepanja odgovornih služb zato, ker jih je sram ali pa se bojijo maščevanja oziroma poslabšanja stanja. Zunanji opazovalci pa si ponavadi takrat, ko naj bi stali za svojim obvestilom, ne želijo, da bi jih vmešavali. Tudi lažna obvestila so možna. Strokovnjaki želimo v prihodnjih nekaj letih izdelati smernice ukrepanja posameznih služb, kjer bi bil cilj predvsem odpravljanje vzrokov in ne le kaznovanje storilcev. Pri reševanju problemov je potreben timski pristop (socialni delavec, zdravnik, patronažna sestra, pravnik, psiholog itd.). V okviru Gerontološkega društva Slovenije želimo v prihodnjih letih s pomočjo strokovnjakov oblikovati smernice oziroma navodila namenjena strokovnim delavcem, kako reagirati v primeru nasilja in zlorabe nad starejšimi. Kot društvo, ki deluje na osnovi prostovoljnega dela njegovih članov v njihovem prostem času, žal nimamo kakšnih večjih možnosti. Vzpodbudna je dejavnost Društva upokojencev, ki razvija mrežo svetovalnih pisarn, kjer upokojeni strokovnjaki nudijo starejšim osebam, tudi žrtvam nasilja, potrebne nasvete.

Vse nas čaka veliko dela. Prosimo vas, da se po svojih zmožnostih vključite v oblikovanje in delovanje svetovalnih pisarn in ostalih aktivnosti!

(od leve proti desni): Tatjana Mušič (Generalna policijska uprava), Tatjana Nikolić (ZOTKS), Metka Pentek (Gerontološko društvo Slovenije), Polona Selič (Urad varuha človekovih pravic) in Angelca Žiberna (ZDUS)

(od leve proti desni): Metka Pentek (Gerontološko društvo Slovenije), Polona Selič (Urad varuha človekovih pravic), Angelca Žiberna (ZDUS) in Mirko Vaupotič (ZOTKS)

Zlorabe starih ljudi v Sloveniji

mag. Simona Hvalič Touzery, Inštitut Antona Trstenjaka

Znaki zlorab

Za preprečevanje zlorab je potrebno njihovo prepoznavanje, zato na kratko povzemam informacije o najbolj tipičnih **znakih zlorab** nad starimi ljudmi:

- **telesna ali fizična zloraba:** težave z gibanjem, spremenjeno obnašanje, zmedenost, praske, podplutbe, nalomljene kosti, polomljena očala, oskrbovalec ne dovoli, da bi se obiskovalec na samem srečal z žrtvijo,
- **psihična ali duševna zloraba:** strah, neodločnost, apatija, depresija, stres, poslabšanje prejšnjih duševnih bolezni, motnje spanja, umikanje, manjše samospoštovanje,
- **zanemarjanje:** podhranjenost, zanemarjenost, neprimerna oblačila, osebe nimajo zobne proteze ali slušnega aparata, osebe prejemajo prevelik ali premajhen odmerek zdravil, imajo preležanine, živijo v nezdravih razmerah, prostor je umazan in smrdi,
- **finančna zloraba:** osebe nikoli nimajo denarja, nepoznavanje denarja, nezmožnost za nakup osnovnih živil, oseba vedno dviguje denar v spremstvu nekoga, ki potem vzame denar itd.

Pogosto se več vrst zlorab zgodi istočasno, kar je potrdila tudi naša raziskava. Poleg poznavanja znakov in vrst zlorab je pomembno tudi poznavanje dejavnikov tveganja, ki lahko pripeljejo do zlorab. V življenju večine starih ljudi je prisoten vsaj eden od teh dejavnikov, kar nas opozarja na to, da se **zlorabe lahko zgodijo v vseh okoljih in vsakemu staremu človeku**.

Dejavniki tveganja

Dejavnike tveganja lahko razdelimo v tri tematske sklope:

- **psiho-fizični dejavniki** (telesna nemoč, zmanjšana gibljivost, psihična prizadetost, odvisnost od drugih, izoliranost, osamljenost ipd.),
- dejavniki, **odvisni od okolice starega človeka** (preobremenjenost/izgorelost oskrbovalca, družinski oskrbovalci brez podpore, storilec odvisen od starega človeka, zasvojenost osebe, slabe življenjske navade v družini, majhno plačilo in nezadostna izobraženost negovalnega osebja v institucijah, premajhne možnosti različnih oblik skrbi za stare ljudi, prana polnjenost domov in premalo zaposlenih glede na potrebe, slabi medčloveški odnosi),
- **kulturni in socio-ekonomski** dejavniki (starostni stereotipi, krhanje tradicionalnih medgeneracijskih družinskih vezi, omejena dostopnost do oskrbe v domačem okolju in v institucijah itd.)

(Hvalič Touzery, Felicijan 2004).

Predstavili smo le nekaj možnih dejavnikov tveganja, ki izstopajo v življenjih starih ljudi. Ti dejavniki nam kažejo, da je možnosti za zlorabe starih ljudi ogromno in le z odkritim bojem jih lahko omejimo.

Raziskava inštituta Antona Trstenjaka

Raziskava je bila opravljena v *septembru 2003* in sicer med nekaterimi naročniki revije Kakovostna starost in prostovoljci Zveze medgeneracijskih društev za kakovostno starost. Ker so to osebe, ki veliko delajo s starimi ljudmi, smo jih poprosili, naj v vprašalniku predstavijo en primer zlorabljenih stare oseb, za katerega so slišali ali pa so mu bili sami priča. Naš namen je bil pridobiti čim več informacij o zlorabah starih pri nas in prek tega javnost opozoriti tudi na to problematiko. Dejstvo pa je, da nam ta raziskava ne daje informacij o razširjenosti te problematike. Zajeli smo **45 primerov zlorab**, katerih rezultate na kratko predstavljam.

- Najpogosteje do zlorab prihaja **v domačem okolju**, pojavljajo pa se tudi v institucijah.
- Največji delež zlorabljenih predstavljajo osebe stare **od 75 do 80 let**.
- Bistvene razlike med spoloma storilcev zlorab ni bilo, pokazalo pa se je, da *institucionalne zlorabe pogosteje izvajajo ženske kot pa moški*.
- V Sloveniji je najbolj razširjena finančna zloraba starih ljudi. To potrjuje tudi naša raziskava, saj je to zlorabo utrpela tretjina zlorabljenih starih oseb, dobra četrtina duševno, slaba petina pa zanemarjanje. O tem nazorno pričajo naslednji citati: »... ko je bila bolna, je pooblastila snaho, sedaj ji ta ne vrne kartice in upravlja z njeno pokojnino ...«, »... oseba misli, da mora del pokojnine dajati sinu, ker je nezaposlen ...«.
- Opazili smo, da **se zlorabe najpogosteje pojavljajo v paru ali pa celo več oblik hkrati**. Samo v četrtini primerov je oseba doživljala eno obliko zlorabe, sicer pa najmanj dve, v 17 % celo več kot tri oblike zlorab hkrati.
- Obstaja **vrsta dejavnikov tveganja**. V življenju starih ljudi je prisoten vsaj eden, kar nas opozarja na to, da se zlorabe lahko zgodijo v vseh okoljih, vsakemu staremu človeku. V raziskavi so se potrdili sledeči:
 - a) *Slabo zdravje*: zdravstvene težave je imelo 83,7 % zlorabljenih ljudi; v glavnem so bile to resnejše in dolgotrajne težave. V slabi polovici primerov so imeli zlorabljeni ljudje težave z mobilnostjo, nekateri so bili nepokretni.
 - b) *Ovisnost od drugih*: dobri dve tretjini zlorabljenih sta bili odvisni od nege oz. oskrbe drugih.
 - c) *Zlorabljenе osebe so brez partnerja* (če izvajamo zlorabo s strani partnerja); poročena je bila le dvanajstina, ostali v vzorcu pa so bili ovdoveli, ločeni, samski.
 - d) *Zlorabljenа oseba živi skupaj z osebo, ki jo zlorablja*; v našem primeru je to veljalo za 40 % ljudi. Ti so v večini (79 %) primerov živeli skupaj z odraslimi otroki.
 - e) Čeprav tega z našo raziskavo ne moremo potrditi, pa je raziskava Zavoda za oskrbo na domu Ljubljana pokazala, da so družinski oskrbovalci pogosto storilci zlorab prav *zaradi izgorelosti*. V raziskavi med svojimi uporabniki, stari 80 let in več, so opazili, da jih je bilo 51 zlorabljenih v glavnem s strani družinskih oskrbovalcev.
- **Najpogostejši storilci zlorab v domačem okolju so odrasli otroci**; v anketi so le-ti v 56 % zlorabili staro osebo; za 70 % zlorab v naši raziskavi pa so odgovorni **družinski člani oz. sorodniki**.
- 30 % zlorab iz vzorca je bilo nekje že obravnavanih. Dejansko število obravnav je precej manjše.
- Žrtve ne prijavijo zlorab in zlorabe pasivno sprejemajo
- Institucionalne zlorabe so najbolj neraziskana oblika zlorab. Večkrat poslušamo o nasilju

nad starimi ljudmi v ustanovah, a raziskovalnih podatkov o tem ni. V raziskavi je bila petina tovrstnih primerov. Glede na to, da gre v absolutnem številu za majhno število, rezultatov ne moreva ponazoriti s številkami. Bolj so zgovorni opisni deli: »... gospo je zelo strah nasilja. Večkrat mi reče: »Ko pride čas za nego in vem, kdo je v službi, me je strah, saj vem, da bo bolelo...««, »... 3-krat je prišlo do nasilnega kopanja v kopalnici, kjer so bili še ostali varovanci goli in neobgljeni in so jih grobo polivali z vodo in se zraven smejali ...«, »... gospa je vdana v usodo. Pravi: »So angeli in hudiči, saj sem navajena težkega življenja ...«, odzivi svojcev na nasilje negovalke so brez uspeha...«, »... pripovedovala mi je grozljive zgodbe po prihodu iz bolnice ... gospa ne želi, da kdorkoli ukrepa, ker pozna svojo bolezen in ve, da bo po vsej verjetnosti v doglednem času ponovno rabila ustanovo, kjer je doživela zlorabo in se boji ...«

Novejša slovenska literatura o zlorabi starih ljudi:

HVALIČ TOUZERY Simona, FELICIJAN Polona (2004). *Dogaja se njej in dogaja se mnogim. Ne bi se smelo. Raziskava o zlorabi starih ljudi v Sloveniji*. *Kakovostna starost*, letn. 7, št. 1, str. 12 - 21

HVALIČ TOUZERY Simona, FELICIJAN Polona (2003). *Zloraba starih ljudi*. Samarijan, december, let. 1, št. 3, str. 3 - 4. Društvo svetovalcev zaupni telefon Samarijan.

HVALIČ Simona (2002). *Odstiranja: nasilje nad starimi ljudmi*. *Kakovostna starost*, 2002, letn. 5, št. 1/2, str. 36 - 45.

KRAJNC Ana (2003). *Družbeni položaj starejših*. *Kakovostna starost*, letn. 6, št. 4, str. 2 - 8.

MERLJAK Sonja (2004). *Žrtve molčijo, ker jih je sram ali pa strah* – 1. del. DELO, torek, 6.4., str. 19

MERLJAK Sonja (2004). *Žrtve molčijo, ker jih je sram ali pa strah* – 2. del. DELO, četrtek, 8.4., str. 13

PENTEK Metka (2003). *Predstavitev mednarodne mreže za preventivo zlorabe starejših (INPEA)*. *Gerontološko društvo Slovenije*.

RAMOVŠ Ksenija (2004). *Medgeneracijsko nasilje kot odgovor na spremenjene razmere v postmoderni družbi*. *Kakovostna starost*, letn. 7, št. 1, str. 2 - 11

RAZBORŠEK Vinko (2002). *Oblike zlorabljanja starejših ljudi*. *Kakovostna starost*, letn. 5, št. 1-2, str. 31 - 35

SELIČ, Polona (2003). *Nasilje v družini – priporočila na poti do celovitih rešitev*. V: *Odsev*. Let. 1, str. 17, avgust 2003.

ŽMAHAR Anita (2004). *Zamolčane zgodbe*. *Vzajemnost*. Glasnik ZPIZ in ZDUS. št. 4/april.

ŽVEGLIČ Marjan (2003). *Nasilje nad ostarelimi*. *Kakovostna starost*, letn. 5, št. 1 - 2, str. 46 - 48

PREDLOGI IN POBUDE UDELEŽENCEV IN UDELEŽENK

□ Prisotni na okroglih mizah ugotavljajo, da je vedno več primerov zlorab in nasilja. Najpomembnejši vzroki, ki vplivajo na razmah nasilja in revščine so socialne razlike, brezposelnost, spori ob dedovanju lastnine in slabi medgeneracijski odnosi. Največ primerov nasilja poteka v družinskem krogu, sledijo domovi za upokojence, bolnice ter druge ustanove. Upada tudi sosedska pomoč. Žrtvam nasilja, zlorabe in diskriminacije je takrat, ko prijavijo primere, potrebno nuditi varnost, socialno in pravno zaščito. Potrebno je tudi povečati preventivne ukrepe za preprečevanje (ponovnega) nasilja: strokovne službe bi morale nuditi vsestransko pomoč žrtvam ter ustrezno obravnavati žrtve kaznivnega dejanja. Storilci kaznivih dejanj niso ustrezno kaznovani oziroma obravnavani; lahko bi celo dejali, da so bolj zaščiteni kot žrtve. Prijav kaznivih dejanj nasilja ni veliko tudi zato, ker prijavitelj kaznivnega dejanja ni primerno zaščiten. Pomanjkljivo je sodelovanje med različnimi strokami, na primer med socialnimi in zdravstvenimi službami, sodišči, policijo ipd. Pri načrtovanju preventivnih ukrepov bo potrebno uskladiti sodelovanje in ukrepanje vseh organizacij, ki izvajajo programe za starejše. Sem sodijo tudi nevladne organizacije.

□ Zaradi svoje narave dela patronažna služba najprej opazi možne znake nasilja in zlorabe, zato bi morali biti njeni obiski starejših pogostejši. Država naj dopolni sedanjo zakonodajo z vidika obravnave nasilja nad starejšimi, da bi lahko ustrezne službe (hitreje) ukrepale. Vprašljiva je tudi etika strokovnjakov – primer zdravnikov, ki zaradi prisega »dopuščajo«, da žrtve kaznivnega dejanja ostanejo trpinčene. Starejše je potrebno seznaniti s pravico do zagovornišтва, uvesti »krizne telefone«, na katerih bi lahko dobili ustrezne informacije o njihovih (pravnih) pravicah, država pa bi morala dopolniti in urediti zakonodajne akte, ki zadevajo področje človekovih pravic in ki se nanašajo na starejše. Raziskave o kvaliteti življenja in potrebah starejših ljudi naj bi podpirala država. Pri analizi raziskav in pri nadaljnjih ukrepih pa naj bi kot neposredni uporabniki sodelovali tudi predstavniki starejše generacije.

□ Društva upokojencev bi lahko organizirala posvetovalnice za starejše (pravne, socialne, zdravstvene, psiho-socialne) in razvila še druge oblike informiranja in izobraževanja starejših. Pri informiranju o vprašanjih, ki zadevajo nasilje, zlorabo in diskriminacijo starejših, pa lahko veliko vlogo odigrajo mediji, saj bi z obravnavanjem teh vprašanj dosegli večjo stopnjo ozaveščenosti.

7 POLOŽAJ STAREJŠIH OSEB NA TRGU DELOVNE SILE

Starejše osebe imajo na slovenskem trgu delovne sile dokaj nasprotujoči si položaj. Po eni strani delovno aktivno prebivalstvo postaja vse starejše, po drugi strani pa so starejši skupina, ki najtežje obdrži zaposlitev in jo najtežje najde. Slovenski delodajalci so večinoma nenaklonjeni starejši delovni sili, po drugi strani pa se zaradi zmanjševanja kontingenta delovno sposobnih ne bodo mogli izogniti zaposlovanju tudi te skupine. Predavanja na to temo so bila organizirana v Kopru, Novem mestu in Ljubljani. Njihov cilj je bil predstaviti pravice in dolžnosti starejših zaposlenih in jim predstaviti možnosti, kako se lahko spopadejo s predmetno problematiko.

Položaj starejših oseb na trgu delovne sile (Ocene iz pobud varuhu človekovih pravic)

mag. Bojana Cvahte, Urad varuha človekovih pravic

Varuh človekovih pravic se pri svojem delu pogosto srečuje s širšo problematiko zaposlovanja in ohranjanjem delovnih mest starejših delavcev, pa tudi s težavami ob njihovem ponovnem vključevanju v zaposlitev. Ugotavljamo, da delodajalci neradi ohranjajo v zaposlitvi starejšo osebo in jo želijo čimprej nadomestiti z mlajšo. V naši družbi prevladuje negativen stereotip o starejših delavcih, ki da so bolni, manj izobraženi in se slabše prilagajajo novim izzivom. Delodajalci se večinoma ne zavedajo izgube znanj in veščin, ki nastajajo s prezgodnjim odhodom starejših delavcev s trga delovne sile. Takšno ravnanje pa že lahko pomeni diskriminacijo in s tem kršenje človekovih pravic.

Raziskave kažejo, da se v EU in v Sloveniji delovna sila stara in se bo ta trend še nadaljeval. Zato se je s tem problemom potrebno soočiti takoj in pristopiti k oblikovanju aktivnosti in ukrepov za usposabljanje in treniranje starejših delavcev za nove delovne izzive, za njihovo motivacijo in vztrajanje v delovnem procesu. Potrebno je izvajati pritiske na delodajalce, da bi le-ti skrbeli za starajočo se delovno silo. Dosledno je potrebno spoštovati ergonomičnost pristopa pri reševanju problema zaposlovanja in ohranjanja delovnih mest za starejše delavce, kar pomeni, da moramo posvetiti več časa raziskovanju človekovih telesnih in duševnih zmožnosti in ustreznemu prilaganju delovnih obremenitev. Zato je permanentno izobraževanje ali treniranje, kot običajno to poimenujejo v EU, eden od temeljnih ciljev kvalitetne zaposlitvene politike. Ravnanje s človeškimi viri postaja tako za sodoben management pomemben strokovni in družbeni izziv ...

Iz obširnega predavanja, ki sem ga pripravila na temo »položaj starejših oseb na trgu delovne sile«, bom ob tej priložnosti povzela le nekaj poudarkov. Vemo, da je pred Evropsko skupnostjo - je torej eden najtrših problemov do sedaj, to je vpliv starajoče se populacije na zaposlovanje in trg delovne sile.³ Zaradi številnih socialnih posledic ob nedopustnosti diskriminacije glede na starost so v EU v zadnjih letih sprejeli več resolucij in deklaracij, ki predlagajo nacionalnim vladam, da sprejmejo posebne ukrepe, socialnim partnerjem pa, da med delodajalci povečajo zavedanje o posledicah, ki spremljajo pričakovano porast števila starejših ljudi. Cilj je reintegracija starejših nezaposlenih delavcev, odstranjevanje pravnih ovir v zaposlovanju starejših delavcev in ohranjanje delovnih mest starejših delavcev.

V večini držav se tako pojavljata dva spremljajoča se faktorja - rastoči državni primanjkljaj in starajoča se populacija, ki sta zaskrbela države EU in prisilila nekatere delodajalce, da premislijo o svojih pristopih k starejšim delavcem⁴. Izpostavili so pet elementov - investiranje v človeški potencial, preprečevanje izpada znanja, maksimiziranje potencialov, iskanje odgovorov na

³. Combating Age Barriers in Employment, Research Summary, EC, Luksemburg, 1997, s. 5.

⁴. Investing in Ageing Workers, A Framework for Analysing Good Practice in Europe, EF, Working Paper No.: WP/95/33/EN, s. 3-5.

demografske spremembe in promoviranje različnosti⁵, ki so pomembni tako za delodajalce kot za starejše delavce. Nujna je vključitev sindikatov, ki mora temeljiti na socialni pravičnosti, zmanjševanju zgodnjega izstopa iz dela in medgeneracijski solidarnosti⁶.

Že aprila 1994 je Evropska fondacija za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev⁷ dala pobudo za izdelavo evropskega projekta z naslovom Premagovanje starostnih ovir in možnosti za okrepitev pri delu in učenje (treniranje)⁸. Rešitev problema so videli v programih za reševanje problema starejših delavcev (Combating age barriers in employment) po vzoru sedmih evropskih držav Evropske unije (Italija, Francija, Nemčija, Velika Britanija, Nizozemska, Belgija in Grčija). Raziskave dokumentirajo in analizirajo starostne ovire pri zaposlovanju, skupaj s primeri ukrepov za boljše delo managerjev s starejšimi delavci, tako v privatnem kot v javnem sektorju. Poudarek je na pobudah za ohranjanje dela, reintegraciji in ponovni usposobitvi starejših delavcev za delo in ne na upokojevanju in odhodu teh delavcev s trga delovne sile.

Ukrepi, namenjeni starajoči se delovni sili, so torej neizbežni. Glavni akterji morajo postati osveščeni delodajalci, ki ob pomoči države, lokalnih oblasti, sindikatov, zaposlitvenih agencij in nevladnih organizacij v svojih delovnih okoljih sprejemajo takšne ukrepe, ki bodo omogočali permanentno izobraževanje in trening starejših delavcev z namenom njihove integracije in reintegracije v nove delovne procese. Nujna je široko zastavljena akcija za oblikovanje novih fleksibilnih delovnih možnosti za starejše delavce. Posebno pozornost je potrebno nameniti promociji starejših delavcev in preprečevanju njihove diskriminacije na trgu delovne sile. Prav tako raziskave kažejo, da se niti delodajalci, niti sindikati, niti vlade, niti starejši delavci, pa tudi civilna družba, še ne zavedajo dovolj, kako pomembno dejstvo postaja skrb za starajočo se delovno silo. S prezgodnjim odhodom starejše delovne sile s trga dela se pojavijo nepremostljivi problemi preobremenitve vladnih proračunov zaradi izdatkov za pokojninske oziroma socialne transferje. Po drugi strani pa prihaja do izgube pomembnih znanj in veščin, do novih družbenih – psihosocialnih problemov zaradi izključitve velikega števila še aktivnega dela prebivalstva iz delovnih procesov, pa tudi do predvidenega postopnega soočanja s pomanjkanjem delovne sile.

Še nekaj besed o tem, kako se lotiti izobraževanja (treniranja) starejših delavcev. O tem govorita P. C. Plett in B. T. Lester v knjigi **Treniranje starejših ljudi (Training for Older People)**⁹. izpostavljata specifičnosti, ki jih pri izobraževanju starejših delavcev moramo upoštevati. To so sociološke, ekonomske in psihofizične osnove izobraževanja odraslih, njihova zaposlitev – življenjska in delovna izkustva, motivi, interesi in njihov odnos do izobraževanja¹⁰. V andragoški

⁵. Investing in Ageing Workers, A Framework for Analysing Good Practice in Europe, EF, Working Paper No.: WP/95/33/EN, s. 5-9.

⁶. Investing in Ageing Workers, A Framework for Analysing Good Practice in Europe, EF, Working Paper No.: WP/95/33/EN, s. 9-12.

⁷. European Foundation for the Improvement of Living and Working Condition, Dublin, 1996

⁸. Combating Age Barriers in Employment, Research Summary, EC, Luksemburg, 1996.

⁹. Plett, P. C.; Leater, B. T.: Training for Older People, International Labour Office, 1991.

¹⁰. Jereb, J.: Strokovno izobraževanje in razvoj kadrov, Moderna organizacija, Kranj, 1989, s. 28-33.

didaktiki predstavljajo principi izobraževalnega dela z odraslimi osnovna izhodišča, ki opozarjajo na posebnosti organizacije in uresničevanja tega izobraževanja. Načela demokratičnosti, prostovoljnosti, integrativnosti, funkcionalnosti, raznovrstnosti in dinamičnosti ter druga specifična načela¹¹. Pri izobraževanju odraslih je posebej pomembno, da krepimo njihovo motivacijo s kvalitetno, vsebinsko in metodično prilagojenostjo izobraževanja. Nujno je spodbujanje, svetovanje, mentorska pomoč ob morebitnih krizah, začetni neuspešnosti ali dvomih o lastni sposobnosti¹².

Treniranje starejših delavcev je v knjigi opisano z desetimi koraki: *korak 1* - pregledati položaj starejših ljudi, *korak 2* - razvoj in razumevanje omejitev pri treniranju starejših ljudi, *korak 3* - pregled institucionalne in organizacijske zgradbe (baze), *korak 4* - določiti najprimernejši način treninga, *korak 5* - modelirati (oblikovati) programe treninga, *korak 6* - implementirati (izvršiti v praksi) programe treninga, *korak 7* - določiti lokalne zaposlitvene potrebe in določiti ovire za najemanje in treniranje starejših delavcev, *korak 8* - določiti strategije za izkoristek veščin in izkušenj starejših delavcev, *korak 9* - izkoristiti pozaposlitvene aktivnosti za starejše ljudi, *korak 10* - vodenje programov vrednotenja. Knjiga gotovo zasluži posebno pozornost in bi lahko pomenila poseben izziv za vse snovalce zaposlitvene politike v naši državi.

Prispevek bom zaključila z mislimi, ki jih narekujejo izkušnje pri delu s pobudami varuhu človekovih pravic. Zapišem lahko, da so stiske, ki jih doživljajo starejši zaposleni, pa tudi tisti, ki v zrelejših letih ostanejo brez zaposlitve, resnično velike. Ni vseeno, kako neka družba ravna s svojimi starejšimi, pa tudi ne, kdaj zaposlene razvrsti med starejše. Od družbenih pogojev, političnega sistema in ustrezne pripravljenosti države za reševanje tega problema je vse pogosteje odvisna usoda dobršnega dela za delo sposobnih ljudi. Prav zaradi staranja delovne sile delodajalci pogosto iščejo izhod v prezgodnjem potiskanju starejše delovne sile iz delovnega procesa in mislijo, da rešitev leži v prezgodnjem upokojevanju. Prezgodnje upokojevanje ali brezposelnost za delo še sposobnega človeka pa ne pomeni samo izgube prepotrebnih znanj in veščin, ampak v družbi povzroča nastanek novega pojava - velike skupine ljudi, ki se izrinjeni na rob družbenega dogajanja; počutijo ogoljufane, nesrečne, nekoristne, brezvoljne ali pa agresivne do družbe, ki jih je pahnila v takšno situacijo. Favoriziranje mladih, človeško in strokovno manj izkušenih, pa tudi delodajalcu manj lojalnih delavcev, se na daljši rok ne pokaže kot prednost. Samo skupna prizadevanja, sposobnost združiti energijo in nova kopica mladih z znanjem, veščinami in izkušnjami starejših, lahko ponudijo optimalno uspešnost neke družbe. Ali se bomo tega zavedli dovolj zgodaj ali ne, pa je odvisno od nas samih ...

V prispevku, ki sem ga predstavila na predavanju, so podrobno opisani predlogi za spremembe na nivoju države, predlogi za delodajalce, za sindikate, za Zavod za RS za zaposlovanje, za starejše delavce in brezposelne in predlogi za nevladne organizacije. Podrobnosti so vam na voljo na spletnih straneh Varuha človekovih pravic (www.varuh-rs.si).

¹¹. Ibidem, str. 35

¹². Ibidem, str. 35

Položaj starejših na trgu delovne sile

mag. Dorotea Verša, univ.dipl.soc., Zavod RS za zaposlovanje

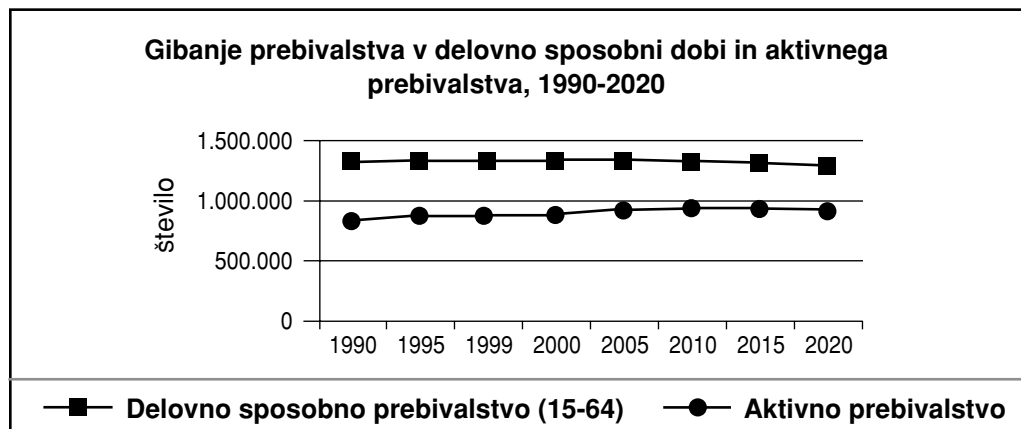
Demografski trendi in ekonomska gibanja v devetdesetih letih so vplivali na položaj starejših na trgu delovne sile v Sloveniji. Prebivalstvo Slovenije se dokaj hitro stara, še posebej zadnjih dvajset let. Po napovedih bodo takšni trendi tudi v prihodnje; delež mladih in delež delovno sposobnega prebivalstva se bo tudi v prihodnje zmanjševal, delež starejših pa se bo povečeval. Socialni in ekonomski napredek je vplival na zmanjševanje umrljivosti. Upadanje rodnosti prebivalstva je tako izrazito, da je od leta 1997 naravni prirast prebivalstva Slovenije negativen (na leto več ljudi umre, kot se jih rodi). Demografi napovedujejo, da se bo staranje prebivalstva Slovenije nadaljevalo. Po projekcijah prebivalstva naj bi se med letoma 1987 in 2020 kontingent delovno sposobnega prebivalstva zmanjšal za 3,5 odstotne točke, kontingent neaktivnega starejšega prebivalstva pa povečal za 8,8 odstotne točke.

Struktura po starostnih razredih (%)			
Leto	0 - 14 let	15 - 64 let	65 in več
1987	21,6	68,2	10,2
1990	20,8	68,5	10,7
1995	18,4	69,3	12,3
1999	16,1	70,0	13,9
2004	16,0	69,2	14,7
2014	16,6	66,8	16,5
2020	16,3	64,7	19,0
Sprememba deleža v odstotnih točkah (1987/1999)	-5,5	1,8	3,7
Sprememba deleža v odstotnih točkah (1987/2020)	-5,3	-3,5	8,8

Tabela: Starostna struktura prebivalstva Slovenije, 1987 - 1999 stanje, 2004 - 2020 projekcije (Viri: Statistični letopis 1999, Statistični urad RS; Prebivalstvo Slovenije 1998.)

Takšni demografski trendi bi lahko privedli do upadanja števila aktivnega prebivalstva in do pomanjkanja delovno aktivnega prebivalstva. Prebivalstvo v delovno sposobnem življenjskem obdobju - v starosti 15 do 65 let - je namreč starostni kontingent, iz katerega se rekrutirajo aktivni oziroma delovno aktivni, ki tvorno prispevajo k družbenemu proizvodu. Posledica staranja prebivalstva je zmanjševanje tega kontingenta na eni strani. Na drugi strani se bodo zaradi

pričakovane gospodarske rasti povečevale potrebe po aktivnem prebivalstvu. Strokovnjaki ocenjujejo, da se bo zaradi teh dveh nasprotujočih trendov kritično zmanjšala zaloga prebivalstva potrebnega za zagotavljanje zadostnega števila aktivnih. Zaradi majhne verjetnosti dviga rodnosti je rešitev problema v uvozu tuje delovne sile.

Število upokojencev v Sloveniji narašča. Rast je bila dokaj hitra, saj se je njihovo število povečalo z 274 tisoč v letu 1985 na 503 tisoč v letu 2002. Naraščanje števila upokojencev je deloma posledica staranja prebivalstva, deloma pa politike spodbujanja upokojevanja. Podaljševanje življenjske dobe podaljšuje čas izplačevanja pokojnin; leta 1995 je bila povprečna doba uživanja pokojnine 12 let in 9 mesecev, leta 1999 pa 13 let.

Z zaostrovanjem razmer na trgu delovne sile v času tranzicijskih sprememb je bilo starostno in predčasno upokojevanje rešitev za številne presežne delavce. V letih 1990 - 1992 je zaznati posebej izrazit skok v rasti upokojevanja; že sicer relativno nizka povprečna starost delavcev pri upokojevanju, ki je bila leta 1986 58 let za moške in 56 let za ženske, se je leta 1992 znižala na 56 let za moške ter na 52 let za ženske. Obsežno upokojevanje ob relativno nizki starosti je pasiviziralo številne vitalne ljudi z bogatimi delovnimi izkušnjami, ki so bili pripravljeni aktivno ustvarjati osebni in družbeni dohodek. Zgodnje, pogosto neprostovoljno upokojevanje je pri nekaterih delavcih zbudilo občutek zavrženosti in brezkoristnosti ter vrsto psiholoških in socialnih travm, ki pa so pri nas, žal, premalo raziskan pojav.

Z rastjo števila upokojencev naraščajo potrebe po zagotavljanju sredstev za obveznosti iz pokojninskega zavarovanja in drugih socialnih obveznosti, ki vse bolj bremenijo delovno aktivne. Rastoče število upokojencev je privedlo do slabšanja razmerja med delovno aktivnimi in upokojenci. Leta 1984 so enega upokojenca vzdrževali trije delovno aktivni, leta 1998 pa le še 1,67.

Delovna aktivnost starejših se postopoma dviguje, vendar je veliko starejših, ki postanejo brezposelni. Lastnosti starejših brezposelnih pogosto učinkujejo kot dejavniki njihove socialne izključenosti. Nizka izobrazbena raven, ki je pogosta med starejšimi brezposelnimi, jim ne daje

zadostne osnove in osebne motivacije za dodatno izobraževanje, zato se ne morejo zaposliti, izključenost iz delovne sfere jih potiska v ekonomske in psihološke težave, zaradi katerih se še težje zaposlijo. V pričakovanju zaposlitve postanejo še starejši in s tem pri delodajalcih vse manj zaželeni.

Odnos delodajalcev do starejših delavcev je pomemben za njihove zaposlitvene možnosti. Nenaklonjenost delodajalcev do starejše delovne sile se odraža v pogojih, ki jih zastavljajo za zasedbo prostih delovnih mest. Med potrebami po delavcih, ki so jih v letu 1999 delodajalci prijavi na Zavodu RS za zaposlovanje, so pri 27 % potreb opredelili starost kot pogoj za zaposlitev. Med temi potrebami pa so v 55,1 % (22 tisoč potreb) kot pogoj za zasedbo prostega delovnega mesta opredelili starost delavca do 39 let.

Neposredna posledica razkoraka med značilnostmi starejših brezposelnih in aktualnim povpraševanjem po delovni sili je dolgotrajna brezposelnost. Povprečni čas trajanja brezposelnosti skupine starejših od 40 let je leta 2003 znašal 2 leti in 7 mesecev.

Brezposelnost je za starejše najmanj ugoden izhod iz delovne aktivnosti. Starejši, ki izgubijo zaposlitev, ostajajo brezposelni daljši čas in imajo omejene možnosti za ponovno zaposlitev.

Slovenska zakonodaja zagotavlja dokaj visoko stopnjo varstva starejših delavcev, vendar so v praksi pogosto diskriminirani. Ta se kaže kot odpuščanje starejših delavcev, otežen dostop do usposabljanja in izobraževanja na delovnem mestu, v neprilagojenosti delovnih pogojev specifičnim potrebam starejših in v drugih oblikah. V Sloveniji in Evropski uniji različne politike poskušajo povečati ekonomske aktivnosti starejših in imamo nekaj pozitivnih izkušenj, kljub temu pa na makro ravni ni bistvenega izboljšanja.

Upokojitev ne pomeni za vse popolno neaktivnost. Nekateri upokojenci ostajajo še naprej delovno aktivni.

Status (v %)							
	Skupaj	Neaktivni	Skupaj	Aktivni po statusu			
			aktivni				
				Brezposelni	Zaposleni	Samozaposleni	Pomagajoči
							družinski člani
Spol	100,0	94,3	5,6	-	0,7	2,2	2,7
Moški	100,0	92,3	7,6	-	0,9	3,9	2,8
Ženske	100,0	95,7	4,2	-	0,6	1,1	2,5

Tabela: Upokojenci po delovni aktivnosti, 2003, struktura v % (Vir: ADS, 2003)

Po podatkih ankete o delovni sili je bilo v Sloveniji v letu 2003 upokojenih in hkrati delovno aktivnih 27.000 oseb, od tega 15.000 moških in 12.000 žensk. Največ, 13.000, jih je delalo kot pomagajoči družinski člani.

(od leve proti desni): Bojana Cvahte (Urad Varuha človekovih pravic), Lucija Pavlin (Zavod RS za zaposlovanje) in Dorotea Verša (Zavod RS za zaposlovanje)

(od leve proti desni): Bojana Cvahte (Urad Varuha človekovih pravic), Lucija Pavlin (Zavod RS za zaposlovanje) in Dorotea Verša (Zavod RS za zaposlovanje)

XVIII MEDNARODNI KONGRES EURAG 2005

30. september - 2. oktober 2005

Cankarjev dom, Ljubljana

PERSPEKTIVE STAREJŠIH V RAZŠIRJENI EVROPI

Program:

Plenarni referati:

- Starejši na prehodu iz industrijske v informacijsko družbo
- Medgeneracijsko sodelovanje in starostna diskriminacija
- Izobraževanje, vseživljensko učenje ter dejavna starost
- Socialna varnost /Kaj zagotavlja neodvisnost?/
- Spodbujanje sposobnosti in samozadostnosti (dostop do zdravstvenih storitev in socialnih organizacij)
- Nove tehnologije - starejši kot enakovredni člani informacijske družbe in informacijske komunikacijske tehnologije

Delovne skupine:

- Kvaliteta življenja starejših (psiho-socialni vidiki, Kako zagotoviti socialni kapital?)
- Dejavna starost - nove možnosti družbenega povezovanja
- Starejši in nove tehnologije
- Osebno finančno poslovanje
- Kulturno-umetniška ustvarjalnost starejših
- Medgeneracijsko sožitje - pogoji za ohranjanje trajnostnega socialnega in ekonomskega razvoja
- Sodelovanje pri odločanju

Multimedijski prikazi:

- Video
- Plakati
- PPT-prezentacije

Organizatorja: *EURAG - Evropska federacija starejših
Zveza društev upokoјencev slovenije*

Informacije:

*Janja Drole, Infos d.o.o., Ljubljana
Lepi pot 6, 1000 Ljubljana
Tel: 01/ 242 50 29
E-mail: janja.drole@infos.si*

8. STAREJŠI ZA BOLJŠO KAKOVOST ŽIVLJENJA DOMA

Izdelava in poskusno izvajanje modela spremljanja potreb starejših na domu

Mateja Kožuh Novak, dr. med., Slovenska filantropija

Društva upokojencev združujejo več kot 300.000 starejših ljudi v vseh večjih krajih Slovenije. V preteklih obdobjih so odhajali v pokoj ljudje v poznih petdesetih letih življenja, ko jih je bilo še veliko v dobri življenjski kondiciji. V devetdesetih letih se je zaradi grozeče brezposelnosti zgodnje upokojevanje še stopnjevalo. Zaradi potrebe po novih, specifičnih znanjih v modernem gospodarstvu ima zelo malo ljudi možnost zaposlovanja po upokojitvi. Večina ljudi se pri nas še vedno boji upokojitve, ker ne vedo, s čim bi se ukvarjali, ko ne bodo več vsak dan hodili v službo. Slovenska družba veliko izgublja, ker teh ljudi ne zna zaposliti, niti ne porabiti njihovih življenjskih izkušenj in pridobljenih znanj.

Slovenska država poskuša pomagati ljudem, ki živijo doma v visoki starosti: zdravstvena nega na domu sodi v storitve osnovne zdravstvene dejavnosti, socialna pomoč je organizirana v okviru občin. Vendar starejši in kronični bolniki ne potrebujejo le fizične pomoči, za kvaliteto njihovega življenja je pomembno druženje z vrstniki in z bližnjimi mlajših generacij. Potrebujejo tudi vrsto drobnih pomoči, ki jim jih državne institucije ne morejo zagotoviti, profitna podjetja, ki se pojavljajo v zadnjih letih, pa so za večino starejših predraga. Društva upokojencev združujejo ljudi, ki bi lahko veliko naredili za medsebojno pomoč starejših v njihovo in v lastno dobro. V zadnjem desetletju so društva pričela izvajati socialne programe, vendar so ti prepuščeni iniciativi zagnanih posameznikov, kar običajno ne sega čez meje društev.

Iniciativna skupina projekta »Starejši za boljšo kakovost življenja doma« že vrsto let poskuša motivirati člane društev upokojencev za organizirano medsebojno pomoč. V štirih predhodnih projektih smo preizkusili različne oblike medsebojne pomoči starejših. Izkušnje na terenu so nas vzpodbudile k izdelavi modela vključevanja društev upokojencev (in drugih nevladnih organizacij) v aktivnosti

- ugotavljanja potreb po pomoči starejšim, ki živijo doma,
- organizacijo različnih oblik pomoči in
- spremljanje učinkovitosti pomoči.

Tovrstne aktivnosti omogočajo civilni družbi (organizirani v društvih) nadzor nad aktivnostmi vladnih služb in nad aktivnostmi profitnih organizacij ter aktivno povezovanje z obojimi, česar še do sedaj v Sloveniji na področju staranja nismo uspeli zagotoviti.

Predmet projekta je izdelati metodologijo in izvesti pilotski projekt baze podatkov o potrebah starejših ljudi, starih 70 let in več, pri pomoči na domu. Bazo podatkov bodo polnili prostovoljci v 10 do 13 lokalnih društvih upokojencev v Sloveniji. Služila jim bo za njihovo lastno prostovoljno dejavnost, kot dodaten vir podatkov vladnim organizacijam (centri za socialno delo, zdravstvo) in drugim nevladnim organizacijam, ki se ukvarjajo s pomočjo ostarelim. S tem nameravamo zapolniti vrzel, ki na tem področju v Sloveniji vlada med vladnim in nevladnim sektorjem. Ciljna skupina sama bo s podatki lahko (posredno) usmerjala sredstva, ki jih vlada namenja potrebam pomoči starejših k tistim, ki jih res potrebujejo, hkrati pa pomeni tovrstna baza podatkov nadzor civilne družbe nad porabo proračunskih sredstev.

Cilj projekta je izdelati model informacijskega sistema, ki bo služil društvom upokojencev v Sloveniji za

- kreiranje baz podatkov o potrebah starejših po pomoči na domu,
- izboljšanje pretoka informacij o pomoči potrebnih med vladnim in nevladnim sektorjem ter s tem izboljšati medsebojno sodelovanje,
- popestritev dejavnosti društev upokojencev s prostovoljnim zbiranjem podatkov,
- povečanjem obsega medsebojne pomoči starejših,
- izboljšanje kvalitete pomoči starejšim na domu,
- povečanje nadzora civilne družbe nad porabo proračunskih sredstev.

Izhodišča projekta

V Zvezi društev upokojencev Slovenije in v Slovenski filantropiji smo v zadnjih 10-ih letih izvedli vrsto projektov, v katere smo vključevali starejše občane kot prostovoljce. Pri delu s starejšimi smo se pogosto soočali z njihovim nezadovoljstvom z delom vladnih služb. Niso zadovoljni s kvaliteto pomoči, z veliko birokracijo, ki je s pomočjo povezana, pripombe pa so imeli pogosto tudi na to, kdo je deležen državne pomoči.

Kljub temu, da imamo v Sloveniji več kot 400 društev in klubov upokojencev, ki dobro poznajo svoj teren, pa je v petdesetih letih vzporednega delovanja vladnih služb in društev le redko prišlo do medsebojnega delovanja v korist starejšim. V 18-ih društvih upokojencev so v zadnjih letih pod okriljem ZDUS-a in Slovenske filantropije izvedli raziskavo o potrebah starejših, ki živijo doma. Rezultati raziskave so služili društvom za usmerjanje občinske politike v smeri bolj učinkovite pomoči starejšim na domu. Nastala je potreba po stalnemu zbiranju podatkov o starejših, ki potrebujejo pomoč na domu in o povezovanju vladnega in nevladnega sektorja v smislu izboljšanja kvantitete in kvalitete pomoči potrebnim.

Z bazo podatkov o potrebah starejših po pomoči na domu, ki bo last društev in bo nastajala s prostovoljnim delom njihovega članstva, nameravamo premostiti vrzel med vladnimi in nevladnimi organizacijami v dobro ciljne skupine starejših ljudi, ki so potrebni pomoči na domu. V okviru dveletnega projekta *Starejši za zaščito svojih pravic in boljšo kvaliteto življenja*, ki smo ga zaključili leta 2002, smo naredili pilotsko študijo v štirih društvih oziroma zvezah društev (Ormož, Ptuj, Ljubljana in Grosuplje), kjer so prostovoljci oz. člani društev zbrali okoli 1000 vprašalnikov in jih vnesli v računalnik ter jih obdelali. Stestirali smo vprašalnik, ki smo ga v ta namen naredili in preverili pripravljenost društev za lastništvo tovrstne baze podatkov, pripravljenost članov društev za prostovoljno zbiranje podatkov in ustvarjanje podatkovne baze ter pripravljenost starejših krajanov, da se njihovi podatki vnesejo v podatkovno bazo lokalnega društva. Rezultati so bili obetavni. Večina anketirancev je s podpisom pristala na to, da se njihovi podatki vnesejo v bazo v društvih upokojencev. Pripravljeni so bili sprejeti pomoč in jo v večini primerov vsaj delno plačati, če bo to potrebno. Anketirali smo starejše od 64 let.

Pomoč je potrebovalo od 18 do 30 % anketiranih, večinoma starejših od 69 let, zato smo se odločili, da bomo vnaprej anketirali samo starejše od 69 let. Najpogosteje so anketiranci izrazili željo po obiskih prostovoljcev, druženju v skupinah, pomoči pri čiščenju in pospravljanju ter kuhanju in prinašanju hrane.

V tem projektu nam ni uspelo izdelati metodologije sodelovanja nevladnih in vladnih služb pri reševanju problemov starejših, ki živijo na svojih domovih. V predlaganem projektu »Starejši za večjo kakovost življenja doma« pa smo naredili korak naprej:

- vključili smo nova društva na 7 različnih geografskih območij v Sloveniji (Šmarje pri Jelšah, Kamnik, Krim Rudnik, Murska Sobota, Zagorje, Žirovnica in Izola)
- ocenili smo pripravljenost starejših za vključevanje v skrb za vrstnike, potrebne pomoči v svojem okolju,
- izdelali smo metodologijo sodelovanja vladnega in nevladnega sektorja pri reševanju problematike posameznih primerov,
- v izdelavi je tudi sistem zagotavljanja medsebojne pomoči v samih društvih, ki naj bi na eni strani vzpodbujal solidarnost med starejšimi, na drugi strani pa nudil starejšim, ki so pripravljeni nuditi laično pomoč, možnost dodatnega zaslužka,
- predstavnike društev smo pričeli računalniško izobraževati za vnos podatkov in njihovo obdelavo ter za spremljanje dogajanj na terenu, to je sprotno ugotavljanje novih potreb,
- poteka tudi izdelava metodologije varovanja osebnih podatkov ter
- ocenitev pripravljenost lokalnih skupnosti za sofinanciranje tovrstnih projektov.

Kaj je bistvo projekta?

Društvo upokojencev (nevladna organizacija), ki je v svojem okolju pripravljeno zastaviti tovrsten projekt, bo torej

- organiziralo obisk vseh krajanov, starejših od 69 let,
- ugotovilo potrebe po vseh vrstah pomoči na domu in kdo to pomoč že dobiva,
- posredovalo podatke o potrebah pristojnim službam (občina, patronažna služba lokalnega zdravstvenega doma, Center za socialno delo, Zavod za pomoč na domu, privatne organizacije, ki organizirajo pomoč na domu in druge nevladne organizacije, ki se ukvarjajo s tem),
- skušalo organizirati pomoč vrstnikom v okviru društva (druženje, svetovanje, različne vrste laične pomoči), ki je lahko popolnoma na prostovoljni bazi ali pa skuša društvo organizirati lastni servis
- z rednimi obiski prostovoljcev pri tistih, ki so izjavili, da potrebujejo pomoč in jo tudi dobijo, skušalo spremljati kvaliteto pomoči in zadovoljstvo uporabnikov,
- s podatki, ki jih bo zbralo, skušalo vplivati na občinsko in nacionalno politiko pomoči starejšim na domu.

Katere nevladne organizacije se lahko vključijo v projekt ?

Za spremljanje potreb starejših, ki živijo doma in za organizacijo pomoči so najprimernejši njihovi vrstniki iz najožjega okolja. Starejši ljudje se namreč zaradi naraščajočega nasilja in poplave prodaje na domu vedno težje odločajo odpirati neznancem. Izkušnje v preteklih letih so pokazale, da njihovi vrstniki nimajo težav vzpostaviti kontakta z njimi. Še eno prednost imajo starejši ljudje kot anketarji in organizatorji pomoči: lažje opazijo potrebe po pomoči, ki jih starejši težko povedo, ker imajo podobne težave sami. Prav zaradi tega tudi lažje najdejo primerno pomoč, ki bo starejšim ljudem odgovarjala.

Društva upokojencev so zelo primerna za izvajanje tovrstnega projekta, ker imajo že organizirano mrežo poverjenikov, ki zelo dobro poznajo teren in so tudi pripravljeni prostovoljno opravljati dela, za katera se dogovorijo v društvih. Imajo že tudi tradicijo novoletnega obiska starejših od 70 let, kar bi lahko vzeli kot zametek organizacije medsebojne pomoči.

Kaj mora storiti društvo upokojencev (druga nevladna organizacija), da se lahko vključi v projekt

Mateja Kožuh Novak, dr. med., Slovenska filantropija

1. Imeti mora Komisijo za socialne zadeve, ki želi razširiti aktivnosti društva na vzpostavitev medsebojne pomoči. Če te nima, mora za namene projekta ustanoviti Projektni svet, ki bo vodil projekt. Naloge projektne sveta (komisije) so:

- seznaniti lokalno javnost z namenom projekta,
- pomagati koordinatorju motivirati prostovoljce,
- pomagati koordinatorju pri navezavi in vzdrževanju aktivnih stikov z drugimi organizacijami v lokalni skupnosti, ki nudijo pomoč starejšim,
- spremljati učinkovitost projekta,
- iskati sredstva za delovanje projekta,
- se povezovati z drugimi društvi, ki delajo enak ali podoben projekt,
- nadzorovati porabo sredstev,
- periodično predstavljati dosežke projekta v občinskem svetu.

2. Projektni svet (komisija) mora najti zagnanega človeka, ki bo koordinator vseh aktivnosti. Njegove zadolžitve bodo naslednje:

- raziskati, kakšne oblike pomoči na domu v občini že delujejo, navezati stike s patronažno službo, Centrom za socialno delo, občinskimi uradniki, zadolženimi za to delo in privatnimi organizacijami, ki opravljajo to delo,
- najti prostovoljce med člani društva,
- organizirati tečaj za prostovoljce,
- v okviru tečaja poučiti prostovoljce o anketiranju in razdeliti ankete,
- pregledati izpolnjenost anket, vnese podatke,
- skrbeti za tajnost podatkov,
- informirati vladne in nevladne službe o potrebah,
- povezati vse, ki se v občini ukvarjajo s pomočjo starejšim na domu, v lokalno akcijsko skupino, ki se ob primerih, ki potrebujejo interdisciplinarno pomoč, posvetuje, kako jo zagotoviti,
- organizirati interno pomoč v okviru društva,
- pripravljati periodična poročila za društvo,
- skrbeti za redne obiske prostovoljcev pri tistih starejših, ki potrebujejo pomoč,
- se povezovati s koordinatorji v drugih društvih v skupni projekt.

Koordinator je ključna oseba v projektu, zato mora biti vsaj delno nagrajen. Projekt zahteva profesionalno delo, ki ne sme biti odvisno od dobre volje koordinatorja. Društvo naj najde tudi pomočnika koordinatorja, ki bo vodil projekt, če koordinator zbolí ali je odsoten. Preden začne delati, mora koordinator (in njegov pomočnik) opraviti tečaj iz vodenja projekta, ki vsebuje naslednje vsebine:

- psihologija prostovoljca,
- psihologija starejšega človeka,
- kako reševati konflikte,

- osnove o anketah in anketiranju,
- možnosti in oblike državne pomoči starejšim ljudem,
- kako in kje pridobivati sredstva za delo,
- varovanje osebnih podatkov,
- možnosti organizacije pomoči v okviru nevladne organizacije,
- računalniški tečaj uporabe programa za vnos in obdelavo podatkov,
- lobiranje,
- kako pridobiti medijsko podporo projektu.

3. Društvo mora od lokalnih oblasti pridobiti seznam prebivalcev, starejših od 69 let.

Pomoč nikakor ne sme zajeti samo članov društva. Kdor se včlani v društvo, je že naredil en korak k (re)socializaciji. Najbolj so potrebni pomoči tisti ljudje, ki se ne vključujejo nikamor.

4. Glede na število potencialnih anketarjev mora društvo narediti načrt, v kolikem času bodo prostovoljci uspeli obiskati vse starejše v lokalnem okolju. V prejšnjih anketah je četrтина anketiranih izjavila, da potrebuje neko vrsto pomoči. Anketar naj bi anketiral maksimalno 40 starejših ljudi. V povprečju bi mu ostalo 10 ljudi, ki bi jih moral periodično obiskovati.

5. Potencialni anketarji morajo najprej opraviti enodnevni seminar, ki vključuje naslednje vsebine :

- zakaj prostovoljno delo,
- psihologija starejših,
- kako pridobiti starejšega človeka,
- kako izpolniti anketo,
- periodični obiski pomoči potrebnih,
- varovanje osebnih podatkov.

Anketarji naj bi delali prostovoljno. To seveda ne pomeni, da si morajo sami plačevati stroške, ki nastajajo pri njihovem delu. Letno lahko dobijo nagrado, ki pa ni nujno denarna. Društvo lahko organizira srečanje prostovoljcev, lahko najboljše nagradi s potovanji, plaketami ipd. Pri plačevanju anketiranja moramo biti zelo previdni, če društvo nima stalnega vira financiranja, iz katerega lahko anketarje plačuje. Projekt se lahko sesuje, če zmanjka sredstev za plačevanje prostovoljcev, če jih plačujemo od začetka. Pred začetkom dela morajo anketarji podpisati izjavo o zagotavljanju varovanja osebnih podatkov. Osnutek projekta predvideva, da naj bi anketar obiskoval starejše v svoji neposredni okolici, ker ga poznajo. Tiste, ki potrebujejo pomoč, naj bi »posvojil« in jih obiskoval v rednih presledkih, ki jih določi sam ali po skupni presoji z anketirancem in koordinatorjem.

Anketiranje

6. Vprašalnik je že izdelan in stestiran (priloga). Vsebuje naslednja poglavja:

- osebne podatke,
- podatke o zdravstvenem počutju anketiranja,
- podatke o kakovosti bivanja,
- podatke o potrebi po pomoči,

- podatke o druženju in izrabi prostega časa,
- izjavo o strinjanju anketiranja s tem, da se njegovi podatki vnesejo v računalnik v Društvu upokoencev in da se, če jo potrebuje, zanj poišče pomoč.

7. Anketar se lahko naprej najavi s kratkim dopisom ali pa pride nenajavljen. Tu so mnenja deljena. Eni menijo, da ob vnaprejšnji najavi manj starejših odpre vrata, zato raje potrkaajo na vrata nenajavljeni. Ob prihodu mora anketar anketirancu razložiti namen ankete in povabiti posameznika ali par k sodelovanju. Na koncu anketiranja mora anketiranec podpisati, da se strinja, da se podatki, ki jih je posredoval, v društvu vnesejo v računalnik in da mu društvo skuša pomagati pri iskanju pomoči. Če anketiranec izpolnjene ankete noče podpisati, je ne vnesemo v računalnik. Anketar po svoji presoji vpiše v anketni list, kdaj je potrebno anketiranca ponovno obiskati. Če bo anketirancu organizirana pomoč, ga mora anketar od časa do časa obiskati in preveriti kvaliteto pomoči. Anketar naj praviloma ne ima več kot 10 oseb, ki jih mora periodično obiskovati (1x tedensko, mesečno, letno). Ime tistih, ki nočejo podpisati ankete, vnese koordinator v poseben seznam in pošlje v času, za katerega meni anketar, da je nujen za ponovni obisk, tega ponovno k anketirancu. V kolikor anketar oceni, da anketiranec nujno potrebuje pomoč, ta pa to odkloni, seznani anketar s primerom pristojno patronažno medicinsko sestro ali socialnega delavca.

Anketar anket ne sme nositi domov, shranjevati se smejo samo v prostorih društva pod posebnimi pogoji.

8. Koordinator pregleda ankete, prosi za dopolnila pri neizpolnjenih anketah in pregledane ankete vnese v računalnik. Tedensko izpiše za vsakega anketarja seznam tistih oseb, za katerih je anketar zabeležil, da mora iti ponovno na obisk ta teden. Pokliče anketarja, mu da seznam in ga ponovno pošlje na teren.

9. Društvo mora imeti dovolj zmogljiv računalnik in tiskalnik. Program za vnos in obdelavo smo v prejšnjih projektih izdelali, zdaj ga avtor (podjetje A-soft) daje v najem. Najemnina je mesečna in je odvisna od števila društev, ki program najamejo. Najemnina vključuje začetni in nadaljevalni tečaj učenja programa, montažo programa in vsa morebitna popravila.

10. Koordinator skupaj z anketarjem pregleda, kakšne potrebe imajo anketiranci. Glede na lastno oceno, katera pomoč bo najbolj učinkovita, jo **poskuša organizirati** po treh poteh:

- obvesti Center za socialno delo in/ali patronažno službo,
- vzpostavi stik z drugimi nevladnimi organizacijami (Karitas, Rdeči križ) ali s šolami (druženje dijakov - prostovoljcev s starejšimi), .
- skuša organizirati pomoč v lastnih vrstah. Upokojeni obrtniki, vrtnarji, medicinske sestre, učiteljice, vzgojiteljice in drugi bi lahko nudili pomoč starejšim pri drobnih popravilih, pri premagovanju samote, pri gospodinjskih opravilih ... Ta dela niso nujno zastoj - če bo društvo zaračunavalo neprofitne cene, bo to starejšim v olajšanje, društvu pa dodaten vir zaslužka. Seveda je treba tako dejavnost društva legalizirati.

Društvo lahko ustanovi delavnico za obrtniška dela, najde stare, odslužene stroje, kjer bodo lahko delali ljubitelji in upokojeni obrtniki. Tovrstna aktivnost je zelo pomembna za reaktiviranje

starejših moških, zlasti samskih, ločenih in vdovcih, ki so glede zdravja posebej rizična skupina in se praviloma zelo težko vključujejo v aktivnosti društva.

11. Pred začetkom anketiranja mora koordinator organizirati medijsko kampanjo v vseh lokalnih časopisih, radijskih postajah in TV postajah, da olajša anketarjem delo, pa tudi, da jih lažje najde. Zelo dobro je pritegniti k delu upokojenega novinarja, da prevzame skrb za pravilno interpretacijo projekta in za vzpodbuditev javne razprave o pomenu prostovoljnega dela ter o medsebojni pomoči.

12. Posebno pozornost mora društvo posvetiti varovanju osebnih podatkov. Društvo mora pred začetkom anketiranja izdelati

- katalog osebnih podatkov, ki ga mora poslati pristojni službi na Ministrstvu za pravosodje RS
- pravilnik o varovanju zaupnih in osebnih podatkov ter o varovanju dokumentarnega gradiva (vzorca priložena).

Koordinator, njegov pomočnik in prostovoljci morajo podpisati izjave o čuvanju osebnih podatkov. Računalnik mora biti v zaklenjenem prostoru, dostop do programa smeta imeti le dve pooblaščenici osebi. Društvo mora sprejeti pravilnik o varovanju osebnih podatkov. Za hranjenje vprašalnikov mora imeti društvo železno omaro.

13. Razlogi za povezovanje društev v skupne projekte:

- skupno konkuriranje za nacionalna in mednarodna sredstva je uspešnejše,
- izobraževanje koordinatorjev in anketarjev, pripravljeno na enem mestu, je cenejše,
- cena najema računalniškega programa pada s številom vključenih društev,
- skupaj je lažje doseči spremembe zakonodaje in pravilnikov ter izboljšanje kvalitete dela vladnih organizacij,
- več ljudi več ve – metodologijo dela je lažje dodeljevati, če je več izkušenj,
- dokumentacijo, potrebno za delovanje, je moč narediti na enem mestu za vse.

14. Iskanje sredstev za delo

Sredstva za delo je moč iskati na štirih nivojih:

- lokalnem,
- nacionalnem,
- na ravni povezovanja sosedskih držav
- v mednarodnem prostoru.

V **lokalnem okolju** je moč najti sredstva na občinskih razpisih za nevladne organizacije ali pa iskati donatorje. Tretja možnost je pridobivanje lastnih sredstev s članarino in z organizacijo storitvenega servisa za starejše ljudi.

Na nacionalni ravni se iščejo sredstva na razpisih ministrstev in drugih večjih blagajn (FIHO, SPIZ, ZZZS, zavarovalnice ...). Na tem nivoju je smiselno, da se več društev poveže v skupen projekt, ker imajo tako večje možnosti za uspeh. Za isti projekt je možno zaprositi sredstva na večjih ministrstvih, seveda pa je potrebno prilagoditi projekt zahtevam razpisa.

Evropska unija razpisuje **meddržavne projekte med sosedi**. V Sloveniji se je trenutno možno vključiti v avstrijsko-slovenske, madžarsko-slovenske in italjansko-slovenske projekte. Pogoj za vključevanje v take projekte je najti partnerja v obmejni regiji pri sosedu.

Na mednarodni ravni je povezovanje društev še pomembnejše. Ti razpisi so najzahtevnejši, a so finančno tudi najbolj korektni. Če na razpisu uspeš, dobiš toliko sredstev, za kolikor si zaprosil. Se je pa treba pri izvedbi točno držati predloga projekta in navodil plačnika, sicer lahko sredstva društvo ali zveza društev izgubi. Tu je še pomembneše povezovanje med društvi. Vkolikor društva nimajo izkušenj s pisanjem projektov, se izplača najeti strokovnjaka, ki to zna, ker je od tega, kako je napisan projekt, v veliki meri odvisno, ali boste na razpisu uspeli ali ne.

Za katere dejavnosti projekta so potrebna finančna sredstva?

▲ Za redno mesečno stimulacijo koordinatorja, če hočemo, da bo projekt del trajne dejavnosti društva. Koliko časa dnevno bo koordinator delal v projektu, je odvisno od tega, koliko prostovoljcev bo društvo vključilo v projekt.

- ▲ Za nakup in vzdrževanje računalnika, tiskalnika ter modemske povezave z internetom:
- plačevati je treba mesečno najemnino za računalniški program, ki vključuje vzdrževanje programa in vsa izobraževanja,
- koordinatorjem in prostovoljcem je potrebno pokrivati potne stroške - višina teh sredstev je odvisna od tega, kako velik teren pokriva društvo in s kom se društvo povezuje v skupnem projektu.

▲ Za uspeh projekta je dobro, če se zagotovijo sredstva za plačilo dela vodje projektnega sveta, ki lahko veliko pomaga koordinatorju zlasti pri pridobivanju sredstev, če je sredstev dovolj, pa je moč plačevati tudi sejnine. S tem je moč člane projektnega sveta aktivneje vključiti v aktivnosti za pridobivanje sredstev in javno razpoznavnost projekta.

▲ Ker je za dobro pokrivanje terena potrebnih veliko anketarjev, je težko najti sredstva za njihovo redno plačevanje (od ankete ali na uro). Če društvo nima stalnega vira, je smiselno nagrajevanje anketarjev v obliki nagrade enkrat letno ali v obliki letnega srečanja ali izleta. Če so plačevani od ankete, je nevarnost, da jih izgubimo, če kakšno leto ne najdemo dovolj sredstev.

▲ V mednarodnih projektih je moč dobiti sredstva tudi za najem prostorov, npr. za delavnico ali organizacijo lastnega servisa.

Nekaj ugotovitev o stanju in potrebah starejših ljudi

Angelca Žiberna, Zveza društev upokojencev Slovenije

Izobrazba starejših

- 38 % starejših ima le osnovna šola
- 51 % srednjo ali poklicno šolo
- 10 % višjo in visoko šolo

Ta generacija spada v čas, ko Slovenija ni bila ekonomsko, industrijsko in družbeno razvita in ta generacija ni imela možnosti izobraževanja. Prav tako ni bilo delovnih mest, zato se je 85 % ljudi ukvarjalo s poljedelstvom. Zato ta generacija živi z manjšimi pokojninami.

Vrste osebnih prejemkov

- 31 % je oseb s pokojnino do 100.000 SIT
- 58 % ima starostno pokojnino
- 18 % invalidsko
- 14 % družinsko
- 3 % vdovsko
- 3 % državno
- 1 % kmečko

225 starejših meni, da se jim je življenjski standard v upokojitvi poslabšal.

Kje živijo

- 31 % ena oseba doma
- 42,5 % dve osebi doma
- 4,7 % v domovih starejših občanov
- 18,7 % skupaj z mladimi družinami (največ na podeželju, manj v mestih).

Kakšno pomoč potrebujejo

- 28,6 % pomoč na domu potrebuje
- 16,6 % želi v dom starejših
- 3 % v dnevnem centru
- 28,6 % želijo živeti doma
- 23,2 % niso opredeljeni
- 34,5 % nasvet in pomoč pri reševanju vsakodnevnih težav
- 34,5 % zdravstveno nego in storitve na domu
- 31,4 % obisk patronažne sestre na domu
- 31,2 % druženje, obisk prostovoljcev na domu
- 25,9 % čiščenje na domu
- 25,8 % pomoč pri nujnih opravilih izven doma
- 24,5 % prehrano na domu

18,5 %	pomoč pri nakupih
11.8 %	priprava kurjave
11,3 %	urejanje vrta
7,5 %	pomoč pri gospodinjskih opravilih, pripravi prehrane doma

Kar 89 % jih meni, da so aktivni in da koristno preživljajo svoj prosti čas. Največ jih meni, da je pomoč mladim, zlasti vnukom najbolj pomembno dejanje. 6,4 % pa jih meni, da ne preživljajo prostega časa kakovostno.

Kje želijo biti aktivni

29,9 %	v društvih upokojencev
33 %	druženje z otroki,
27 %	pomoč starejšim, bolnim.

Predlagani projekt je pomemben kot dopolnilno delovanje civilne družbe vladnim aktivnostim v smislu plodnega povezovanja vladne in nevladne iniciative. V smislu vključevanja marginaliziranih skupin ima projekt dvojni pomen: v njem nameravamo reaktivirati starejše za pomoč sovrstnikom ter z zbiranjem podatkov o potrebah najrevnejših, osamljenih starejših, zlasti na podeželju organizirati pomoč le-tim.

Zaključne misli o projektu Evropska unija – priložnost tudi za starejše

Angelca Žiberna, Zveza društev upokojencev Slovenije

Projekt »Evropska unija – priložnost tudi za starejše« je bil vsebinsko in časovno dobro zastavljen, saj je v letošnjem letu Slovenija postala polnopravna članica Evropske skupnosti; prav tako so bili sprejeti številni zakoni in programi s področja zdravstva in socialnega varstva. Pri oblikovanju vsebin projekta so bila uporabljena stališča in ugotovitve iz deklaracije o staranju, sprejeta na svetovnem srečanju o staranju v Madridu (2002) in Berlinu (2002). Organizirane okrogle mize, vodena predavanja in številne (računalniške) delavnice so omogočile zlasti najbolj zainteresiranim občanom, da so sodelovali v javnih razpravah ter s svojimi mnenji in predlogi prispevali k uresničitvi tega projekta. Številne pobude, predlogi in misli izražene na organiziranih prireditvah pa so bile neposredno zabeležene pri nosilcih oblikovanja zakonov in (nacionalnih) programov, saj so le-ti bili prisotni kot predavatelji. Opozoriti moramo, da bo prihodnje leto potekal v Sloveniji 17. kongresa EURAG – evropske organizacije za starejše, na katerem bodo ponovno odprta strokovna vprašanja o položaju starejših ljudi v Sloveniji in Evropi.

Predavatelji na organiziranih dejavnostih so bili izbrani glede na njihovo strokovno znanje in delovanje ter delovno institucijo (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstvo za informacijsko družbo, Inštitut RS za rehabilitacijo, Varuh človekovih pravic in drugi), ki so lahko s podatki in strokovnimi vsebinami predstavili programe, vsebine odprta vprašanja na posameznih področjih. Vodenje organiziranih dejavnosti je bilo zaupano upokojenim strokovnjakom, ki imajo znanje in izkušnje s posameznih področij in ki so prepričljivo spodbujali razpravo pri udeležencih.

Pri načrtovanju projektnih aktivnosti smo bili pozorni, da so bili zastopani različni kraji oziroma regije, kmečko in mestno okolje, upoštevajoč tudi specifično problematiko kraja. Na organizirane dejavnosti so bili poleg neposredno zainteresiranih starejših, članov društev upokojencev prisotni tudi strokovnjaki iz vladnih institucij, javnih zavodov in nevladnih organizacij. Sodelovali so tudi predstavniki lokalnih policijskih uprav, kajti beseda je tekala tudi o nasilju, zlorabi in diskriminaciji starejših. Le-ti so odgovarjali na vprašanja in pripombe udeležencev, poleg njih pa so bili prisotni tudi župani lokalnih skupnosti, poslanci nekaterih političnih strank in drugi. Projekt je bil tudi medijsko pokrit, saj so o projektu pisali v (lokalnih) časopisih ter poročali po (lokalnem) radiu in televiziji.

Splošna ocena udeležencev dvanajstih okroglih miz je bila, da so bile vsebine projekta aktualno in skrbno izbrane. Projektni svet pa bo najbolj aktualne ugotovitve in predloge udeležencev posredoval ustreznim državnim, lokalnim in nevladnim organizacijam.

ZVEZA ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE

ZOTKS je zveza društev in njihovih asociacij s področja tehnične kulture, katere začetki segajo v leto 1946. Ima status društva, ki deluje v javnem interesu.

VIZIJA ZOTKS je ozaveščena družba, ki bo tehniko in njen napredek razumela in uporabljala tako, da ji bo le-ta zagotavljal blagostanje, a tudi trajen obstoj človeštva in njegovega naravnega okolja.

POSLANSTVO ZOTKS je popularizacija in razvoj tehnične kulture, izobraževanje in prenos znanj, vzpodbujanje - predvsem mladih - k inovativnosti, ustvarjalnosti in raziskovanju, ozaveščanje za varno, varčno in učinkovito rabo energije ter iskanje njenih alternativnih virov, skrb za okolje, iskanje in uporabo človeku in naravi prijaznih sodobnih tehničnih rešitev.

NAMEN IN CILJI

- Vzpodbujati in razvijati inovativnost, tehniško ustvarjalnost, konstruktorstvo in raziskovalno dejavnost;
- Širiti znanje o sodobnih znanstvenih in tehničnih dosežkih ter vzpodbujati njihovo uporabo, ki zagotavlja trajnostni razvoj in varovanje naravnega okolja;
- Odkrivati nadarjene mlade ljudi in podpirati ter vzpodbujati razvoj njihovih sposobnosti tako v šoli kakor tudi izven nje;
- Prispevati h kvalitetni in učinkoviti tehnični vzgoji mladine v šolah, ki bo temeljila predvsem na pridobivanju uporabnega znanja;
- Pospeševati in popularizirati ljubiteljske dejavnosti na različnih področjih tehnike;
- Prispevati k ozaveščanju mladih za zmanjševanje dejavnikov tveganj, katerim so mladi sicer izpostavljeni v družbi;
- Prispevati k zagotavljanju ustrežnejšega položaja in pogojev delovanja nevladnih organizacij.

PROGRAM

- **Tekmovanja iz znanj** (*na šolski, regijski, državni in mednarodni ravni*);
- **Logika** za osnovno in srednješolce ter študente;
- **Računalništvo** (programiranje) za otroke od 5 let starosti, osnovno in srednješolce;
- **Kemija** za osnovno in srednješolce;
- **Biologija** za srednješolce *itd.*
- **Srečanja mladih raziskovalcev** iz osnovnih in srednjih šol ter **mladih tehnikov** iz osnovnih šol (*na šolski, regijski in državni ravni*);
- **Raziskovalni tabori, poletne šole in delavnice**, ki so namenjeni predvsem uvajanju mladih v

znanost oziroma, raziskovalno in inovacijsko delo ter razvijanju njihovih sposobnosti (15 – 20 na leto);

- **Izobraževanje in usposabljanje učiteljev in mentorjev** iz tehničnih in drugih s tehniko in tehnologijo povezanih področij; ZOTKS vsako leto na več kot 20 seminarjih dodatno izobrazi in usposobi do 150 učiteljev in mentorjev;
- **Organizacija in sodelovanje pri različnih promocijskih in sejemskih prireditvah** (Dnevi tehnične kulture, Infos, Teleinfos, Festival za tretje življenjsko obdobje);
- **Mednarodno sodelovanje** (zagotavljanje sodelovanja na mednarodnih tekmovanjih in olimpiadah, izmenjave mladih raziskovalcev);
- **Publiciranje** (revije, zborniki, strokovne knjige) itd.

V naštetih dejavnostih vsako leto sodelujejo preko 40.000 tisoč mladih in 4.000 učiteljev in mentorjev ter drugih strokovnjakov.

ZVEZA ZA TEHNIČNO KULTURO SLOVENIJE

Lepi pot 6

1000 Ljubljana

Tel: (01) 251 37 43, 425 07 75

e-pošta: ljzotks2@guest.arnes.si

<http://www.zveza-zotks.si>

Zveza društev upokojencev Slovenije

Zveza društev upokojencev Slovenije je interesna, humanitarna, prostovoljna in nestrankarska organizacija, ki že 54 let povezuje upokojenke in upokojence. Na celotnem območju države preko 260.000 članov deluje v 436 društvih, 39 klubih in 54 regijskih združenjih.

Pri svojem delu si zveza zlasti prizadeva:

- zadovoljevati čim širše interese upokojenk in upokojencev;
- ohranjevati in izboljševati kakovost življenja na vseh področjih;
- aktivno delovati za razvoj celotne celotne družb;
- spodbujati druženje in tudi tako premagovati osamljenost.

Dejavnost zveze temelji na programskih zasnovah, z letnimi ali večletnimi programi pa načrtujemo in uresničujemo dejanske naloge. Najpomembnejše med njimi so:

- sodelovati pri oblikovanju zakonodaje in proučevanje uresničevanja pravic iz pokojninskega, socialnega in stanovanjskega področja;
- spremljati in ocenjevati socialni položaj upokojencev in sprožati pobude za izboljšanje;
- usmerjati in usklajevati aktivnosti društev na kulturnem, izobraževalnem, socialno-zdravstvenem in športno-rekreativnem področju;
- usposabljanje mentorje, svetovalce in prostovoljce za izvajanje programov prostovoljnega dela;
- zagotavljanje pravico do informiranosti članov preko informativnega biltena *Obveščevalec*, v različnih publikacijah in reviji *Vzajemnost*, katere soizdajatelj je Zveza;
- sodelovati s sorodnimi humanitarnimi in strokovnimi organizacijami ter z mednarodnimi organizacijami za starejše in z evropsko organizacijo EUREG;
- organizirati regijska srečanja in vseslovenska srečanja upokojencev.

Delo društev upokojencev

Društva cilje in delo uresničujejo po posameznih področjih, kjer se skušajo čimbolj približati vsakemu posamezniku.

NA SOCIALNO-ZDRAVSTVENEM PODROČJU:

- izvajajo program »starejši za starejše«;
- svetujejo starejšim pri reševanju njihovih problemov z različnih področij;

- za pomoč bolnim in onemoglim pridobivajo, usposablajo in usmerjajo prostovoljce (v letu 1998 je bilo v društvih 3.899 prostovoljcev in mentorjev);
- svetujejo in organizirajo predavanja o boleznih, najpogostejših pri starejših, in o zdravi prehrani (leta 1998 je bilo na 442 predavanjih 13.554 udeležencev), poskrbljeno pa je tudi za merjenje krvnega tlaka;
- organizirajo skupinska večdnevna letovanja, spremljajo bolnike v zdraviliščih in počitniških domovih (v letu 1998 je bilo 54.000 udeležencev);
- obiskujejo bolne, onemogle, invalidne osebe (leta 1998 so obiskali 26.116 oseb in za priložnostno obdaritev porabili 26.850.727 SIT);
- vzajemno pomoč članom nudijo preko Sklada vzajemne samopomoči, ki posmrtnino ob smrti člana tudi izplačuje.

NA ŠPORTNO-REKREATIVNEM PODROČJU:

- z aktivno športno dejavnostjo, s kegljanjem, balinanjem, ribištvom, šahom in streljanjem z zračno puško se ukvarja okoli 10.400 članov. Vsako leto je v teh disciplinah tudi državno prvenstvo;
- prav tako je vsako leto organiziranih več regijskih tekmovanj v treh do osmih športnih panogah, ki so hkrati selekcije za državna tekmovanja;
- z rekreativno dejavnostjo, predvsem s pohodništvom, kolesarjenjem, planinarjenjem, plavanje, telovadbo in smučanjem se ukvarja 135.000 članov;
- vse omenjene športne in rekreativne programe vodi okoli 3.600 vodičev in mentorjev.

NA PODROČJU KULTURE, USTVARJALNE DEJAVNOSTI IN OHRANJANJA KULTURNE DEDIŠČINE:

- v 119 moških, ženskah in mešanih pevskih zborih prepeva 2.228 pevcev;
- na razstavah, ki jih je letno več kot 100, upokojenci razstavijo preko 8.500 izdelkov. Ta dela nastajajo na številnih krožkih ročnih del, tehničnih spretnosti in likovnega ustvarjanja;
- organizirajo bogate »kulturne večere«. Letno jih je okoli 2.600. Bogato je tudi literarno ustvarjanje. Prispevke članov objavljajo v zbornikih, ki jih je do zdaj izšlo že 75.

PODROČJE IZOBRAŽEVANJA IN INFORMIRANJA:

- izobražujejo članstvo o zdravju, zdravi prehrani, socialnem sožitju, samopomoči v obdobju starosti;
- usposablajo in izpopolnjujejo se društveni delavci, mentorji in prostovoljci na organiziranih predavanjih, tečajih, posvetih, seminarjih in okroglih mizah;
- v programe univerze za tretje življenjsko obdobje je vključenih nad 10.000 starejših, ki se izobražujejo v 300 interesnih skupinah;
- o društvenem delu izdajajo biltene in zloženke. Letno jih izide okoli 200.

PODROČJE IZLETNIŠTVA, DRUŽABNIH SREČANJ IN LETOVANJ:

- skoraj vsa društva organizirajo izlete z ogledi kulturnih in krajevnih znamenitost. V letu 1998 je bilo takih izletov 3.073, ki se jih je udeležilo 162.503 članov in njihovih svojcev. Izlete je vodilo 365 društvenih vodičev;
- člani društev se srečujejo ob različnih priložnostih v svojem društvu, s člani drugih društev

in v občinskem in regijskem merilu. Vsa srečanja obogatijo s pestrimi kulturnimi programi. V letu 1998 je bilo sedem regijskih srečanj. Na vseh je bilo okoli 18.000 udeležencev. Državnega srečanja pa se je udeležilo okoli 25.000 upokojencev;

- letovanja so organizirana v hotelu ZDUS Delfin v Izoli. Za vse upokojence je nižja cena, za člane društev, za člane društev pa še dodatni 10 odstotni popust. V Delfinu je leta 1998 letovalo okoli 90.000 upokojencev, kar je dobrih 92 odstotkov vseh gostov hotela;
- letujejo pa upokojenci lahko tudi v počitniškem domu v Rogaški Slatini, ki je v lasti ZDUS, zato so cene zelo ugodne.

**Zveza društev upokojencev Slovenije
(ZDUS)**

Kebetova 9

1000 Ljubljana

Tel: (01) 519 50 86

e-pošta: zdus@siol.net

KORISTNI NASLOVI:

CENTRI ZA POMOČ NA DOMU

Centri za pomoč na domu so organizirani tudi v okviru društev upokojencev, Centrov za socialno delo ali v okviru zdravstvenih domov.

Občina Duplek

Center za pomoč na domu
Partizanska 12
2000 Maribor
Tel: (02) 235 05 20
mima.zpnd@triera.net

Občina Kuzma

Pomurski socialni servis
Lendavska 3
9000 Murska Sobota
Tel: 031 532 775
socialni.servis@msn.com

Občina Vipava

Zavod Pristan
5272 Podnanos
Tel: (05) 366 90 63
martina.kopatin@combic.si

Občina Slovenj Gradec

Zavod Vetrnica
Celjska cesta 22
2380 Slovenj Gradec
Tel: (02) 882 99 66
vetrnica.sociala@volja.net

Občina Tabor

Zavod Pelikan Karitas
Litijska 24
1000 Ljubljana
Tel: (01) 548 02 85
pelikan@karitas.si

Vir: Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Kotnikova 5, 1000 LJUBLJANA

Tel: 01 478 34 50

e-pošta: gp.mddsz@gov.si

<http://www.sigov.si/mddsz/>

CENTRI ZA SOCIALNO DELO

Območna enota **CELJE**

Celje

CSD Celje
Gregorčičeva 6
3000 Celje
Tel: (03) 4425 63 00
gpcsd.celje@gov.si

Slovenske Konjice

CSD Slovenske Konjice
Mestni trg 18
3210 Slovenske Konjice
Tel: (03) 758 08 80
gpcsd.slovk@gov.si

Laško

CSD Laško
Kidričeva 1
3270 Laško
Tel: (03) 734 31 00
gpcsd.lasko@gov.si

Šentjur

CSD Šentjur
Ul. Dušana Kvedra 11
3230 Šentjur
Tel: (03) 746 25 20
gpcsd.sentj@gov.si

Šmarje pri Jelšah

CSD Šmarje pri Jelšah
Rogaška cesta 38
3240 Šmarje pri Jelšah
Tel: (03) 818 16 50
gpcsd.smarj@gov.si

Žalec

CSD Žalec
Mestni trg 5
3310 Žalec
Tel: (03) 713 12 50

Območna enota **KOPER**

Koper

CSD Koper
Cankarjeva 6
6000 Koper
Tel: (05) 663 45 50
gpcsd.koper@gov.si

Ilirska Bistrica

CSD Ilirska Bistrica
Bazoviška 32
6250 Ilirska Bistrica
Tel: (05) 711 01 40

Piran

CSD Piran
Obala 114
6320 Portorož
Tel: (05) 671 23 00
gpcsd.piran@gov.si

Izola

CSD Izola
Veluščkova 4
6310 Izola
Tel: (05) 662 26 94
gpcsd.izola@gov.si

Postojna

CSD Postojna
Tržaška cesta 366
6230 Postojna
Tel: (05) 700 12 00
gpcsd.posto@gov.si

Sežana

CSD Sežana
Kosovelova ulica 4 b
6210 Sežana
Tel: (05) 7077 42 00
gpcsd.sezan@gov.si

Območna enota **KRANJ**

Kranj

CSD Kranj
Slovenski trg 1
4000 Kranj
Tel: (04) 237 34 80
gpcsd.kranj@gov.si

Jesenice

CSD Jesenice
Cesta železarjev 4 a
4270 Jesenice
Tel: (04) 583 46 01
gpcsd.jesen@gov.si

Radovljica

CSD Radovljica
Kopališka 10
4240 Radovljica
Tel: (04) 537 14 00
gpcsd.radov@gov.si

Območna enota **KRANJ**

Trzič

CSD Trzič
Usnjarska ulica 3
4290 Trzič
Tel: (04) 597 12 00
gpcsd.trzic@gov.si

Škofja Loka

CSD Škofja Loka
Kapucinski trg 2
4220 Škofja Loka
Tel: (04) 517 01 00
gpcsd.skofj@gov.si

Območna enota **KRŠKO**

Krško

CSD Krško
Cesta krških žrtev 11
8270 Krško
Tel: (07) 492 25 53
gpcsd.krsko@gov.si

Sevnica

CSD Sevnica
Trg svobode 9
8290 Sevnica
Tel: (07) 816 12 40
gpcsd.sevni@gov.si

Brežice

CSD Brežice
Cesta prvih borcev 5
8250 Brežice
Tel: (07) 499 10 00
gpcsd.brezi@gov.si

Območna enota **LJUBLJANA**

Cerknica

CSD Cerknica
Partizanska 1
1380 Cerknica
Tel: (01) 705 04 00
gpcsd.cerkn@gov.si

Domžale

CSD Domžale
Ljubljanska 70
1230 Domžalee
Tel: (01) 724 63 70
gpcsd.domza@gov.si

Grosuplje

CSD Grosuplje
Taborska 13
1290 Grosuplje
Tel: (01) 781 80 50
gpcsd.grosu@gov.si

Hrastnik

CSD Hrastnik
Log 9
1430 Hrastnik
Tel: (03) 564 27 70
gpcsd.hrast@gov.si

Idrija

CSD Idrija
Vojkova ulica 2
5280 Idrija
Tel: (05) 373 46 00
gpcsd.idrij@gov.si

Kamnik

CSD Kamnik
Ljubljanska 1
1240 Kamnik
Tel: (01) 830 32 80
gpcsd.kamni@gov.si

Kočevje

CSD Kočevje
Ljubljanska cesta 25
1330 Kočevje
Tel: (01) 893 83 80
gpcsd.kocev@gov.si

Litija

CSD Litija
Ponoviška cesta 12
1270 Litija
Tel: (01) 890 03 80
gpcsd.litij@gov.si

Ljubljana

Moste - Polje

CSD Ljubljana
Moste - Polje
Ob Ljubljanici 36 a
1000 Ljubljana
Tel: (01) 587 34 00
gpcsd.ljmos@gov.si

Območna enota LJUBLJANA

Ljubljana Šiška

CSD Ljubljana Šiška
Celovška 195
1000 Ljubljana
Tel: (01) 583 98 00
gpcsd.ljsis@gov.si

Ljubljana Bežigrad

CSD Ljubljana Bežigrad
Podmilščakova 20
1000 Ljubljana
Tel: (01) 300 18 00
gpcsd.ljbez@gov.si

Trbovlje

CSD Trbovlje
Ulica Sallaumines 2
1420 Trbovlje
Tel: (03) 563 40 16
gpcsd.trbov@gov.si

Ljubljana Vič - Rudnik

CSD Ljubljana Vič – Rudnik
Tržaška 2
1000 Ljubljana
Tel: (01) 200 21 40
gpcsd.ljvic@gov.si

Logatec

CSD Logatec
Tržaška 13
1370 Logatec
Tel: (01) 759 06 70
gpcsd.logat@gov.si

Vrhnika

CSD Vrhnika
Cankarjev trg 8
1360 Vrhnika
Tel: (01) 750 62 70
gpcsd.vrhni@gov.si

Ljubljana Center

CSD Ljubljana Center
Resljeva 18
1000 Ljubljana
Tel: (01) 475 08 00
gpcsd.ljcen@gov.si

Ribnica

CSD Ribnica
Škrabčev trg 17
1310 Ribnica
Tel: (01) 836 10 03
gpcsd.ribni@gov.si

Zagorje ob Savi

CSD Zagorje ob Savi
Kidričeva 2
1410 Zagorje ob Savi
Tel: (03) 566 02 40
gpcsd.zagor@gov.si

Območna enota MARIBOR

Maribor

CSD Maribor
Dvrakova ulica 5
2000 Maribor
Tel: (02) 250 66 00
gpcsd.marib@gov.si

Slovenska Bistrica

CSD Slovenska Bistrica
Ljubljanska 16
2310 Slovenska Bistrica
Tel: (02) 805 07 60
gpcsd.slovb@gov.si

Ruše

CSD Ruše
Šolska ulica 16 a
2342 Ruše
Tel: (02) 661 12 41
gpcsd.ruse@gov.si

Ptuj

CSD Ptuj
Trstenjakova 5 a
2250 Ptuj
Tel: (02) 787 56 00
gpcsd.ptuj@gov.si

Lenart

CSD Lenart
Ilaunigova 19
2230 Lenart
Tel: (02) 720 68 33
gpcsd.lenar@gov.si

Ormož

CSD Ormož
Ptujška 25 d
2270 Ormož
Tel: (02) 741 05 60
gpcsd.ormoz@gov.si

Pesnica

CSD Pesnica
Pesnica pri Mariboru 41
2211 Pesnica
Tel: (02) 654 42 20
gpcsd.pesni@gov.si

Območna enota MURSKA SOBOTA

Murska Sobota

CSD Murska Sobota
Slovenska ulica 44
9000 Murska Sobota
Tel: (02) 535 11 40
gpcsd.mursk@gov.si

Gornja Radgona

CSD Gornja Radgona
Partizanska cesta 21
9250 Gornja Radgona
Tel: (02) 564 93 10

Ljutomer

CSD Ljutomer
Prešernova ulica 17 a
9240 Ljutomer
Tel: (02) 585 86 60
gpcsd.ljuto@gov.si

Lendava

CSD Lendava
Glavna ulica 73
9220 Lendava
Tel: (02) 578 98 40
gpcsd.lenda@gov.si

Območna enota NOVA GORICA

Nova Gorica

CSD Nova Gorica
Trg Edvarda Kardelja 1
5000 Nova Gorica
Tel: (05) 330 29 00
gpcsd.gorica1@gov.si

Ajdovščina

CSD Ajdovščina
Gregorčičeva 18
5270 Ajdovščina
Tel: (05) 368 06 12
gpcsd.ajdov@gov.si

Tolmin

CSD Tolmin
Cankarjeva ulica 6
5220 Tolmin
Tel: (05) 388 17 19
gpcsd.tolmi@gov.si

Območna enota NOVO MESTO

Novo mesto

CSD Novo mesto
Resslova ulica 7 b
8000 Novo mesto
Tel: (07) 393 26 40
gpcsd.novom@gov.si

Črnomelj

CSD Črnomelj
Ulica 21. oktobra 9
p. p. 57
8340 Črnomelj
Tel: (07) 306 23 60
gpcsd.crn timer@gov.si

Metlika

CSD Metlika
Naselje Borisa Kidriča 5 a
8330 Metlika
Tel: (07) 306 34 31
gpcsd.metli@gov.si

Trebnje

CSD Trebnje
Goliev trg 11
8210 Trebnje
Tel: (07) 348 15 70
gpcsd.treb@gov.si

Območna enota RAVNE NA KOROŠKEM

Ravne na Koroškem

CSD Ravne na Koroškem
Gozdarska pot 17
2390 Ravne na Koroškem
Tel: (02) 821 63 50
gpcsd.ravne@gov.si

Dravograd

CSD Dravograd
Meža 4
2370 Dravograd
Tel: (02) 878 32 28
gpcsd.dravo@gov.si

Mozirje

CSD Mozirje
Na trgu 20
3330 Mozirje
Tel: (03) 839 14 60
gpcsd.mozir@gov.si

Slovenj Gradec

CSD Slovenj Gradec
Ozka ulica 1
2380 Slovenj Gradec
Tel: (02) 885 01 00
gpcsd.slovg@gov.si

Velenje

CSD Velenje
Vodnikova cesta 1
3320 Velenje
Tel: (03) 898 45 00
gpcsd.velen@gov.si

Vir: Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, Samova 9, 1000 Ljubljana
<http://www.gov.si/csd>

DOMOVI ZA UPOKOJENCE

Območna enota CELJE

Celje

Dom upokojencev Celje
Jurčičeva 6
3000 Celje
Tel: (03) 427-95-00
celje@ssz-slo.si

Laško

Zdravilišče Laško, d.d.
Dom starejših
Zdraviliška cesta 4
3270 Laško
Tel: (03) 734-51-11
zdravilisce.lasko@eunet.si

Polzela

Dom upokojencev Polzela
Polzela 18
3313 Polzela
Tel: (03) 703-34-00
dom.upokojencev-polzela@netsi.net

Slovenske Konjice

»Lambrechtov dom«
Slovenske Konjice
Šolska 4
3210 Slovenske Konjice
Tel: (03) 757-41-00
skonjice@ssz-slo.si

Šentjur

Dom starejših Šentjur
Svetinova 1
3230 Šentjur
Tel: (03) 746-17-00
ds.sentjur@siol.net

Šmarje pri Jelšah

Dom upokojencev Šmarje
pri Jelšah
Rakeževa 8
3240 Šmarje pri Jelšah
Tel: (03) 817-14-00
domsmarje@siol.net

Žalec

Dom Nine Pokorn Grmovje
Pernovo 4 a
3310 Žalec
Tel: (03) 713-29-00
dom_nine_pokorn.zalec@siol.net

Vojnik

Contraco d.o.o. Celje
Špesov dom Vojnik
Cesta v Tomaž 6a
3212 Vojnik
Tel: (03) 780-42-00
contraco@siol.net

Območna enota KOPER

Koper

Obalni dom upokojencev Koper
Casa costiera del pensionato
Capodistria
Krožna cesta 5
6000 Koper
Tel: (05) 665-96-00
odu.koper@siol.net

Postojna

Dom upokojencev Postojna
Rožna ulica 10
6230 Postojna
Tel: (05) 700-11-00
dupo@siol.net

Ilirska

Bistrica

Dom starejših občanov Ilirska
Bistrica
Kidričeva 15
6250 Ilirska Bistrica
Tel: (05) 714-12-44
ibistrica@ssz-slo.si

Sežana

Dom upokojencev Sežana
Ivana Turšiča 6
6210 Sežana
Tel: (05) 734-40-11
domupokojencev.sezana@siol.net

Izola

Dom upokojencev Izola
Casa del pensionato Isola
Kosovelova 22
6310 Izola
Tel: (05) 641-71-21
duizola@siol.net

Sežana

Socialno-varstveni zavod
Dutovlje
Dutovlje 128
6221 Dutovlje
Tel: (05) 708-41-00
svz.dutovlje@siol.net

Območna enota KRANJ

Kranj

Dom upokojencev Kranj
Cesta 1. maja 59
4000 Kranj
Tel: (04) 280-13-00
kranj@ssz-slo.si

Radovljica

Dom dr. Janka Benedika Radovljica
Šercerjeva 35
4240 Radovljica
Tel: (04) 537-50-00
radovljica@ssz-slo.si

Jesenice

Dom upokojencev dr. Franceta
Bergelja
Ulica Staneta Bokala 4
4270 Jesenice
Tel: (04) 583-41-00
dufbj@siol.net

Tržič

Dom Petra Uzarja Tržič
Bistrica, Ročevnica 58
4290 Tržič
Tel: (04) 598-03-00
dpu-trzic@siol.net

Preddvor

Dom starejših občanov
Preddvor
Potoče 2
4205 Preddvor
Tel: (04) 275-20-00
dom.preddvor@dso-
preddvor.si

Škofja Loka

Center slepih in
slabovidnih Škofja Loka
Stara Loka 31
4220 Škofja Loka
Tel: (04) 511-60-00
css@ssz-slo.si

Območna enota KRŠKO

Krško

Dom starejših občanov Krško
Kovinarska 13
8270 Krško
Tel: (07) 488-18-50
krsko@ssz-slo.si

Sevnica

Dom upokojencev in
oskrbovancev Impoljca
Arto 13, Studenec
8290 Sevnica
Tel: (07) 816-14-00
dom.impoljca@siol.net

Brežice

Dom upokojencev Brežice
Prešernova 13
8250 Brežice
Tel: (07) 499-17-00

Območna enota **KRŠKO**

Sevnica

Dom upokojencev Sevnica
Trg svobode 17
8290 Sevnica
Tel: (07) 816-07-40

Sevnica

Trubarjev dom upokojencev
Loka pri Zidanem mostu
Loka 48
1434 Loka pri Zidanem mostu
Tel: (03) 565-81-00
loka@ssz-slo.si

Območna enota **LJUBLJANA**

Ljubljana

Dom starejših občanov
Ljubljana Bežigrad
Komanova 1
1000 Ljubljana
Tel: (01) 568-20-59
bezigrad@ssz-slo.si

Ljubljana

Dom upokojencev Center,
Tabor-Poljane
Tabor 10
1000 Ljubljana
Tel: (01) 234-73-00
dom.tabor@siol.net

Ljubljana

Dom Poljane
Zrinjskega 2
1000 Ljubljana
Tel: (01) 234-71-00
dom.poljane@siol.net

Ljubljana

Dom starejših občanov
Ljubljana Moste-Polje
Ob sotočju 9
1000 Ljubljana
Tel: (01) 584-37-00
dsolmp@siol.net

Ljubljana

Dom starejših občanov
Ljubljana – Šiška
Kunaverjeva 15
1000 Ljubljana
Tel: (01) 513-16-30
siska@ssz-slo.si

Ljubljana

Dom starejših občanov
Ljubljana Vič-Rudnik
Cesta na Bokalce 51
1125 Ljubljana
Tel: (01) 477-06-00
Dom.Vic@dso.vic.si

Enota Kolezija

Kopališka 10
1000 Ljubljana
Tel: (01) 477-01-00
vili.dolenc@dso-vic.si

Dobrepolje

Prizma Ponikve
posebni socialni zavod
Ponikve 76
1312 Videm – Dobrepolje
Tel: (01) 788-01-00
prizma.ponikve@ssz-slo.si

Domžale

Dom upokojencev
Domžale
Karantanska 5
1230 Domžale
Tel: (01) 724-12-30
dom.upokojencev.domzale@siol.net

Grosuplje

Dom starejših občanov Grosuplje
Ob Grosupeljščici 28
1290 Grosuplje
Tel: (01) 781-07-10
grosuplje@ssz-slo.si

Hrastnik

Dom starejših Hrastnik
Novi Log 4/A
1430 Hrastnik
Tel: (03) 565-41-00
hrastnik@ssz-slo.si

Idrija

Dom upokojencev
Jožeta Primožiča-Miklavža
Arkova ulica 004
5280 Idrija
Tel: (05) 377-34-36
du-idrija@amis.net

Območna enota LJUBLJANA

Idrija

Enota Spodnja Idrija
Idrijska cesta 26
5281 Spodnja Idrija
Tel: (05) 377-11-73

Kočevje

Dom starejših občanov Kočevje
Roška cesta 22
1330 Kočevje
Tel: (01) 895-32-12
kocevje@ssz-slo.si

Logatec

Dom Marije in Marte Logatec
Šolska 1
1370 Logatec
Tel: (01) 754-31-09
dom.marije.marte@siol.net

Trbovlje

Dom upokojencev
Franc Salamon Trbovlje
Kolonija 1. maja 21
1420 Trbovlje
Tel: (03) 565-33-00
dom.upo-f-salamon@siol.net

Idrija

SVZ Vitadom, Ljubljana
P.E: Dom za starejše občane Bor
Črni Vrh 120
5274 Črni Vrh
Tel: (05) 375-13-00

Litija

Dom »Tisje« Šmartno pri Litiji
Črni potok 13
1275 Šmartno pri Litiji
Tel: (01) 890-01-00
tisje@ssz-slo.si

Medvode

DEOS, d.d. Ljubljana,
Dunajska 58
PE Center starejših Medvode
Zbiljska cesta 15
1215 Medvode
info@dom-medvode.si

Vrhnika

Dom upokojencev Vrhnika
Idrijska cesta 13
1360 Vrhnika
Tel: (01) 750-44-00
du-vrhnika@s5.net

Kamnik

Dom starejših občanov
Kamnik
Neveljska pot 26
1240 Kamnik
Tel: (01) 839-15-06
dom.kamnik1@siol.net

Logatec

Dom starejših Logatec
Gubčeva 8a
1370 Logatec
Tel: (01) 750-80-80
ds-logatec@moj.net

Mengeš

Dom počitka Mengeš
Glavni trg 13
1234 Mengeš
Tel: (01) 723-72-28
zavod@dom-pocitka-menges.si

Zagorje ob Savi

Dom starejših občanov
»Polde Eberl-Jamski«,
Izlake
Izlake 13
1411 Izlake
Tel: (03) 567-40-85
eberlov.dom.izlake@siol.net

Območna enota MARIBOR

Maribor

Dom upokojencev
Danice Vogrinec Maribor
Čufarjeva cesta 9
2000 Maribor
Tel: (02) 480-61-00
dudvm@siol.net

Maribor

Enota Tabor
Veselova 3
2000 Maribor
Tel: (02) 420-41-21

Maribor

Dom starejših občanov
Tezno
Panonska cesta 41
2000 Maribor
Tel: (02) 460-26-02
jasna.cajnko@dso-tezno.si

Območna enota **MARIBOR**

Maribor

Sončni dom, družba za storitve, d.o.o
Železnikova 10
2000 Maribor
Tel: (02) 471-64-02
blaz.rafalt.dom@amis.net

Ptuj

Dom upokojencev Ptuj
Volkmerjeva 10
2250 Ptuj
Tel: (02) 780-73-00
du.ptuj@siol.net

Gorišnica

Enota Muretinci
Muretinci
2272 Gorišnica
Tel: (02) 740-80-59

Ormož

Center za starejše občane
Ormož d.o.o
Ulica dr. Hrovata 10
2270 Ormož
Tel: (02) 741-62-00
cso.ormoz@siol.net

Slovenska Bistrica

Dom dr. Jožeta Potrča Poljčane
Potrčeva 1
2319 Poljčane
Tel: (02) 829-58-20
info@dom-poljcan.si

Lenart

Zavod Hratovec-Trate
Hrastovec 22
2230 Lenart v Slovenskih
Goricah
Tel: (02) 729-35-10
zavod@hrastovec.org

Pesnica

Zavod Trate
Trate 7
2213 Zgornja Velka
Tel: (02) 645-57-31
z.hrastovectrate@siol.net

Območna enota **MURSKA SOBOTA**

Murska Sobota

Dom starejših Rakičan
Dr. Vrtnjaka 1 - p.p. 1302
9001 Murska Sobota
Tel: (02) 532-16-09
dom.rakican@moj.net

Lendava

Dom starejših Lendava
Idősebb polgárok otthona
Lendva
Slomškovo naselje 7
9220 Lendava
Tel: (02) 578-12-36
domstarejsih.Lendava@moj.net

Ljutomer

Dom starejših občanov
Ljutomer
Cesta 1. Slovenskega
tabora 5
9240 Ljutomer
Tel: (02) 585-11-00
dso.ljutomer@siol.net

Ljutomer

Dom Lukavci
Lukavci 9
9242 Križevci pri Ljutomeru
Tel: (02) 588-84-20
lukavci@ssz-slo.si

Območna enota **NOVA GORICA**

Nova Gorica

Dom upokojencev Nova Gorica
Gregorčičeva 16
5000 Nova Gorica
Tel: (05) 339-41-00
gorica@ssz-slo.si

Nova Gorica

Dom upokojencev Gradišče
Gradišče 4
5294 Dornberk
Tel: (05) 330-69-00
dug@siol.net

Ajdovščina

Dom starejših občanov
Ajdovščina
Bevkova 10
5270 Ajdovščina
Tel: (05) 365-98-10
ajdovscina@ssz-slo.si

Tolmin

Dom upokojencev Podbrdo
Podbrdo 33
5243 Podbrdo
Tel: (05) 380-18-40
podbrdo@ssz-slo.si

Tolmin

Dom upokojencev Tolmin
Gregorčičeva 32
5220 Tolmin
Tel: (05) 380-18-00

Tolmin

Enota Petrovo brdo
Petrovo Brdo 7
5243 Podbrdo
Tel: (05) 380-18-20

Območna enota **NOVO MESTO**

Novo mesto

Dom starejših občanov
Novo mesto
Šmihel 1
8000 Novo mesto
Tel: (07) 371-99-11
DSO-NM@SIOL.NET

Črnomelj

Dom starejših občanov Črnomelj
Ulica 21. oktobra 19 c
8340 Črnomelj
Tel: (07) 305-62-60
crnomelj@ssz-slo.si

Metlika

Dom počitka Metlika
Mestni trg 16
8330 Metlika
Tel: (07) 306-31-40
metlika@ssz-slo.si

Trebnje

Dom starejših občanov Trebnje
Stari trg 63
8210 Trebnje
Tel: (07) 346-21-00
dso_trebnje@siol.net

Območna enota **RAVNE NA KOROŠKEM**

Dravograd

Koroški dom starostnikov
Črneče 146
2370 Dravograd
Tel: (02) 878-32-54
kdsd@siol.net

Gornji Grad

DEOS d.o.o. Ljubljana,
Dunajska 58
PE Center starejših Gornji Grad
Tlaka 28
3342 Gornji Grad
Tel: (03) 839-28-12
deos@siol.net

Prevalje

Dom starejših Na Fari
Na Fari 50
2391 Prevalje
Tel: (02) 824-09-20
dom.prevalje@siol.net

Območna enota **RAVNE NA KOROŠKEM**

Velenje

Dom za varstvo odraslih Velenje
Kidričeva 23
3320 Velenje
Tel: (03) 587-49-15
dvov@siol.net

Šentjanž

Čebela dnevno varstvo Karitas
Dom.sv Eme
Šentjanž 102
2373 Šentjanž
Tel: (03) 575-61-40

Vir: Skupnost socialnih zavodov Slovenije, Letališka 3 c, 1122 Ljubljana,
Tel: (01) 520 80 00

POLICIJA		113
Brezplačna anonimna telefonska številka		080 1200
MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE	01	432 51 25
GENERALNA POLICIJSKA UPRAVA		472 51 11
POLICIJSKA UPRAVA CELJE	03	545 24 20
POLICIJSKA UPRAVA KOPER	05	666 15 55
POLICIJSKA UPRAVA KRANJ	04	268 15 55
POLICIJSKA UPRAVA KRŠKO	07	492 20 80
POLICIJSKA UPRAVA LJUBLJANA	01	425 40 00
POLICIJSKA UPRAVA MARIBOR	02	229 12 29
POLICIJSKA UPRAVA MURSKA SOBOTA	02	522 15 05
POLICIJSKA UPRAVA NOVA GORICA	05	302 92 12
POLICIJSKA UPRAVA NOVO MESTO	07	318 11 99
POLICIJSKA UPRAVA POSTOJNA	05	726 46 71
POLICIJSKA UPRAVA SLOVENJ GRADEC	02	884 21 91

INŠTITUTI IN OSTALE ORGANIZACIJE

Inštitut Antona Trstenjaka

Resljeva 11, p.p. 4443
1001 Ljubljana
Tel/fax: (01) 433 93 01
e-pošta: info@inst-antonatrstenjaka.si
<http://www.inst-antonatrstenjaka.si>

Inštitut Antona Trstenjaka je nevladni znanstveni, izobraževalni in svetovalni zavod za področje medčloveških odnosov, krepitev zdravja ter reševanja osebnih in družinskih stisk. Med drugim usposablja prostovoljce za osebno družabništvo s starim človekom ter za ustanavljanje in vodenje medgeneracijskih skupin za kakovostno starost. Inštitut izvaja tudi strokovne seminarje, znanstvene prireditve, izdaja strokovne in znanstvene knjige ter strokovno-znanstveno revijo *Kakovostna starost*.

**Inštitut Republike Slovenije
za rehabilitacijo**

Linhartova 51
1000 Ljubljana
Tel: (01) 475 81 00
http://www.ir-rs.si/index_s.htm

Inštitut je osrednji nacionalni zdravstveni zavod za celovito rehabilitacijo bolnikov s prizadetostjo gibalnih funkcij in delovnih zmožnosti, ki na sekundarni in terciarni ravni opravlja najzahtevnejše naloge s področja fizikalne medicine in rehabilitacije, aplikacije tehničnih pripomočkov, ter opravlja najzahtevnejše naloge na področju poklicne in zaposlitvene rehabilitacije.

**Pravno-informacijski center
nevladnih organizacij – PIC**

Povšetova 37
1000 Ljubljana
Tel: (01) 540 18 88
e-pošta: pic@pic.si
<http://www.pic.si>

Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC je nevladna organizacija, katere poglavito poslanstvo je spodbujanje in skrb za razvoj pravne misli. V okviru svoje dejavnosti na podlagi dovoljenja Ministrstva za pravosodje izvaja brezplačno pravno svetovanje, do katerega so upravičeni vsi državljani Republike Slovenije, pa tudi drugi pod določenimi pogoji. Brezplačni prvi pravni nasvet lahko dobite vsak delavni dan na sedežu PIC od 9. do 16. ure brez naročanja. S seboj morate obvezno prinesiti osebni dokument in davčno številko.

Rdeči križ Slovenije

Mirje 19
1000 Ljubljana
Tel: (01) 241 43 00
e-pošta: rdecikriz@rks.si
<http://www.rks.si>

Rdečega križa je organizacija, ki si v mednarodnem in nacionalnem okviru prizadeva preprečevati in lajšati človeško trpljenje. Varovati želi življenje in zdravje in zagotavljati spoštovanje človeškega bitja. Spodbuja medsebojno razumevanje, prijateljstvo, sodelovanje in trajen mir med vsemi narodi.

**Slovensko združenje za pomoč pri
demenci Spominčica**

Studenec 48
1260 Ljubljana Polje
Tel: (01) 528 39 95
e-pošta: zzppd@mail.ljudmila.org
<http://www.ljudmila.org/~zzppd>

Svetovalni telefon za pomoč pri demenci lahko pokličete vsak ponedeljek, sredo in četrtek od 15.00 do 17.00 ure.

**Univerza za tretje življenjsko
obdobje v Ljubljani**

Poljanska cesta 6
1000 Ljubljana
Tel/fax: (01) 433 20 90
e-pošta: univerza-3@guest.arnes.si
<http://www.univerzazatretjeobd-drustvo.si>

Univerza za tretje življenjsko obdobje je prostovoljsko organizirano izobraževalno gibanje za starejše odrasle, katere poslanstvo je integracija starejših v skupnost.

Varuh človekovih pravic Republike Slovenije

Dunajska 56
1109 Ljubljana
Brezplačni telefon: 080 15 30
e-pošta: info@varuh-rs.si
<http://www.varuh-rs.si>

Varuh človekovih pravic je **samostojen** in od državnih institucij **neodvisen**. Nanj se lahko obrnete, če menite, da so vam bile z aktom, dejanjem ali neukrepanjem kakšnega državnega organa, organa lokalne samouprave ali nosilca javnih pooblastil **kršene človekove pravice** ali svoboščine ali storjena kakšna druga nepravilnost. Varuhu lahko pošljete pisno pobudo **po pošti** ali **elektronski pošti**, lahko pa se nanj obrnete tudi prek **brezplačnega telefona** ali se dogovorite za **osebni pogovor z njim** ali njegovimi sodelavci.

YHD – društvo za teorijo in kulturo hendikepa

Neubergerjeva 7
1000 Ljubljana
Tel: (01) 431 20 54
e-pošta: yhd@mail.ljudmila.org
<http://www.yhd-drustvo.si>

Neodvisno življenje hendikepiranih je program, s pomočjo katerega se posamezniki lahko naučijo upravljati s svojim življenjem in sprejemati odgovornost za svoje odločitve. Možna je izbira osebnega asistenta in vrste zelene pomoči.

Gerontološko društvo Slovenije

Teslova 17
1000 Ljubljana
Tel: 01 422 33 70
Fax: 722 33 73
e-pošta: gds@siol.net
www.geronto-drustvo-slo.si

Temeljna naloga društva je povezovanje strokovnjakov, ki se posredno in neposredno ukvarjajo s starimi ljudmi. Namen tega povezovanja je izboljšanje kakovosti strokovnega dela in s tem tudi življenja starih ljudi z zdravstvenega, socialnega in drugih vidikov. Pomembna naloga društva je tudi izobraževanje starih ljudi za kakovostnejše življenje v starosti, ter obveščanje javnosti o pomenu in vlogi starih ljudi in o vprašanjih starosti in staranja.

Združenje za socialno gerontologijo in gerontagogiko Slovenije (ZSGOS)

Partizanska cesta 12
2000 Maribor
Tel: (02) 234 75 70
e-pošta: zsggs@siol.net
<http://www.zdruzenje-zsggs.si>

ZSGOS je nevladna, neprofitna nacionalna organizacija, ki deluje v javnem interesu na področju socialnega varstva. Ustvarja pogoje in možnosti za kakovostno življenje starih na področju medčloveških odnosov in medgeneracijskega povezovanja ter pripravlja srednjo generacijo na lastno starost. Pridobivajo in usposablja prostovoljce, voditelje skupin starih za samopomoč.

Združenje svetovalnih delavcev

Celovška 25
1000 Ljubljana
Tel: (01) 438 64 60

Združenje svetovalnih delavcev se ukvarja s svetovanjem in psihoterapijo posameznika, partnerjev in cele družine.

Združenj bolnikov s cerebrovaskularno boleznijo Slovenije

Linhartova 51
1000 Ljubljana
Tel: (01) 475 82 51
e-pošta: info@zdruzenjevcv.com
<http://www.zdruzenjevcv.com>

Programi Združenja bolnikov s cerebrovaskularno boleznijo Slovenije so zdravstveno-socialnega značaja in so namenjeni ljudem, ki so utrpeli možgansko kap; potekajo v obliki posvetovalnic, delavnic, organiziranega druženja in drugih organiziranih dejavnosti v sodelovanju z Inštitutom RS za rehabilitacijo, z nevrološko kliniko in drugimi strokovnimi organizacijami.

Zveza medgeneracijskih društev za kakovostno starost Slovenije

Resljeva 11, p.p. 4443
1001 Ljubljana
Tel/fax: (01) 433 93 01
e-pošta: simona.hvalic@guest.arnes.si ali erzenmat@volja.net
<http://www.zveza-medgendrustev.org>

Zveza združuje štiri lokalna medgeneracijska društva za kakovostno starost (Laško, Ljubljana, Trbovlje, Zagorje), izvaja dva večja programa: a.) **osebno družabništvo z osamljenim starim človekom**; b.) **medgeneracijske skupine za kakovostno starost**. Njihov namen je pristno človeško druženje, ki preprečuje osamljenost v starosti.

Zveza delovnih invalidov Slovenije

Dunajska 101
1000 Ljubljana
Tel: (01) 534-35-08
e-pošta: zdis@siol.net
<http://www.zveza-zdis.si>

ZDIS je bila ustanovljena zaradi medsebojne pomoči in uresničevanja skupnih interesov ter ohranitve varstva pravic delovnih invalidov. Zveza preko svojih 69 društev invalidov združuje: delovne invalide po Zakonu o pokojninskem in invalidskem zavarovanju; druge invalidne osebe, ki nimajo statusa delovnega invalida, so pa zaradi pridobljenih ali prirojenih okvar ne morejo same delno ali v celoti zadovoljevati potreb osebnega, družinskega in družbenega življenja v okolju, v katerem živijo; zakonite zastopnike invalidov in druge osebe, ki na različne načine podpirajo delovanje društev in Zveze na območju države Slovenije.